

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

**І МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ
В УМОВАХ СИСТЕМНОЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ**

22 червня 2022 р.

Хмельницький - Херсон 2022

Фінансові інструменти сталого розвитку держави в умовах системної економічної трансформації : збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції, м. Хмельницький-Херсон, 22 червня 2022 р. Хмельницький-Херсон : ХНТУ, 2022. 175 с.

Організаційний комітет

ГОЛОВА ОРГКОМІТЕТУ:

Лариса СІДЕЛЬНИКОВА - д.е.н., професор, академік Академії економічних наук України, завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету.

ЧЛЕНИ ОРГКОМІТЕТУ:

Анетта ЗЕЛІНСЬКА – доктор габілітована, професор Вроцлавського економічного університету (Республіка Польща);

Евангелос СІСКОС – д.е.н., професор кафедри міжнародних та європейських економічних досліджень Університету Західної Македонії (Греція);

Гіві БЕДІАНАШВІЛІ - д.е.н., академік Академії економічних наук Грузії, професор Тбіліського державного університету імені Івана Джавахішвілі, професор Європейського Університету (Грузія);

Оксана ДЕСЯТНЮК - д.е.н., професор, заслужений працівник освіти України, проректор з науково-педагогічної роботи (міжнародна діяльність) Західноукраїнського національного університету;

Максим ЖИТАР – д.е.н., доцент, академік Академії економічних наук України, проректор з науково-педагогічної роботи ПЗВО «Міжнародний європейський університет»;

Павло ГРИГОРУК - д.е.н., професор, завідувач кафедри автоматизованих систем і моделювання в економіці Хмельницького національного університету;

Ніла ХРУЩ - д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького національного університету;

Ольга САРАПІНА - д.е.н., професор, професор кафедри фінансів, обліку та оподаткування ХНТУ;

Юрій БЕЗДІТКО – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ХНТУ;

Олена ВОЛКОВА – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ХНТУ;

Олена ЄРЕМЯН – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ХНТУ;

Олена НОВОСЬОЛОВА – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ХНТУ;

Аліна ОСТАПЕНКО – к.т.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ХНТУ;

Тетяна ПІНЧУК – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ХНТУ;

Оксана ПОСАДНЄВА – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ХНТУ;

Ірина СИСОЄНКО – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ХНТУ;

Наталія СТЕФАНОВИЧ – старший викладач кафедри фінансів, обліку та оподаткування ХНТУ;

Тетяна ЧЕБАН – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ХНТУ;

Таміла ЧИЖОВА – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ХНТУ;

Тетяна ШРАМ – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ХНТУ.

Збірник містить матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Фінансові інструменти сталого розвитку держави в умовах системної економічної трансформації», що відбулася 22 червня 2022 року на базі Херсонського національного технічного університету.

Видання розраховане на представників наукової спільноти, викладачів, фахівців у галузі фінансів, працівників органів державного управління, студентів закладів вищої освіти.

Відповідальність за достовірність цифрового матеріалу, фактів, цитат, власних імен, географічних назв, назв підприємств, організацій, установ та іншої інформації несуть автори наданих матеріалів.

Висловлені у тезах доповідей думки можуть не збігатися з точкою зору редакційної колегії. Разом з тим, вважаємо можливим їх публікацію з метою обговорення.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ В УМОВАХ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	6
Бондарук Т. Г. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗШИРЕННЯ ФІСКАЛЬНОГО ПРОСТОРУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	6
Десятнюк О. М., Ткачик Ф. П. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ДЕКЛАРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В КОНТЕКСТІ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ТА ЗАГРОЗ.....	9
Десятнюк О. М., Ткачик Ф. П. ПОДАТКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ В РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.	12
Десятнюк О. М., Угрин В. В. РЕАЛІЗАЦІЯ БОРГОВОЇ ПОЛІТИКИ В КРАЇНАХ ЄС ТА УКРАЇНІ.....	15
Луніна І. О. БЮДЖЕТНІ ПЕРЕДУМОВИ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	18
Назукова Н. М. ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ДОСВІД РОЗВИНЕНИХ КРАЇН.....	21
Нейчева М. О., Асгералі М. Н., Чижова Т. В. ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	26
Рудик С. О., Сідельникова Л. П. РОЛЬ ПРИБУТКОВОГО ОПОДАТКУВАННЯ ПРИ ФОРМУВАННІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ...	29
Сарапіна О. А., Пінчук Т. А., Шаля Ю. О. ПОДАТКОВІ ЗМІНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	32
Удова Л. О. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ.....	38
Хрущ Н. А., Хрущ В. О., Синюк Н. В. ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ.....	41
Ципліцька О. О. ФІНАНСОВІ ДЖЕРЕЛА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ.....	44
Черняєва А. О. ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА МОЖЛИВІ ПЕРСПЕКТИВИ.....	47
Шовкун І. А. МІЖНАРОДНА ФІНАНСОВА І ТЕХНІЧНА ПІДТРИМКА ПОВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ ЕКОНОМІКИ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД.....	50
Щербина С. І., Сідельникова Л. П. ОЦІНКА РОЛІ ПОДАТКУ НА МАЙНО У ФОРМУВАННІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ.....	53
Яценко Д. К., Омар А. М., Волкова О. В. АКЦИЗНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ...	56
Яценко Д. С., Сідельникова Л. П. ПРАГМАТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	59
СЕКЦІЯ 2. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ.....	62
Богданович О. А. СТАЛЕ ФІНАНСУВАННЯ ТА БІОЕКОНОМІКА.....	62
Бублик Є. О. ВІЛЬНОПЛАВАЮЧИЙ ВАЛЮТНИЙ КУРС ЯК	

ПРОЦИКЛІЧНИЙ ЧИННИК ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ.....	65
Кричевська Т. О. ПРОБЛЕМИ МОНЕТАРНОГО СТИМУЛЮВАННЯ В МАЛИХ ВІДКРИТИХ ЕКОНОМІКАХ З РИНКАМИ, ЩО ФОРМУЮТЬСЯ: ВИПАДОК УКРАЇНИ НАПЕРЕДОДНІ ТА ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ.....	68
Левченко О. Ю., Остапенко А. С. ОЦІНКА ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	71
Лесик В. В., Остапенко А. С. ТОП-10 БАНКІВ УКРАЇНИ ЗА РОЗМІРОМ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У 2020 РОЦІ.....	74
Новосьолова О. С. ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	77
Семенових О. В., Сідельникова Л. П. ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ.....	80
Харитонов Д. О., Остапенко А. С. ВИТРАТИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У 2018-2020 РОКАХ.....	83
Шумська С. С. КРЕДИТНА ПІДТРИМКА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РИЗИКІВ ВІЙНИ.....	86
СЕКЦІЯ 3. СТРАТЕГІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	89
Vorzenko O. CHALLENGES FOR THE INSURANCE MARKET OF UKRAINE.	89
Прокопенко К. О. СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ СТРАХУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД.....	92
Прокопчук О. Т. ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ.....	95
СЕКЦІЯ 4. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	98
Герасименко Д. В., Лижник Ю. Б. АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	98
Кучеренко Ю. І., Лижник Ю. Б. ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В АКЦІОНЕРНИХ ТА БОРГОВИХ ІНСТРУМЕНТАХ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	101
СЕКЦІЯ 5. МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	104
Акобян Т. А., Хартей Е. Е. Новосьолова О. С. ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА.....	104
Андрющенко О. Б. СУЧАСНІ МЕТОДИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА.....	107
Бабан Т. О. ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ СІЛЬСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	110
Bedianashvili G. MACROECONOMIC AND CULTURAL FEATURES OF THE ECONOMIC CRISIS CAUSED BY THE COVID-19 PANDEMIC.....	113
Благодарумова О. В. ФІНАНСУВАННЯ ПРОЄКТІВ І ПРОГРАМ	

НЕВИРОБНИЧОЇ СФЕРИ В УМОВАХ СИСТЕМНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	116
Григорук П. М., Хрущ Н. А. ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ЯК ОБ'ЄКТ МОДЕЛЮВАННЯ.....	119
Дідковська Л. І. ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ ЗРОШУВАНОВОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА.....	122
Євченко В. В. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ АНАЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ.....	125
Єршова Г. В. ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРА В УКРАЇНІ.....	129
Zhartai Zh. M. FINANCIAL SECURITY OF THE ENTERPRISE IN MODERN ECONOMIC CONDITIONS: THEORETICAL ASPECT.....	132
Житар М. О. ДІАГНОСТИКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ МІСТА КИЄВА.....	135
Kozhabayev R. M., Zhartai Zh. M. THE MECHANISM OF MANAGING THE FINANCIAL SECURITY OF THE ENTERPRISE.....	138
Кужелєв М. О. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ КОРПОРАЦІЇ В РАМКАХ ВАРТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ.....	141
Маковей N. N., Zhartai Zh. M. FINANCIAL STRATEGY OF THE ENTERPRISE: PECULIARITIES OF FORMATION AND IMPLEMENTATION.	144
Mieshkova-Kravchenko N. V. BUSINESS ASSESSMENT AS A STAGE OF THE ENTERPRISE REORGANIZATION.....	147
Олійник Н. М., Макаренко С. М., Олійник О. М. ОЦІНКА РИНКОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ СИСТЕМНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	150
Сергєєва Т. Д., Шрам Т. В. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙ В ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ.....	153
Скриннік О. Я., Андарак В. С., Акименко О. Ю. ПІДТРИМКА СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ЗМІНИ НОРМАТИВНО- ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	156
Стефанович Н. Я. ВПЛИВ СПОСОБІВ ФОРМУВАННЯ ПЕРСОНАЛУ НА ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ.....	159
Хавалджі В. Д., Бенмерзук Х., Новосьолова О. С. ДОСЛІДЖЕННЯ ІМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА.....	162
Шаля Ю. О., Єремян О. М. ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА КРЕДИТАМИ ПІДПРИЄМСТВ.....	165
Шандова Н. В., Кліщевська Н. С. ФОРМУВАННЯ АДАПТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ПІДПРИЄМСТВА.....	168
Шибяєва Н. В. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: ОСНОВНІ ФОРМИ ТА ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ.....	171

СЕКЦІЯ 1. ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ В УМОВАХ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Бондарук Т. Г.

*д.е.н., професор, провідний науковий співробітник відділу державних фінансів,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна*

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗШИРЕННЯ ФІСКАЛЬНОГО ПРОСТОРУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В Україні відбулося відчутне згортання економіки, безпосередньо викликане пандемією коронавірусу COVID-19, а також війною, спричиненою широкомасштабною військовою агресією Російської Федерації. В умовах постійних коливань національної економіки особливого значення набуває розширення фіскального простору місцевих бюджетів, спрямованого на мінімізацію наслідків таких коливань.

Критично важливим для України насамперед є поновлення економічного потенціалу країни, який зазнав втрат, спричинених знищенням або зупинкою підприємств, а також руйнуванням інфраструктури [1]. За експертними оцінками Мінекономіки, на 1 квітня 2022 року загальні (як прямі, так і непрямі) втрати економіки України через війну – зниження ВВП, припинення надходження інвестицій, вплив робочої сили, додаткові витрати на оборону та соціальну підтримку тощо – сягають майже 600 млрд. доларів США. При цьому Міжнародний валютний фонд за підсумками 2022 року прогнозує падіння ВВП України на 35%, а Світовий банк – на 45% та інфляцію – 15%.

Формування сучасної бюджетної політики викликає гостру потребу пошуку нової концептуальної основи забезпечення збалансованого економічного та соціального розвитку територій України [2]. Для цього пропонуємо застосовувати стратегічні напрями розширення фіскального простору місцевих бюджетів в умовах зовнішніх загроз та ризиків спричинених війною. Їх використання дозволить органам місцевого самоврядування

об'єктивно оцінити стан фіскального простору розвитку територіальних громад, прийняти обґрунтовані управлінські рішення щодо його розширення та забезпечити по можливості стабільний розвиток територій.

В умовах воєнного стану розширення фіскального простору місцевих бюджетів потребує диверсифікації економіки територіальних громад за рахунок оптимізації використання наявних та пошуку незадіяних місцевих ресурсів, перенесення акцентів на використання потенціалу місцевих ринків. Пошук альтернативних джерел доходів місцевих бюджетів важливе завдання органів місцевого самоврядування на сьогодні.

Стратегічні напрямки розвитку повинні враховувати проблеми, що притаманні в цілому для усіх територіальних громад, вирішення яких призведе до покращення фіскального простору та розширення фінансових можливостей органів місцевого самоврядування щодо забезпечення розвитку територіальних громад. Зокрема, стратегічними завданнями державної фіскальної політики повинне стати формування сприятливого податкового середовища шляхом створення прозорої податкової системи [3, с. 358].

Критична ситуація склалась в територіальних громадах, де ведуться військові дії. Відтак стратегічними напрямками подальшого розвитку першочергово є встановлення політичної стабільності, відновлення соціальної і виробничої інфраструктури та відновлення і розширення фіскального простору зруйнованих територій. Зважаючи на небажання, в умовах зовнішніх загроз спричинених війною, інвесторів вкладати кошти у розбудову цих територій, необхідним є запровадження конструктивних заходів як з боку держави, так і органів місцевого самоврядування щодо введення спеціальних умов фінансування та економічного розвитку цих територіальних громад.

В умовах воєнного стану головна мета розширення фіскального простору місцевих бюджетів має полягати у зменшенні частки одержаних від держави фінансових ресурсів для органів місцевого самоврядування з одночасним збільшенням частки цих ресурсів, залучених на місцевому рівні.

В умовах воєнного стану важливим завданням органів місцевого

самоврядування з метою збереження фіскального простору місцевих бюджетів є пошук позабюджетних альтернативних джерел їх фінансування за рахунок міжнародних фінансових організацій та іноземних країн, і налагодження співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, фондами, програмами, грантами. Фінансові ресурси, що відповідно до міжнародних договорів надаються урядами інших країн на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України формують доступні на сьогодні зовнішні ресурси для розвитку територіальних громад.

Проведене дослідження дозволило виявити проблеми, що стримують розширення фіскального простору місцевих бюджетів в умовах воєнного стану й створюють дисбаланси розвитку територіальних громад, а також обґрунтувати можливі шляхи їх вирішення.

Література

1. Бондарук Т. Г. Особливості формування фіскального простору місцевих бюджетів України в період воєнного стану. *Modern research in world science : The 1st International scientific and practical conference, Lviv, Ukraine, April 17-19, 2022. Lviv, Ukraine. 2022. С. 1106-1111.*
2. Бондарук Т. Г. Проблеми та перспективи оцінки фіскального простору місцевих бюджетів в умовах децентралізації. *Ринок праці та зайнятість населення. 2020. № 1(61). С. 55-64.*
3. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С. Формування і оцінювання фіскального простору місцевих бюджетів. *Moderní aspekty vědy : XI. Díl mezinárodní kolektivní monografie. Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika : Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2021. P. 356-371.*

Десятнюк О. М.,
д.е.н., професор, проректор з науково-педагогічної роботи,
Ткачик Ф. П.,
к.е.н., доцент, докторант кафедри податків та фіскальної політики,
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль, Україна

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ДЕКЛАРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В КОНТЕКСТІ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ТА ЗАГРОЗ

Система оподаткування доходів громадян в Україні сьогодні не в повній мірі справляється із виконанням своїх функцій. Цифровізація механізму прибуткового оподаткування, досвід розвинених європейських країн щодо формування ефективної системи оподаткування доходів фізичних осіб сприятимуть налагодженню новітньої соціальної та фіскально-орієнтованої парадигми оподаткування громадян в Україні. Згідно зі статистичними даними Державної податкової служби України у 2019 році частка податкових декларацій, поданих юридичними особами за допомогою електронних сервісів становила 89%, натомість фізичними особами – 65% [1]. Отже, якщо для юридичних осіб аналізований показник знаходиться на високому рівні, то велика частка фізичних осіб подає звітність в паперовому вигляді. Загалом механізм роботи користувачів із системою електронного декларування не складний. Державний службовець в онлайн режимі заповнює форму декларації та надсилає її контролюючому органу. Вона потрапляє в єдину базу даних та стає доступною загалу. Окрім того система здійснює перевірку поданих даних, з'єднуючись із відповідними Державними реєстрами та базами даних, та порівнює фактичні дані із декларованими, якщо виявляються розбіжності, то службовець повинен уточнити дані, або розпочинається кримінальна справа. Перевірку декларацій здійснює Національне агентство з питань запобігання корупції (далі - НАЗК) [2, с. 534].

Позитивним слід відмітити фактичне збільшення обсягів електронного декларування доходів фізичними особами у 2017 році, однак кількість поданих

щорічних електронних декларацій у 2018 році мала спадний, ситуація покращилася у 2019 році в 1,07 рази (табл. 1).

Таблиця 1

Ідентифікація величини фіскальних втрат
від оподаткування доходів фізичних осіб*

№	Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1	Зайняте населення працездатного віку (у середньому, млн. осіб)	17,2	15,7	15,3	15,5	15,7	15,9
2	Сумарна заробітна плата населення, млн. грн.	615022	709590	898326	1209097	1529367	1753337
3	Ставка ПДФО, %	15%, 17%	15%, 20%	18%	18%	18%	18%
4	Ставка військового збору, %	1,5%	1,5%	1,5%	1,5%	1,5%	1,5%
5	Ставка єдиного соціального внеску із заробітної плати, %	3,6%	3,6%	-	-	-	-
6	Розрахунок середньої суми оподаткування заробітної плати (6=2*3*4*5)	129769	160367	175174	235774	298227	341901
7	Витрати на податки на доходи, майно та інші поточні трансферти	145736	154187	182914	239898	302237	370036
8	Податок на доходи фізичних осіб (виконано за звітний рік), млн. грн.	75203	99983	138782	185686	229900	275458
9	Податок на доходи фізичних осіб із доходів у вигляді заробітної плати, млн. грн.	59859	68305	97881	139735	175182	209010
10	Сума загальних фіскальних втрат від оподаткування заробітної плати (10=6-9)	69910	92062	77293	96039	123045	132891
11	Вартісний вимір отриманих податкових соціальних пільг, млн. грн.	550	510	620	735	840	895
12	Сума фіскальних втрат з урахування податкових соціальних пільг (12=10-11)	69360	91552	76673	95304	122205	131996
13	Податкові надходження до бюджету	405644	576041	745187	948219	1111636	1070322
14	% фіскальних втрат від оподаткування заробітної плати від податкових надходжень до бюджету (14=12/13*100)	17,1	15,9	10,3	10,1	11,0	12,3
15	Подано щорічних електронних декларацій, од	-	114037	107050	1176431	1015261	1081455

*Примітка. Складено автором за даними джерела [1].

Засоби сучасних технологій створюють нові можливості для населення продавати товари, заробляти гроші, що означатиме необхідність оподаткування інтернет-операцій. З огляду на зазначене, наступним невідкладним кроком у законодавчому забезпеченні таких операцій є унормування алгоритмів інтернет-комерції, визначення форм контролю за інтернет простором, усунення при цьому ризиків, що виникли, тощо. Внаслідок специфіки інтернет торгівлі навіть передові країни несуть податкові втрати, а законодавчий та податковий інституційний сектор змушені зважати на те, що системам оподаткування можуть бути нанесені збитки таких масштабів, коли уряди не зможуть задовольняти потреби своїх громадян в отриманні соціальних послуг.

Незважаючи на наявні позитивні моменти функціонування аналізованої системи електронного декларування, безпосереднього впливу на сплату податків вона не має. Однак синергетичний ефект фіскальної функції податку на доходи фізичних осіб можна посилити за рахунок активного та ефективного електронного декларування доходів усіх громадян.

Література

1. Звіт про досягнення цільових значень Ключових показників ефективності роботи Державної податкової служби України у 2019 році. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/plani-ta-zviti-roboti-/365940.html> (дата звернення 16.05.2022).

2. Krysovatyi A., Valihura V., Hutsul I., Tkachyk F., Dmytriv V. Fiscal Aspects of the Functioning of the Electronic Declaration System of Citizens' Income and Property in Ukraine. 2020 10th International Conference on Advanced Computer Information Technologies. September 16-18, 2020 Deggendorf, Germany. P. 533-536.

Десятнюк О. М.,
д.е.н., професор, проректор з науково-педагогічної роботи,
Ткачик Ф. П.,
к.е.н., доцент, докторант кафедри податків та фіскальної політики,
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль, Україна

ПОДАТКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ

В РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

В практиці країн Європейського Союзу передача повноважень від органів державного управління до муніципальних органів сприяє зміцненню системи місцевого самоврядування та надає можливість ефективніше вирішувати питання територіального розвитку.

Внаслідок запровадження нової моделі міжбюджетних відносин, середньострокового бюджетного планування на державному та місцевому рівнях, ефективного адміністрування податків і зборів, нового адміністративно-територіально устрою базового та субрегіонального рівнів частка надходжень податкових платежів у структурі доходів місцевих бюджетів у найближчій перспективі високо ймовірно матиме зростаючий тренд.

Ефективність фіскального регулювання економічного розвитку значною мірою залежить від повноти реалізації податкового потенціалу держави чи регіону, а також окремих податків і платежів зокрема; здатності податкового механізму своєчасно та в повному обсязі трансформувати податковий потенціал у бюджетні ресурси.

Сучасна ситуація у сфері фінансового забезпечення місцевого економічного розвитку доводить, що, фінансова міцність органів місцевого самоврядування, незважаючи на тривале реформування бюджетно-податкової сфери, певною мірою ще залишається декларативною. Однією з вагомих проблем фінансового забезпечення регіонів є залежність місцевих бюджетів від загальнодержавних трансфертів, тоді як досвід розвинених країн світу спонукає до посилення фіскальної спрямованості муніципальних бюджетів за рахунок адекватної податкової політики. Відповідно до звітно-статистичних даних,

вагому роль у формуванні доходів місцевих бюджетів впродовж 2015-2018 років відігравали офіційні трансферти (53%-59%). Однак податкова компонента місцевих бюджетів посилилась у 2019 році, зокрема її частка становила 48,28% від загальних доходів, тоді як частка офіційних трансфертів знизилась на 6,7 в.п. у порівнянні з попереднім періодом і становила 46,45% (рис. 1).

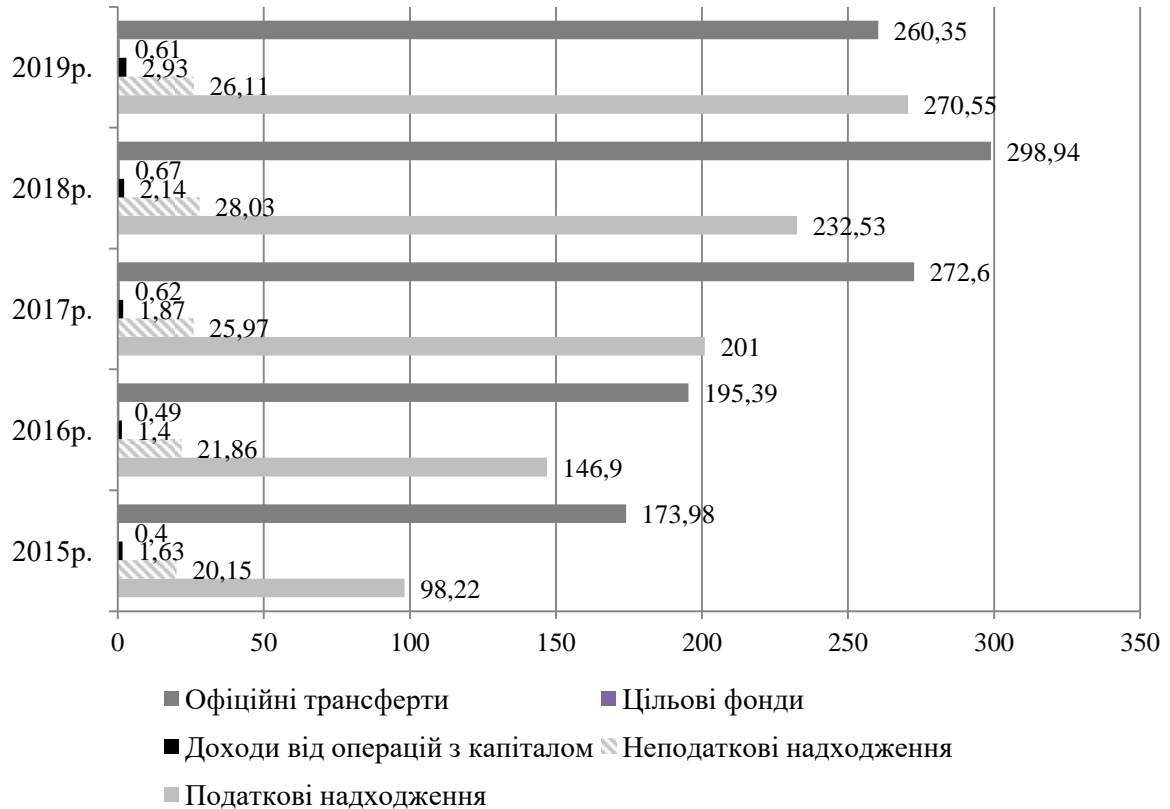

Рис. 1. Динаміка та структура фактичних показників доходної частини місцевих бюджетів, млрд. грн.*

*Примітка. Складено автором за даними джерела [1].

Поряд з фіскальними ефектами податкового потенціалу органів місцевого самоврядування існують й певні ризики. Зокрема слід наголосити, що Кабінет Міністрів України вирішив повернути до Державного бюджету України податок на паливо в розмірі 13,44%, який попередньо надходив до місцевих бюджетів згідно з Проектом Закону «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» від 16 вересня 2019 р. № 2144 [2]. Такі зміни призведуть до значних втрат місцевих бюджетів та їх певного розбалансування.

Втрати місцевих бюджетів будуть пов'язані із недоотриманням

туристичного збору – у зв'язку із зменшенням потоку туристів та єдиного податку – у зв'язку із зменшенням ділової активності на території України та запровадженням заходів із тимчасового закриття певних установ та закладів, найбільша питома вага яких припадає на представників малого та середнього бізнесу. Період пандемії, спричинений COVID-19, несприятливо відображається на діяльності суб'єктів господарювання. Потреба у карантинних заходах та профілактичних обмеженнях з боку державних органів знизила рівень ділової активності в регіонах. Органи місцевого самоврядування певною мірою шукають податкові компроміси з суб'єктами підприємницької діяльності через механізми податкових канікул, розстрочень та відстрочень податкових зобов'язань. Експансія форс мажорних ситуацій вимагає від держави, та органів місцевого самоврядування зокрема, трансформації податкового потенціалу в напрямку створення або належного фінансового підтримання резервних фондів, які будуть виступати стабілізаторами соціально-економічних процесів органів місцевого самоврядування.

Поряд з цим, одним із основних факторів формування податкового потенціалу органів місцевого самоврядування є боротьба з тіньовою економікою. На нашу думку, детінізації економіки з одночасним посиленням фіскально-регулюючої спрямованості податкового потенціалу органів місцевого самоврядування сприятиме діджиталізація податкової системи України (в т.ч. активний розвиток ефективних онлайн сервісів для платників податків).

Література

1. Звіти про виконання Державного бюджету України за 2015-2019 рр. та 9 міс. 2020 р. *Державна казначейська служба України*. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu> (дата звернення 14.05.2022).
2. Верховна Рада прийняла зміни до Бюджетного кодексу. *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/11854> (дата звернення 02.06.2022).

Десятнюк О. М.,
д.е.н., професор, проректор з науково-педагогічної роботи,
Угрин В. В.,
к.е.н., доцент кафедри податків та фіскальної політики,
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль, Україна

РЕАЛІЗАЦІЯ БОРГОВОЇ ПОЛІТИКИ В КРАЇНАХ ЄС ТА УКРАЇНІ

Впродовж останніх двох десятиріч країнами-членами ЄС пройдено три повних бюджетно-податкових цикли з піками видатків в 1997 р., перед хвилею розширення ЄС у 2004 р. та глобальною фінансово-економічною кризою 2009 р., що супроводжувалися зростанням державного боргу (рис. 1). З представленого графіку бачимо скорочення державного боргу ЄС у 2015-2019 роках на 9%, а також варто констатувати, що за досліджуваний період середнє значення державного боргу у країнах ЄС становило 71,3%.

Зокрема, найвищий рівень державного боргу відносно ВВП станом на початок 2019 року мали Греція (177,8%), Італія (130,7%), Португалія (122,5%), Кіпр (105,7%) та Бельгія (101,5%). Найменше боргів мали Естонія (9%), Люксембург (23%), Болгарія (25,4%) тощо [1].

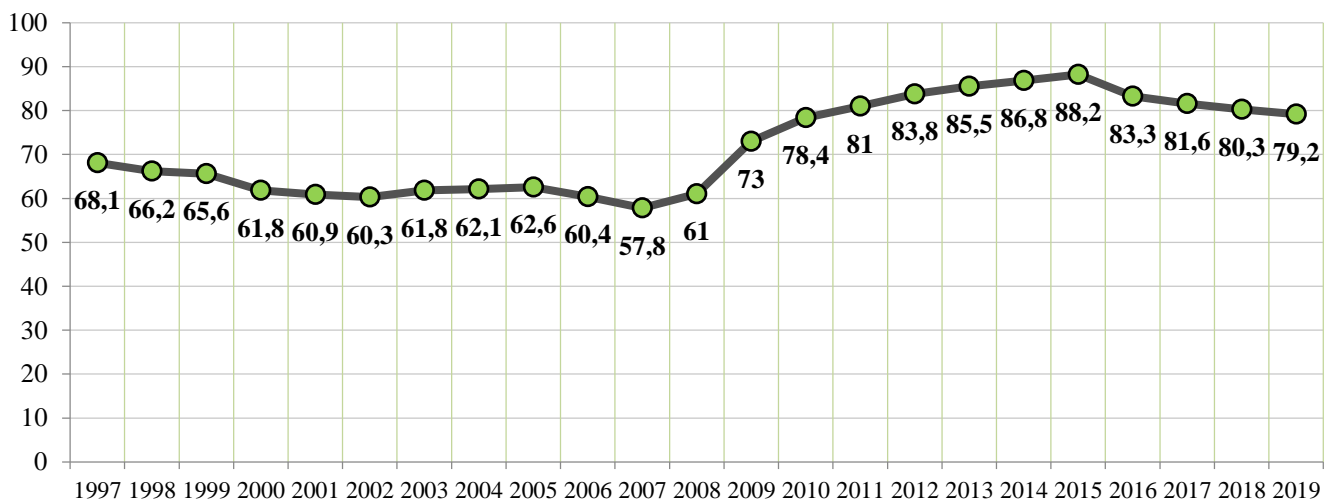

Рис. 1. Динаміка державного боргу ЄС у % до ВВП*

*Примітка. Складено автором за даними джерел [1].

Найбільшого ступеня розбалансованості фінанси сектору загальнодержавного управління досягли у 2009 р. – при зниженні доходів на рівні 43,6% ВВП та різко зростаючих видатках на рівні 50,3% ВВП, дефіцит

склав рекордних $-6,7\%$ ВВП. Відтак критично постала гостра необхідність консолідації бюджету – зростання доходів та/або зменшення видатків з метою збалансування бюджету. Глобальна фінансово-економічна криза загострила питання боргового навантаження на державний бюджет. За період рецесії валовий державний борг стрімко ріс з $57,8\%$ ВВП на кінець 2007 р. до $73,0\%$ ВВП на кінець 2009 р. або на $15,2\%$ за два кризових роки. Зростання боргу тривало до рівня $86,8\%$ ВВП у 2014 р. [1].

В економіці сучасної України зовнішній державний борг усе більше стає соціально-політичною, а не лише економічною проблемою і нерозривно пов'язаний із проблемою економічної безпеки. Одним із ключових факторів економічної безпеки та стабільності України виступає вирішення питання управління та обслуговування зовнішнього державного боргу, оскільки надмірна його величина ставить Україну в залежність від політики кредиторів. Державні запозичення виступають одним із основних важелів впливу на економічні процеси держави з точки зору наслідків кредитного фінансування та поведінки суб'єктів економіки та економіки загалом [2].

На рис. 2 наведено інформацію щодо динаміки державного боргу України та ВВП за період 2009-2020 рр.

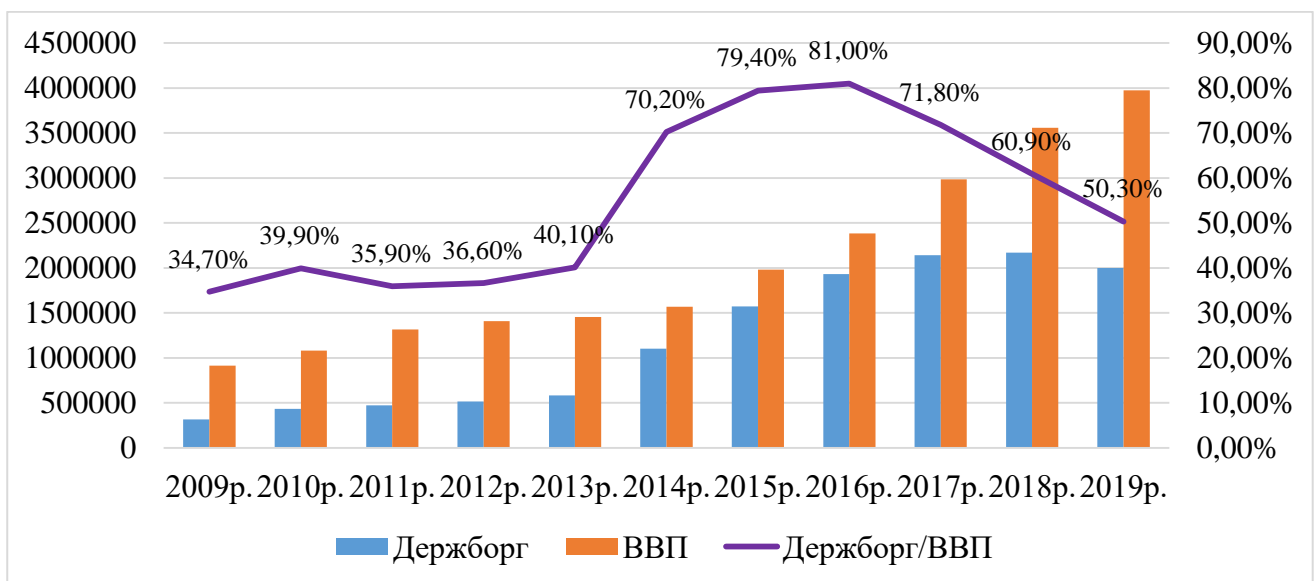

Рис. 2. Динаміка сукупного державного боргу і ВВП України з 2009 по 2019 рр., млн. грн.*

*Примітка. Складено автором за даними джерел [3, 4].

З наведених даних можна зробити висновок, що загальний обсяг державного боргу України зберігає свою тенденцію до зростання протягом періоду до 2018 року, однак у 2019-2020 рр. відзначалося зниження цього показника на 8,4%. Показники ВВП характеризувалися зростаючим трендом на протязі досліджуваного періоду, з помірним темпом у 2011-2014 рр. Показник співвідношення державного боргу України у % до ВВП характеризувався вище середньоєвропейського у 2015-2017 роках, після чого мав спадний тренд, зокрема у 2019 році знизився по відношенню до попереднього періоду в 1,2 рази.

З метою оптимізації державної заборгованості доцільно забезпечити її реструктуризацію з концентрацією на внутрішні кредитні ресурси, довгострокові позики з фіксованими відсотковими ставками на ринку всередині України, суттєве зменшення гарантованих державою боргів, збереження оптимальних рівнів заборгованості відносно ВВП, використання державних запозичень на інвестування з метою розвитку національної економіки та орієнтацію на фінансування активних державних видатків.

Література

1. Annual government finance statistics. Total general government revenue. *Eurostat Database, European Commission*. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (дата звернення 16.05.2022).
2. Касперович Ю. В. Напрями удосконалення бюджетно-податкового регулювання в Україні на засадах імплементації Європейського досвіду. Київ : НІСД, 2015. URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/budzhhet-47768.pdf> (дата звернення 16.05.2022).
3. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 16.05.2022).
4. Пшик Б. І. Роль фіскального простору у забезпеченні інклюзивного розвитку регіону: теоретичний аспект дослідження. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7869> (дата звернення 16.05.2022).

Луніна І. О.,
*д.е.н., професор, завідувач відділу державних фінансів,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна*

БЮДЖЕТНІ ПЕРЕДУМОВИ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Масштабні наслідки військового вторгнення в Україну потребують забезпечення фінансових можливостей уряду для вирішення невідкладних гуманітарних та економічних проблем. Втрати від пошкодження та руйнування закладів бюджетної інфраструктури України за 3 місяця широкомасштабної військової агресії становили 86,7 млрд. дол. (без врахування активів підприємств, релігійних споруд та торгових центрів) [1], що майже у 4 рази перевищує бюджетні інвестиції України за попередні 10 років, які становили у 2011-2020 рр., за нашими оцінками 22,2 млрд. дол. США.

Унаслідок припинення діяльності підприємств (роботи не на повну потужність), а також запровадження (після початку військових дій) податкових пільг (зокрема, права щодо широкого застосування спрощеної системи оподаткування із звільненням від сплати податку на прибуток підприємств, ПДВ, митних зборів тощо; звільнення від митних платежів транспортних засобів, що ввозяться громадянами; зменшення ПДВ та встановлення 0% ставки акцизного податку на паливо та скраплений газ) податкові доходи зведеного бюджету у квітні 2022 р. зменшилися порівняно із квітнем 2021 р. на 23% (із 100,7 до 77,3 млрд. грн.). Найбільш суттєві скорочення стосувалися внутрішніх податків на товари та послуги (акцизів та ПДВ) – із 55,1 до 29,9 млрд. грн. (на 46%), ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) – із 24,7 до 15,6 млрд. грн. (на 63%), ПДВ з ввезених на територію України товарів – із 24,8 до 7,9 (на 72%).

У березні-квітні 2022 р. надходження акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) зменшилися майже на 60% порівняно із відповідним періодом 2021 р. (із 14,1 до 5,7 млрд. грн.). Зменшення надходжень податку та збору на доходи фізичних осіб р. лише на 2,7% (до 54,2 млрд. грн.) пов'язано із суттєвим збільшенням бюджетних

видатків на оплату праці з нарахуваннями (із 81,7 млрд. грн. у березні-квітні 2021 р. до 148,3 млрд. грн. у березні-квітні 2022 р., тобто майже на 82% за рахунок підвищення грошового забезпечення військовослужбовців та працівників Збройних Сил України). Видатки зведеного бюджету у березні-квітні зросли до 420,7 млн. грн. порівняно із 273,6 млн. грн. за відповідний період 2021 р. (майже на 54%) переважно за рахунок збільшення видатків на оборону (більш, ніж у 6 разів) та видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення (майже на 40%). Подальше розширення видатків із соціального захисту обумовлене високою ймовірністю значного скорочення доходів населення (нижче фактичного прожиткового мінімуму), що у 2022 р. може торкнутися 70% населення (у 2021 р. частка населення з таким рівнем доходів становила 18%) [2].

Важливою проблемою державних видатків є видатки з погашення та обслуговування державного та гарантованого державою боргу. При цьому, ще у попередні роки, коли рівень боргу не перевищував 60% ВВП, такі видатки були співставні із загальною сумою бюджетних видатків на освіту та охорону здоров'я (у 2020-2021 рр. становили більше 80% видатків на освіту та охорону здоров'я). За оцінками МВФ рівень державного боргу України зростає у 2022 р. до 86,2% ВВП, а у 2027 р. перевищить 92% ВВП.

Отже, масштаби руйнування інфраструктури надання бюджетних послуг, значні обсяги погашення та обслуговування державного боргу, зменшення податкових надходжень до бюджетів України свідчать про те, що її відбудова потребує як збільшення власних, зокрема, податкових доходів, так і отримання зовнішньої фінансової підтримки.

Як свідчить досвід повоєнного розвитку різних країн, важливим напрямом розширення фінансових можливостей держави є відновлення податкових доходів бюджетів різних рівнів у обсягах, достатніх для фінансування найбільш невідкладних державних заходів та надання основних державних послуг [3, с. 12]. Це має здійснюватися, у першу чергу, за рахунок непрямих податків та податків на імпорт, а також збільшення оподаткування доходів і майна заможних верств населення.

Збільшення фінансових ресурсів Уряду повоєнного економічного відновлення потребує залучення значних обсягів міжнародної бюджетної допомоги, у першу чергу, у вигляді грантів (фінансових ресурсів, що надаються державному бюджету України на безоплатній та безповоротній основі). Така допомога має щорічно становити не менше 15 млрд. дол. США, враховуючи, наприклад, суму допомоги для Боснії і Герцеговини (близько 1 мільярда доларів на рік впродовж п'яти років [4, с. 473]), рівень інфляції долара США у період з 2000 р. та співвідношення чисельності населення України та Боснії і Герцеговини.

Важливими передумовами зменшення навантаження на бюджет України є призупинення обслуговування державного та гарантованого державною боргу, а також списання частини зовнішнього боргу. До досвідом країн із високим рівнем державного боргу на початку 2000-х років це може здійснюватися, зокрема, шляхом анулювання частини зовнішнього боргу перед урядами розвинутих країн, комерційними банками, міжнародними фінансовими організаціями за умови відповідного додаткового фінансування проектів розвитку країною-позичальником [5]. Отже, здійснюється конверсія грошей, призначених для виплати боргу, у фінансування видатків розвитку країни-боржника.

Література

1. Проєкт зі збору, оцінки й аналізу інформації про матеріальні втрати України від війни з Росією. URL: <https://kse.ua/ua/russia-will-pay> (дата звернення: 21.06.2022).
2. War in the Region. World Bank ECA Economic Update. Spring 2022.
3. Gupta S, Tareq S., Clements B., Segura-Ubiergo A., Bhattacharya R. and Mattina T. Rebuilding Fiscal Institutions in Postconflict Countries. IMF, 2005.
4. Pugh M. Postwar Political Economy in Bosnia and Herzegovina: The Spoils of Peace Global Governance. Vol. 8. No. 4 (Oct.–Dec. 2002). P. 467-482.
5. Debt Swaps for Education. General Conference. 36/C 52. Paris 2009.

Назукова Н. М.

*к.е.н., старший науковий співробітник відділу державних фінансів,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна*

**ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ:
ДОСВІД РОЗВИНЕНИХ КРАЇН**

Навчання дорослих (навчання впродовж життя) є важливим аспектом діджиталізації та автоматизації на ринку праці. Важливість навчання дорослих підтверджують плани ЄС на період до 2030 року досягти показника 60% дорослого населення, яке приймає участь у формальних та неформальних видах навчання та професійної підготовки.

Участь дорослого населення у формальних та неформальних видах навчання та професійної підготовки в Україні сильно відстає від розвинених країн. Так, частка населення віком від 25 до 64 роки, яке приймало участь у формальних та неформальних видах навчання та професійної підготовки протягом останніх 4-х тижнів в Україні у 2020 р. становила 0,5%, тоді як у країнах ЄС у 2021 р. цей показник склав 10,8% [1].

Необхідною умовою підвищення рівня участі населення у формальних та неформальних видах навчання та професійної підготовки є достатнє фінансування відповідних заходів. Основним джерелом фінансування освіти дорослих у розвинених країнах є бюджет, зокрема податкові надходження. Оскільки сплата податків є обов'язковою для більшості населення, перевага цього джерела фінансування полягає в тому, що воно відповідає принципів справедливості, на відміну від внесків на соціальне страхування, які сплачує не все населення. Уряди можуть розподіляти податкові надходження на фінансування заходів з освіти дорослих відповідно до потреб ринку праці, зокрема і на короткостроковий період. З-поміж розглянутих програм освіти дорослих, мережеві тренінги і навчання за ваучерами у Нідерландах фінансуються виключно за рахунок податкових надходжень, виділених на рахунок Міністерства соціальних справ та зайнятості. У переважній більшості

програми фінансуються за рахунок податкових надходжень лише частково. Так, у Сінгапурі, усі ініціативи SkillsFuture фінансуються як за рахунок податкових надходжень (виділених на рахунки Міністерства освіти, Фонду безперервного навчання, Національного фонду продуктивності), так і за рахунок коштів цільового збору з роботодавців на підвищення кваліфікації (Skill Development Levy). Фінансування програм здійснюється за рахунок державного і місцевих бюджетів. У період з 2012 по 2014 рр. Австрійська Ініціатива освіти дорослих на 50% фінансувалася за рахунок коштів Федерального міністерства освіти і на 50% за рахунок бюджетів федеральних земель. З 2015 р. додалося фінансування з ЄСФ. У країнах ЄС Європейський соціальний фонд є поширеним джерелом фінансування освіти дорослих, однак його використання має високий ризик, пов'язаний з відміною або скороченням фінансування, що не залежить від рішень конкретної країни. Внески на соціальне страхування, зокрема на випадок безробіття, використовуються для фінансування освіти і навчання у сфері активної політики ринку праці (ALMP). Використання внесків на соціальне страхування передбачає спрямування ресурсів для тих, хто найбільше потребує підтримки. З іншого боку, використання внесків на соціальне страхування для освіти та навчання, як правило, супроводжується обмеженнями, тобто навчання доступне лише для осіб, які вносили внески до фонду страхування на випадок безробіття протягом певного часу. Тому цей фінансовий інструмент є менш гнучким, порівняно з податковими надходженнями. В Австрії найбільшим за обсягом джерелом фінансування ALMP є внески на страхування на випадок безробіття [2]. Внески на соціальне страхування нараховуються за ставкою 3% від загальної заробітної плати з працівників і 3% від фонду оплати праці з роботодавців. В Естонії ALMP фінансуються виключно за рахунок страхових внесків на випадок безробіття з роботодавців, що становить 1,4% від валового фонду заробітної плати, а також за рахунок фінансування ЄСФ [3].

Цільові збори з роботодавців на підвищення кваліфікації (Skill Development Levy) або збори на навчання (Training Levy) стягуються з роботодавців у вигляді певної частки від фонду заробітної плати і – на відміну

від внесків на соціальне страхування – мають конкретне призначення для фінансування освітніх заходів. Внески компаній об'єднуються за економічними секторами і окремі компанії можуть отримати доступ до фонду таких внесків для фінансування навчання свого персоналу. Закріплені законом або колективними договорами, вони є ефективним способом спонукати фірми відкладати ресурси для майбутнього навчання [4]. Італійські компанії, наприклад, сплачують до 0,3% заробітної плати в один з дев'ятнадцяти навчальних фондів, розподілених за економічними секторами. Компанії можуть отримати фінансування з цих фондів на навчання персоналу, якщо навчальні програми відповідають стратегічним пріоритетам сектору економіки. Частина доходів, отриманих за рахунок зборів на навчання, спрямовується на покриття інших державних видатків, наприклад для підтримки заходів соціального захисту звільнених працівників (Cassa Integrazione). Сінгапурський збір на підвищення кваліфікації становить 0,25%, з мінімальним розміром 2,0 SGD і максимумом 11,25 SGD на одного працівника на місяць. Збір покриває приблизно 1/3 витрат на всі програми SkillsFuture. Сінгапурські збори на навчання, що сплачуються із заробітної плати, є незначними в порівнянні зі зборами на навчання в Нідерландах, де стягують до 2% заробітної плати, залежно від сектора.

Обсяги державних вкладень в освіту дорослих, що фінансується за рахунок окреслених фінансових інструментів, суттєво різняться між країнами. Найбільші річні суми фінансування спрямовуються на італійські навчальні фонди (470 мільйонів євро) та ALMP в Австрії (510 мільйонів євро у 2016 році). Ці дві програми також залучають найбільшу кількість учасників. Найменше загальне фінансування спрямовується на Короткі курси в Естонії (1-2 мільйони євро на рік) та Відкриті навчальні центри в Угорщині (1,5 мільйона євро на рік). Обидві програми залучають менше 10 000 осіб до навчальних заходів на рік.

У країнах ЄС частка фірм, які пропонують різноманітні курси підвищення кваліфікації своїм співробітникам, сягає 70% (за даними статистичної організації Європейської Комісії, Євростат). Обсяги фінансування, що припадають на одного співробітника, при цьому становить в середньому 650 євро на рік.

Важливим індикатором, який також вказує на рівень залученості приватного сектору до фінансування навчання впродовж життя є відсоток співробітників у приватному секторі, які проходять профінансоване роботодавцем навчання тривалістю понад 5 днів. В Україні цей показник вкрай низький – він складає близько 2,5%, тоді як в Італії він становить близько 11%, Японії – 18 %, Англії – 23%, Сінгапурі – 26%, Кореї – 30%, Данії – 35% [5].

Найбільш поширеними інструментами фіскального стимулювання нарощування витрат приватного сектору на навчання впродовж життя є: зниження оподаткованої бази з податку на прибуток підприємств на розмір витрат на навчання персоналу; податковий кредит, що дозволяє відстрочити сплату податку на прибуток для покриття поточних витрат на навчання; звільнення від сплати певних видів податків, наприклад податку з доходів фізичних осіб – стажерів [6].

Зокрема, в Австрії застосовується навчальна податкова знижка (Bildungsfreibetrag) розміром до 20% витрат на навчання. Тобто з оподаткованого прибутку, у якому уже враховані всі витрати звітного періоду, у тому числі на навчання, можна ще додатково списати 20% понесених фірмою витрат на навчання свого персоналу. Ця преференція ще називається екстра-знижкою (extra tax allowance) [6]. Також поширеним інструментом є податковий кредит на навчання у розмірі до 6% необхідної суми на покриття витрат на навчання, яким в основному користуються фірми з тривалим грошовим оборотом. Крім того, освітні/навчальні центри та інші посередницькі організації, які надають відповідні освітні послуги в Австрії, звільняються від сплати ПДВ.

Податковий кредит на навчання також використовується у Франції [7]. Його максимальний розмір становить 30% від суми витрат на науково-дослідну діяльність фірми. До цих витрат належать, крім витрат на навчання персоналу, витрати на безпосереднє виконання НДДКР, на здійснення технологічного контролю і патентування. Однак, такий стимул доступний лише для молодих фірм, які займаються інноваційною або дослідницькою діяльністю і витрати яких дорівнюють не менше 100 млн євро. Якщо витрати фірми менші від

100 млн євро, розмір податкового кредиту знижується до 5% від суми їх витрат.

Література

1. Adult learning statistics. *Eurostat*. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?Title=Adult_learning_statistics (application date: 21.06.2022).
2. Bock-Schappelwein J. Et al. Aktive und passive Arbeitsmarktpolitik in Österreich und Deutschland. Aufkommen und Verwendung der Mittel im Vergleich, Wifo, Wien, 2014. URL: http://www.forschungsnetzwerk.at/downloadpub/AMS_akt_pass_AT_DE_13032014-ENDBERICHT_und_Deckblatt.pdf (application date: 21.06.2022).
3. Labour market training measures provided by the Estonian Unemployment Insurance Fund. *Cedefop*. 2019. URL: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/matching-skills/all-instruments/labour-market-training-measures-provided-estonian-unemployment-insurance-fund> (application date: 21.06.2022).
4. Getting Skills Right: Future-Ready Adult Learning Systems, Getting Skills Right. *OECD Publishing*. Paris, 2019. URL: <https://dx.doi.org/10.1787/9789264311756-en> (application date: 21.06.2022).
5. Walters Sh. 4th Global report on adult learning and education – Leave no one behind: Participation, equity and inclusion: edited by UNESCO Institute for Lifelong Learning, UNESCO Institute for Lifelong Learning (UIL), 2019. Studies in the Education of Adults. 1-2. URL: <https://10.1080/02660830.2020.1770486> (application date: 21.06.2022).
6. Using tax incentives to promote education and training, Publications Office. *Cedefop*. 2009. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2801/15385> (application date: 21.06.2022).
7. R&D Tax Incentives: France, 2021. *Directorate for Science, Technology and Innovation OECD*. December 2021. URL: www.oecd.org/sti/rd-tax-stats-france.pdf (application date: 21.06.2022).

Нейчева М. О., студентка,
Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон, Україна

Асгералі М. Н., студент,
Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя,
м. Каїр, Єгипет

Науковий керівник: **Чижова Т. В.**,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон, Україна

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Необхідність стимулювання розвитку підприємницької діяльності обумовлена системою перебудови економіки України, її соціальною орієнтацією. Мале підприємництво стало масовим явищем, яке впливає на всі сторони суспільного життя завдяки своїй спроможності чітко відчувати ринкову кон'юнктуру, сприймати новітні технології, швидко реагувати на зміни суспільних потреб.

На спрощену систему оподаткування в Україні покладено завдання сприяти розвитку та розширенню малого підприємництва. Проте, протягом функціонування спрощеної системи поруч із позитивними досягненнями її застосування, виникало багато проблем. Причиною цього є ігнорування передового зарубіжного досвіду, що дотримується у всіх розвинених країнах – ув'язування суми податкового зобов'язання підприємця з фінансовими результатами його діяльності. На сьогодні відсутні ефективні механізми оподаткування та контролю за їх доходами, що призводить до значних бюджетних втрат.

Спрощена система оподаткування, обліку і звітності є найдієвішою формою державної підтримки суб'єктів малого підприємництва, що передбачає заміну сплати окремих податків і зборів сплатою єдиного податку (далі – ЄП).

Для більш ґрунтового дослідження розглянемо питому вагу ЄП серед усіх доходів Зведеного і місцевих бюджетів України за 2018-2020 роки (табл.1).

Таблиця 1

Питома вага єдиного податку серед доходів
Зведеного та місцевих бюджетів України за 2018-2020 роки*

Показники	Роки		
	2018	2019	2020
Єдиний податок, млн. грн.	29564,25	35270,21	38030,98
Доходи Зведеного бюджету України, млн. грн.	1184290,77	1289849,17	1376673,76
Частка єдиного податку у доходах Зведеного бюджету України,%	2,50	2,73	2,76
Доходи місцевих бюджетів України, млн. грн.	562421,81	560531,34	471481,87
Частка єдиного податку у доходах місцевих бюджетів України,%	5,26	6,29	8,07

*Примітка. Складено автором за даними джерел [1].

Аналіз таблиці 1 показує, що питома вага ЄП в доходах Зведеного бюджету України має стійку тенденцію до збільшення. За період з 2018 по 2019 роки цей показник збільшився на 0,23 в.п., а ось в 2019–2020 роках всього на 0,03 в.п.

Така ж тенденція відбувається і по питомій вазі єдиного податку в доходах місцевих бюджетів. Так в 2018 році частка єдиного податку склала 5,26%, в 2019 році – 6,29 %, а в 2020 році вже 8,07 %.

Успішність влади на місцях, в першу чергу, залежить від обсягу фінансових ресурсів, якими вона володіє для виконання державних функцій протягом бюджетного періоду. Одним із джерел формування цих ресурсів виступає єдиний податок.

Проаналізуємо динаміку надходження єдиного податку з юридичних, фізичних осіб та сільськогосподарських товаровиробників за період з 2018 по 2020 рік які надходять до місцевих бюджетів України (рис. 1).

Інформація, наведена на рис. 1, демонструє, що рівень надходження ЄП збільшуються за кожним суб'єктом господарювання. Так, протягом цього періоду надходження ЄП від юридичних осіб збільшились на 37,99% або з

4416,41 млн. грн. до 5066,25 млн. грн. За 2018-2019 роки надходження від юридичних осіб збільшилися на 627,89 млн. грн., з 4416,41 млн. грн. до 5044,30 млн. грн, а за 2019-2020 роки надходження збільшилися ще на 21,95 млн. грн. з 5044,30 млн. грн. до 5066,25 млн. грн.

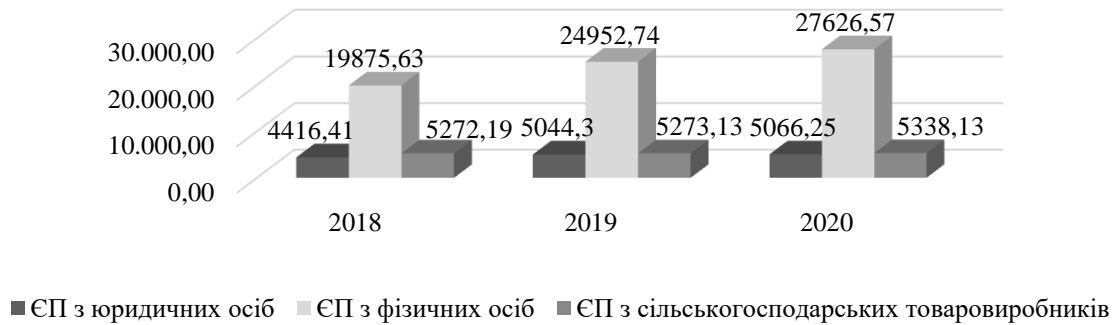

Рис. 1. Динаміка надходження єдиного податку до місцевих бюджетів в розрізі платників податків за 2018-2020 роки, млн. грн.*

*Примітка. Складено автором за даними джерел [1].

Загалом, по всій Україні, як і по Херсонській області, можна побачити збільшення надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів, також, протягом 2018-2020 рр. питома вага надходжень з цього податку збільшувалась. Усе вище наведене, може свідчити про збільшення суб'єктів господарювання, які перейшли на спрощену систему оподаткування, обліку та звітності та про необхідність її подальшого розвитку. Першочерговим завданням, яке покладено на податкову політику, є формування привабливого клімату для розвитку підприємницького середовища. У багатьох країнах саме податкове стимулювання бізнесу є найпоширенішим. При виборі податкового стимулювання важливо розуміти, що для платника податків необхідно використовувати не лише примус та покарання, а й заходи щодо стимулювання.

Література

1. Річні звіти Державної казначейської служби України про виконання бюджетів всіх рівнів за 2018-2020 роки. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu> (дата звернення: 19.05.2022).

Рудик С. О., студентка
Науковий керівник: **Сідельникова Л. П.,**
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон, Україна

РОЛЬ ПРИБУТКОВОГО ОПОДАТКУВАННЯ ПРИ ФОРМУВАННІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Відповідно до Європейської хартії про місцеве самоврядування, головною ознакою фінансової незалежності місцевих органів влади є наявність в їх розпорядженні обсягу фінансових ресурсів, який необхідний для виконання як власних, так і делегованих повноважень. Місцем концентрації фінансових ресурсів місцевих органів влади, а отже, фінансовою основою їх діяльності, є місцеві бюджети. Розглянемо далі внесок системи прибуткового оподаткування у формування ресурсів органів місцевого самоврядування Херсонської області.

Згідно з розподілом податкових надходжень між рівнями бюджетної системи, затвердженим Бюджетним кодексом України (далі – БКУ), прямі податки надходять до місцевих бюджетів у такому обсязі:

1. До доходів загального фонду бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад належать:

- 60% податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) на відповідній території (крім м. Києва);

- 40% податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) на території м. Києва та зараховується до бюджету м. Києва;

- 10% податку на прибуток підприємств, який зараховується до бюджету м. Києва;

- податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є сільські, селищні, міські ради, зараховується до відповідних бюджетів (ст. 64 БКУ).

2. До доходів загального фонду районних бюджетів належать:

- податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної

власності, засновником яких є районні ради (ст. 64¹ БКУ).

3. До доходів загального фонду бюджету обласних бюджетів належать:

- 15% податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується)

згідно з Податковим кодексом України на відповідній території;

- 10% податку на прибуток підприємств;

- податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких обласні ради, зараховується до обласних бюджетів (ст. 66 БКУ) [1].

В таблиці 1 подано структуру податкових надходжень місцевих бюджетів Херсонської області протягом 2018-2020 років і визначено питому вагу податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств.

Таблиця 1

Структура податкових надходжень місцевих бюджетів Херсонської області
у 2018-2020 роках*

Показник	2018 рік		2019 рік		2020 рік	
	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага,%	сума, млн. грн.	питома вага,%
1	2	3	4	5	6	7
Податок на доходи фізичних осіб	2 657,8	59,89	3 134,5	62,18	3 441,9	63,70
Податок на прибуток підприємств	44,6	1,00	72,9	1,45	63,0	1,17
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	1,0	0,02	0,7	0,01	0,7	0,01
Рентна плата за спеціальне використання води	29,2	0,66	17,9	0,36	17,5	0,32
Рентна плата за користування надрами	5,5	0,12	7,8	0,15	7,3	0,14
Плата за використання інших природних ресурсів	1,3	0,03	1,3	0,03	1,8	0,03
Акцизний податок	362,0	8,16	334,8	6,64	364,7	6,75
Екологічний податок	8,7	0,20	8,6	0,17	5,4	0,10
Податок на майно	592,8	13,36	700,5	13,90	718,5	13,30
Єдиний податок	718,8	16,20	752,8	14,93	777,7	14,39
Туристичний збір	3,7	0,08	8,4	0,17	4,5	0,08

1	2	3	4	5	6	7
Збір за місця для паркування транспортних засобів	1,9	0,04	0,5	0,01	0,3	0,01
Інші податки і збори	10,7	0,24	0,3	0,01	0,0	0,00
Разом	4 438,0	100,00	5 041,0	100,00	5 403,3	100,00

*Примітка. Складено автором за даними джерел [2].

Як бачимо з таблиці 1, ключова роль при формуванні доходів місцевих бюджетів Херсонської області належить податку на доходи фізичних осіб і щороку вона зростає. Так, частка цього податку у податкових надходженнях місцевих бюджетів нашого регіону становила у 2018 році – 59,89%; у 2019 році – 62,18%; у 2020 році – 63,70%.

Натомість, питома вага податку на прибуток підприємств є незначною та посідає лише п'яте місце у загальному обсязі податкових ресурсів місцевих бюджетів Херсонської області: у 2018 році – 1,00%; у 2019 році – 1,45%; у 2020 році – 1,17%.

Достатність локальних бюджетних ресурсів, сформованих у тому числі за рахунок прибуткових податків, підтверджує економічну самостійність місцевих органів влади, дозволяє активізувати господарську діяльність, розвивати інфраструктуру на підвідомчій території, розширювати економічний потенціал регіону, виявляти та використовувати резерви фінансових ресурсів. В свою чергу, це дає можливість органам місцевої влади та місцевого самоврядування в більш повному обсязі задовольняти потреби та інтереси територіальних громад і сприяє сталому соціально-економічному розвитку територій.

Література

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. Дата оновлення: 01.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 18.05.2022).

2. Річні звіти Державної казначейської служби України про виконання бюджетів всіх рівнів за 2018-2020 роки. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu> (дата звернення: 18.05.2022).

Сарапіна О. А.,

*д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,*

Пінчук Т. А.,

*к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,*

Шаля Ю. О., студентка

*Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон, Україна*

ПОДАТКОВІ ЗМІНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Податкові відносини в умовах воєнного стану – важлива складова економічного фронту. Сплата податків – це наповнення місцевих бюджетів, підтримка ЗСУ і держави в цілому. Водночас через руйнування, що їх принесла війна, погіршення матеріального стану багато хто не може повною мірою нести податковий тягар.

17 березня 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» («Закон 2120») [1]. Цей закон вносить суттєві зміни до правил оподаткування в Україні у зв'язку з воєнним станом. Розглянемо основні з них (табл.1).

Таблиця 1

Основні податкові зміни під час воєнного стану в Україні*

Категорія змін	Основні зміни
1	2
1. Щодо сплати податків	ФОП I-II групи сплачуватимуть єдиний податок на добровільній основі
	ФОП I-II групи повністю звільняються від ЄСВ
	ФОП III групи звільняються від сплати ЄСВ за найманих працівників, яких призвали до лав ЗСУ, інших захисних формувань, зокрема територіальної оборони
	Звільнення від сплати податку за землю та орендної плати за землю державної та комунальної власності на всіх територіях, де ведуться бойові дії

1	2
	<p>Замість ПДВ та податку на прибуток підприємці платитимуть лише 2% від обороту. Не буде сплачуватись ПДВ за товари, які були знищені під час війни, а також передані на потреби оборони</p> <p>Платники податків звільняються від сплати екологічного податку за об'єкти оподаткування, що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями російської федерації.</p>
2. Податкові перевірки	<p>Під час дії воєнного стану дозволяється проводити лише фактичні податкові та камеральні перевірки декларацій, до яких подано заяву про повернення суми бюджетного відшкодування податку на додану вартість.</p> <p>Фактичні податкові перевірки (за місцем фактичного провадження платником діяльності) здійснюються:</p> <ul style="list-style-type: none"> – щодо дотримання норм законодавства про регулювання обігу готівки; – ведення касових операцій; – наявності відповідних ліцензій та свідоцтв; – дотримання роботодавцем вимог законодавства щодо оформлення трудових відносин з працівником; – порядку здійснення платниками податків розрахункових операцій. <p>Будь-які інші перевірки забороняється проводити на період дії воєнного стану, а ті перевірки, які розпочалися та не завершилися до 24 лютого поточного року зупиняються до закінчення воєнного стану.</p>
3. Щодо дії строків	<p>На період дії воєнного стану на території України зупиняється дія строків, визначених податковим законодавством.</p>
4. Податкова відповідальність	<p>На період дії воєнного стану забороняється:</p> <ul style="list-style-type: none"> – нараховувати штрафи за порушення, пов'язані зі сплатою єдиного внеску; – застосовувати покарання за порушення порядку здійснення розрахункових операцій. Однак, це не стосується покарань за порушення здійснення розрахункових операцій під час продажу підакцизних товарів; – держава звільняється від відшкодування шкоди, заподіяної незаконними діями, бездіяльністю.

*Примітка. Складено автором за даними джерела [1].

Єдиний податок. З 1 квітня 2022 року та на період дії воєнного стану для фізичних осіб-підприємців (ФОП), платників єдиного податку I та II групи, сплата єдиного податку – добровільна. Той, хто не бажає сплачувати податок у період воєнного стану, просто не заповнює декларацію за вказаний період.

Під час мобілізації ФОП, які обрали спрощену систему оподаткування та належать до II та III груп платників єдиного податку, а також юридичні особи, які належать до III групи, можуть за власним рішенням не сплачувати ЄСВ за найманих працівників, призваних під час мобілізації на військову службу до

Збройних Сил України [2].

З 1 квітня 2022 року ФОП та юридичні особи, в яких упродовж минулого календарного року дохід не перевищує 10 млрд. грн., можуть перейти на сплату єдиного податку III групи за ставкою 2% із урахуванням такого:

- до таких платників єдиного податку не застосовуються будь-які обмеження щодо кількості найманих працівників;
- платники єдиного податку не є платниками податку на додану вартість;
- авансовий внесок єдиного податку сплачуються щомісячно до 15 числа за підсумками попереднього місяця;
- податкова звітність подається щоквартально у строки, передбачені для квартальної звітності.

При цьому не зможуть стати платниками єдиного податку суб'єкти господарювання, які:

- організовують та проводять азартні ігри, лотереї та пари;
- займаються обміном іноземної валюти;
- виробляють, експортують, імпортують та продають підакцизні товари;
- здійснюють видобуток та реалізацію корисних копалин;
- займаються певними видами фінансової діяльності, зокрема страхові (перестрахові) брокери, банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, страхові компанії, інвестиційні фонди і компанії тощо.

Платник податків повертається на систему оподаткування, яка використовувалася до переходу на систему єдиного податку за ставкою 2% з початку наступного календарного місяця, після припинення воєнного стану [2].

Податок на додану вартість. Тимчасово, протягом дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану, не вважаються використаними платником податку в неоподатковуваних податком на додану вартість операціях або операціях, що не є господарською діяльністю платника податку, товари:

- придбані в оподатковуваних ПДВ операціях, знищені (втрачені) внаслідок дії обставин непереборної сили у період дії воєнного, надзвичайного

стану;

– придбані в оподатковуваних ПДВ операціях та передані в державну чи комунальну власність, у тому числі на користь добровольчих формувань територіальних громад, а також надані на користь інших осіб для потреб забезпечення оборони України у період дії воєнного, надзвичайного стану.

Також, тимчасово, на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану, операції з постачання на митній території України та ввезення на митну територію України бензинів моторних, важких дистилатів та скрапленого газу, нафти або нафтопродуктів сирих, одержаних з бітумінозних порід (мінералів) оподатковуються за ставкою ПДВ у розмірі 7%.

Крім того, тимчасово, з 1 квітня 2022 року на період дії воєнного стану на території України, передбачено звільнення від ПДВ для:

– імпорту товарів в Україну суб'єктами господарювання, які зареєстровані платниками єдиного податку першої, другої та третьої групи за загальними правилами (крім фізичних та юридичних осіб, які обрали ставку 3% третьої групи єдиного податку);

– ввезення фізичними особами на митну територію України автомобілів легкових, кузовів до них, причепів та напівпричепів, мотоциклів, транспортних засобів, призначених для перевезення 10 осіб і більше, транспортних засобів для перевезення вантажів у митному режимі імпорту (аналогічне звільнення передбачено і щодо акцизного податку).

Однак, таке звільнення від ПДВ не застосовується до імпорту в Україну товарів, які мають походження з країни, визнаної державою-окупантом згідно із законом та/або визнаною державою-агресором щодо України згідно із законодавством, або ввозяться з території держави-окупанта (агресора) та/або з окупованої території України, визначеної такою згідно із законом [3].

ЄСВ. Тимчасово, з 1 березня 2022 року до припинення або скасування воєнного стану в Україні та протягом дванадцяти місяців після припинення або скасування воєнного стану, мають право не нараховувати, не обчислювати та не сплачувати єдиний внесок за себе:

- фізичні особ-підприємці, в тому числі ті, які обрали спрощену систему оподаткування;

- особи, які провадять незалежну професійну діяльність, а саме: наукову, літературну, артистичну, художню, освітню або викладацьку, а також медичну, юридичну практику, в тому числі адвокатську, нотаріальну діяльність, або особи, які провадять релігійну (місіонерську) діяльність, іншу подібну діяльність та отримують дохід від цієї діяльності;

- члени фермерського господарства, якщо вони не належать до осіб, які підлягають страхуванню на інших підставах.

При цьому такими особами розрахунок єдиного внеску у складі податкової декларації не заповнюється за період, в якому єдиний внесок не нараховувався, не обчислювався та не сплачувався [3].

Плата за землю, екологічний податок, податок на нерухомість. Тимчасово, на період з 1 березня 2022 року по 31 грудня року, наступного за роком, у якому припинено або скасовано воєнний, надзвичайний стан, не нараховується та не сплачується плата за землю (земельний податок та орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності) за земельні ділянки (земельні частки (паї), що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними силами російської федерації, та перебувають у власності або користуванні, у тому числі на умовах оренди, фізичних або юридичних осіб, а також за земельні ділянки (земельні частки (паї), визначені обласними військовими адміністраціями як засмічені вибухонебезпечними предметами та/або на яких наявні фортифікаційні споруди.

Також, тимчасово, за 2022 та 2023 податкові (звітні) роки, не нараховується та не сплачується загальне мінімальне податкове зобов'язання за земельні ділянки, що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями.

Крім того, тимчасово, з 01.01.2022 року по 31.12. року, у якому припинено або скасовано воєнний стан, не нараховується та не сплачується

екологічний податок платниками цього податку, зареєстрованими (взятими на облік) за місцем розміщення стаціонарних джерел забруднення, за утворення радіоактивних відходів та тимчасове зберігання радіоактивних відходів, на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на тимчасово окупованих територіях [3].

Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, справлятиметься з урахуванням таких особливостей: за 2021 та 2022 податкові (звітні) роки не нараховується та не сплачується податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за об'єкти житлової нерухомості, у тому числі їх частки, які перебувають у власності фізичних осіб та юридичних осіб, що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на тимчасово окупованих територіях [3].

Отже, нами було розглянуто основні податкові зміни на сьогоднішній день. Наразі Кабінет Міністрів України та Верховна Рада України від початку повномасштабного російського вторгнення не припиняють вживати заходи для адаптації економіки до умов воєнного стану.

Література

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення 09.06.2022)

2. Податкові зміни на період воєнного стану. URL: <https://eba.com.ua/podatkovyi-zminy-na-period-voennogo-stanu-2-0/> (дата звернення 10.06.2022).

3. Як працюватиме економіка в умовах воєнного стану. URL: https://finance.ua/ua/saving/kak-budet-rabotat-ekonomika-v-usloviah-voennogo-polozhenia#headline_3 (дата звернення 10.06.2022).

Удова Л. О.,

*к.е.н., старший науковий співробітник, старший науковий співробітник
відділу форм і методів господарювання в агропродовольчому комплексі,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна*

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Державна підтримка аграрного сектору економіки є однією з форм державного регулювання, а також основним механізмом реалізації державної політики в аграрній сфері, яка супроводжується створенням сприятливих економічних, організаційно-правових та інших умов розвитку аграрного виробництва, що забезпечується фінансовими і матеріальними ресурсами [1, с. 110]. Метою державної підтримки є сприяння підвищенню економічної ефективності діяльності аграрних підприємств, розвитку ринків аграрної продукції, створення робочих місць у сільській місцевості, дотримання стандартів екологічного виробництва та представлення національних виробників на світових ринках.

На сучасному етапі державна підтримка сільського господарства відбувається за такими напрямками: часткова компенсація вартості сільгосптехніки; фінансова підтримка заходів в АПК шляхом здешевлення кредитів; фінансова підтримка фермерських господарств; галузі тваринництва, картоплярства, садівництва, виноградарства та хмелярства, закупівля техніки вітчизняного виробництва; державна підтримка нішевих культур, державна підтримка використання меліорованих земель; державна підтримка органічного виробництва. Згадані напрями реалізуються через відповідні програми Міністерства аграрної політики та продовольства України [2].

Для вказаних напрямів підтримки використовуються прямі, непрямі та опосередковані форми підтримки. Прямі форми реалізуються через надання кредитів, субсидій та компенсацій частини витрат на страхування врожаю. Непрямі – через проведення інтервенції сільськогосподарської продукції, встановлення внутрішніх закупівельних цін та митних тарифів з метою

підтримки вітчизняних товаровиробників. Опосередковані – реструктуризація і списання заборгованості зі сплати податків та зборів, встановлення спеціальних режимів оподаткування, державне стимулювання науково-дослідної діяльності [3, с. 94].

Державним бюджетом України на 2022 рік закладено дотацій аграріям у сумі 4,4 млрд. грн. Щороку навесні аграрії потребують додаткового фінансування на період посівної. Крім того, цього року, аграрії не мають можливості реалізувати зібраний торік врожай на експорт, оскільки вся портова інфраструктура країни заблокована агресором. Як наслідок, в аграріїв – нестача обігових коштів для здійснення сільськогосподарської діяльності. У березні 2022 р. держава запроваджує додаткові заходи підтримки аграріїв в умовах воєнного стану. За даними Мінагрополітики України було прийнято Постанову «Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України щодо забезпечення кредитної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам». Державна підтримка надається у вигляді компенсації відсоткової ставки за залученими кредитами. Кредитування надається для здійснення сільськогосподарської діяльності (посівної) на період дії воєнного стану виключно малим та середнім аграрним виробникам з оборотом не більше 20 млн. євро в рік, що є еквівалентом підприємства, яке обробляє до 10 000 га (максимальна сума кредиту, на який поширюється компенсація відсоткової ставки становить 50 млн. грн.) [4].

Міністерство аграрної політики та продовольства України розробило програми безповоротних грантів для аграріїв для створення садів та теплиць у рамках проєкту «єРобота» (у червні програми затверджено на засіданні уряду). Програми розроблені з метою підтримки суб'єктів підприємництва, агровиробників, створення робочих місць та забезпечення продовольчої безпеки держави. За програмою часткової компенсації вартості створення теплиць розмір гранту – від 5 до 7 млн. грн. (загальний бюджет програми – 7 млрд. грн.). Очікувана кількість грантів – 1 тисяча на рік. Учасниками програми можуть бути як приватні підприємці, так і аграрні компанії та фермерські господарства, які мають у власності або в оренді землю на строк не

менше 25 років [5; 6].

Кошти від гранту можна буде витратити на безпосереднє будівництво комплексу, закупівлю технічного обладнання для його роботи, закупівлю посівного матеріалу та добрив. Буде введений принцип співфінансування: для першої тисячі учасників 70% вартості проєкту фінансуватиме держава, а 30% – аграрій. Крім того, за даними Мінагрополітики України, держава виділить загалом 4 млрд. грн. на програму підтримки садівництва, ягідництва та виноградарства для часткової компенсації вартості садів. Аграріям надаватиметься від 150 до 400 тисяч грн. на 1 га садів – це близько 70% від середньої вартості висадки. Це гранти для висадки 10 тис. га нових садів. Загалом на три програми (розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства) проєкту «єРобота» держава виділить 16 млрд. грн. Частина коштів на підтримку виділять іноземні партнери [5; 6].

Література

1. Петлюк Л. О., Медведкова Н. С. Державна підтримка у забезпеченні розвитку аграрного сектору економіки України. *Економіка та держава*. 2021. № 2. С. 105-111.

2. Держпідтримка АПК на 2022 рік. URL: <https://www.agropolit.com> (дата звернення: 21.06.2022).

3. Ільчук О. М. Державна підтримка сільського господарства в Україні. *Економіка АПК*. 2019. № 2. С. 93-98.

4. Держава запроваджує додаткові заходи підтримки аграріїв в умовах воєнного стану. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/220443.html> (дата звернення: 21.06.2022).

5. Аграріям нададуть гранти для створення садів та теплиць – Шмигаль. URL: <https://www.agropolit.com> (дата звернення: 21.06.2022).

6. Уряд затвердив програми безповоротних грантів на створення теплиць і садів. *Кабінет Міністрів України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news> (дата звернення: 21.06.2022).

Хрущ Н. А.,
*д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування*

Хрущ В. О.,
молодший науковий співробітник НДЧ,

Синюк Н. В.,
*к.п.н., доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький, Україна*

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Створення ефективної системи соціального захисту населення має стати домінуючим завданням у процесі побудови соціально-економічної моделі суспільства в Україні. Визначальним чинником, який сприятиме формуванню дієвого соціального захисту громадян, виступає фінансове забезпечення соціальної сфери. Саме фінансове забезпечення уможливорює дієздатність системи соціального захисту населення. Це актуалізує дослідження процесів формування складових фінансового механізму, який є найвагомішим елементом загального організаційно-економічного механізму соціального захисту населення.

Фінансовий механізм виконує провідну роль у сфері фінансового забезпечення і регулювання соціально-економічних процесів в державі. Через фінансовий механізм здійснюється розподіл та перерозподіл ВВП, створюваного у суспільстві. Фінансовий механізм на макроекономічному рівні виступає центральною ланкою єдиної фінансової системи, способом взаємодії усіх учасників фінансових відносин (економічних агентів і низки фінансових інституцій). Дія фінансового механізму, виконання ним важливої функції у суспільстві, здійснюється через комплекс спеціально розроблених і законодавчо закріплених форм та методів створення і використання фінансових ресурсів на основі методологічних, організаційних, правових засад і спеціальних заходів, котрі у сукупності визначають систему функціонування фінансів в економіці на макро- і мікроекономічному рівнях.

Вирішення проблем соціального захисту населення, що обумовлено конституційним правом громадян України, набуває особливого значення за умов фінансової нестабільності в Україні. Система надання соціальних послуг населенню являє собою складну підсистему цілісної системи органів державного управління, де центральним органом є Міністерство соціальної політики України, яке має забезпечувати формування і реалізацію державної політики у сфері соціального захисту громадян держави. Система соціального захисту населення України має розгалужену регіональну структуру соціальних закладів та установ, завдяки яким надаються соціальні послуги певним групам населення. Функціонування фінансового механізму забезпечується через організаційні структури, котрі характеризують надбудову суспільства, це такі як: правове регламентування, планування, організація та контроль. Функцію правового регламентування виконують органи державної влади через розробку та прийняття законодавчих актів з фінансів. Фінансове планування здійснюється шляхом розробки фінансових планів, на основі яких здійснюється оперативне управління. Основним фінансовим планом є бюджет держави, який затверджується законодавчо. Функції організації фінансової діяльності в державі покладені на органи державного управління, зокрема на Міністерство фінансів та Національний банк України. «Якість» роботи органів державного управління є визначальним чинником ефективності дії фінансового механізму в країні. Функція фінансового контролю полягає у моніторингу руху грошових потоків, перевірці законності здійснення фінансових операцій. Результативність фінансового контролю також значно впливає на правильне спрямування дії фінансового механізму. Слід наголосити про важливість дії фінансового механізму. Ми підтримуємо позицію фахівців, що дія фінансового механізму реалізується на основі таких методів впливу як: фінансове забезпечення та фінансове регулювання [1, с. 182]. В процесі створення організаційної структури фінансових механізмів переважно застосовується рівнева схема побудови. Ми підтримуємо думку щодо доцільності побудови трьохрівневої структури організаційної будови фінансового механізму, де на першому

(визначальному) рівні діють фінансові методи; на другому - фінансові інструменти; а на третьому - фінансові важелі [2, с. 56].

До фінансових методів віднесено фінансове прогнозування і планування, ціноутворення, оподаткування, інвестування, фінансування, страхування, стимулювання, кредитування, фінансовий контроль. До фінансових інструментів віднесено засоби, що застосовуються для виконання пріоритетів фінансової політики - державний бюджет, фінансове планування, податки, збори, грошовий капітал, фінансові ресурси, стимули, санкції, форми фінансового контролю. У сфері соціального захисту населення фінансовими інструментами виступають: фінансові регулятори надходжень, фінансові регулятори розподілу, фінансові регулятори страхового резервування, тощо. Фінансові важелі діють у межах фінансового інструменту, це ставки, норми тощо. У сфері соціального захисту населення фінансовими важелями є соціальні норми та нормативи, фінансові резерви, пільги, стимули, санкції, ліміти тощо.

Фінансовий механізм є одним із головних домінантів організаційно-економічного механізму соціального захисту населення. В основі організаційно-економічного механізму соціального захисту населення, і відповідно фінансового механізму, лежить система соціального захисту населення. Дієздатність системи соціального захисту населення значною мірою залежить від її фінансового забезпечення. В цілому система фінансового забезпечення соціального захисту населення покликана створити фінансову базу для забезпечення захисту населення як суб'єкту захисту протягом дії соціального ризику.

Література

1. Хрущ Н. А., Хрущ В. О. Формування складових фінансового механізму соціального захисту населення. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки.* 2020. № 4. Т. 3. С. 181-186.

2. Артус М. М. Фінансовий механізм в умовах ринкової економіки. *Фінанси України.* 2005. № 5. С. 54-59.

Ципліцька О. О.,

*д.е.н., доцент, старший науковий співробітник відділу промислової політики,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна*

ФІНАНСОВІ ДЖЕРЕЛА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ

Сума завданих збитків Україні внаслідок російської агресії вже сягає понад 100 млрд. дол. США [1] і до кінця війни буде зростати. Іноземний досвід та світова практика пропонують низку фінансових джерел, які можуть забезпечити швидке та продуктивне відновлення економіки за умови їх раціонального спрямування.

У першу чергу, базою для відновлення стає міжнародна технічна та фінансова допомога, пільгові міжнародні кредити. План Маршалла після Другої світової війни може розглядатися як подібне джерело, хоча значна частина надходжень до підтримуваних держав мала товарну форму.

Очевидно, що Україна може розраховувати на повоєнну допомогу від міжнародних фінансових організацій групи Світового банку, ЄБРР, ЄІБ, МВФ та інших. Зазначені організації переважно готові надавати кредити на пільгових умов, які збільшуватимуть державний борг. Доступним інструментом є й емісія облігацій зовнішньої державної позики, однак він теж загрожує нарощуванням зовнішнього боргу, що небезпечно для країни, яка має слабкі економічні опори.

Важливим є реінвестування отриманої міжнародної допомоги та отримання самостійності на розпорядження хоча б частиною коштів. Наприклад, Німеччина за «планом Маршалла» отримані кошти інвестувала у промисловість, а не спрямовувала в доходи бюджету як Франція, чим прискорила економічну динаміку та забезпечила себе власними надходженням у найближчому майбутньому.

Натомість Боснія і Герцеговина, яка під час Югославської війни зазнала найбільших втрат серед усіх країн-учасниць, а саме – 50-70 млрд. дол. США (в

той час як ВВП країни складав лише 3,6 млрд. дол. США), за 1996-1999 рр. отримала лише 5 млрд. дол. США міжнародної допомоги, з яких лише 3% пішло на відродження промисловості. В результаті нестачі капіталовкладень та відсутності фактичної самостійності уряду у прийнятті рішень щодо спрямування донорської допомоги 60% споруд не вдалося відновити дотепер, відбулося зростання безробіття, скорочення внутрішніх інвестицій та заощаджень.

Вузьким місцем української економіки спочатку після 2008-2009 рр., коли фактично припинив свою діяльність фондовий ринок, а потім після 2014 р., коли відбулося захоплення українських територій та почався збройний конфлікт на Донбасі, є інвестиції, особливо у переробні сектори. Багато держав поклалися на інвестиційний ресурс для повоєнного відновлення. Зокрема, після Другої світової війни успішною була політика Італії, Німеччини, пізніше – країн Південно-Східної Азії за рахунок лібералізації торгівлі та створення спеціальних економічних зон, індустріальних та технологічних парків. Від слабких інвестиційних стимулів постраждали Хорватія, Боснія і Герцеговина у 1994-1996 рр., які відчували дефіцит ресурсів на економічне відродження, особливо в основу будь-якої економіки – промисловий сектор.

Умови, які можуть стримувати інвестиційні потоки в повоєнну економіку – це тимчасова непривабливість внутрішнього ринку (невеликий розмір ринку, допоки економіка не запрацювала на повну, скорочення попиту, повільна відбудова логістичної інфраструктури); регуляторна та політична невизначеність (ризик зміни регулюючого законодавства, влади та цілей її економічної політики); слабкі фінансові стимули (нерациональне оподаткування, відсутність державних гарантій, занепад фінансового ринку, нестача банківського капіталу, нерелевантне грошово-кредитне регулювання); нестача повних даних про ринки; інституційні проблеми (корупція, неспроможність уряду тощо).

В Україні в останні роки прийнято ряд законів для стимулювання інвестицій, разом з тим жоден з них повноцінно так і не запрацював. Це ж

стосується Закону України «Про державно-приватне партнерство», який мав би створити умови для більш активного розвитку дорожньо-транспортної, медичної, комунальної та іншої інфраструктури, але реальних проєктів навіть за мирного часу було досить мало. Тож має відбутися узгодження інвестиційного законодавства із податковим, із законодавством про індустриальні парки, державно-приватне партнерство та іншими регулюючими документами, які б в сукупності створювали синергійний ефект для залучення інвестицій.

Повоєнний розвиток національної економіки має покладатися й на кошти державного бюджету, але для його формування через податки необхідно «запустити» економіку. Для цього держава має обрати пріоритетні напрями фінансування, зокрема інноваційні. Наприклад, кошти Українського фонду стартапів навіть у військовий час спрямовуються на підтримку малих інноваційних бізнесів, особливо у сфері оборонно-промислового комплексу. Крім того, це державні гарантії, пільгові кредити та інші форми підтримки виробництва, які можуть забезпечити потужне економічне зростання. В Україні це галузі машинобудування, зокрема енергетичного, хімічна і фармацевтична промисловість, атомна енергетика та альтернативні джерела енергії, аерокосмічна галузь.

Взяття до уваги міжнародного досвіду та створення сприятливих умов для залучення та раціонального розподілу зазначених джерел можуть стати основою для повоєнного «економічного дива» і в Україні.

Література

1. За останніми обрахунками загальна сума прямих збитків інфраструктури становить \$103,9 млрд. *KSE*. Станом на 09.06.2022. URL: shorturl.at/gwxA8 (дата звернення 11.06.2022).

Черняєва А. О.
*к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародного бізнесу,
фінансів та обліку,
Навчально-науковий Харківський торговельно-економічний інститут
Української інженерно-педагогічної академії,
м. Харків, Україна*

ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА МОЖЛИВІ ПЕРСПЕКТИВИ

В умовах ринкових відносин та посилення інтернаціоналізації господарських зв'язків України дедалі більша кількість підприємств самостійно виходять на зовнішній ринок. Зовнішньоекономічна діяльність є одним із найважливіших сфер діяльності підприємств. Її розвиток дає суб'єктам господарювання можливість використання переваг міжнародної кооперації виробництва, що підвищує ефективність їх функціонування і розширює можливості вирішення виробничих завдань.

Однак, останнім часом розвиток зовнішньоекономічних операцій в Україні характеризується негативними тенденціями, від'ємним сальдо товарообігу та незадовільною структурою експортно-імпортних операцій. Україна все більше набуває ознак сировинного придатку великих держав, зі слабо розвиненою в науковому та технічному плані економікою, що обумовлює поглиблене вивчення причин та чинників, які сприяють такому становищу. Головне місце в цій проблемі займають питання визначення оптимальних рішень, спрямованих на вдосконалення зовнішньоекономічної політики держави, захист її економічних інтересів та прискорення економічного розвитку [1].

У січні–квітні 2022 року експорт товарів в Україні становив 16712,4 млн. дол. США, або 87,7% порівняно із січнем–квітнем 2021 року, імпорт – 16742,0 млн. дол., або 82,5%. Негативне сальдо склало 29,6 млн. дол. (у січні–квітні 2021 року також негативне – 1236,7 млн. дол.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту становив 1,00 (у січні–квітні 2021 року – 0,94). Зовнішньоторговельні операції проводились із партнерами із 215 країн світу [3].

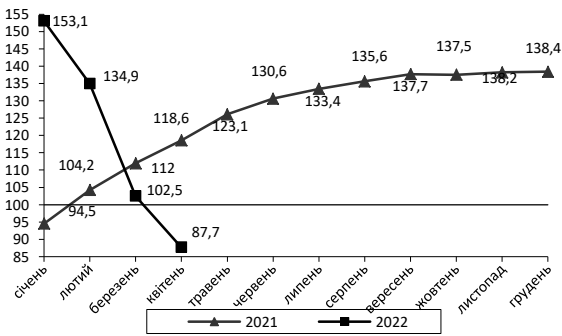

Рис. 1. Темпи зростання (зниження) експорту товарів (у % до відповідного періоду попереднього року, наростаючим підсумком)*

*Примітка. Складено автором за даними джерела [2].

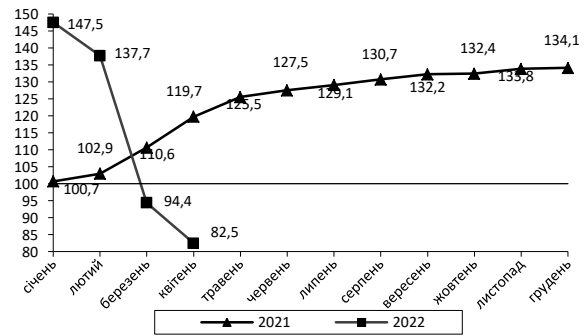

Рис. 2. Темпи зростання (зниження) імпорту товарів (у % до відповідного періоду попереднього року, наростаючим підсумком)*

*Примітка. Складено автором за даними джерела [2].

В Україні можна ідентифікувати такі проблеми в сфері зовнішньоекономічної діяльності, як: залежність національних виробників від комплектуючих від імпортних операцій, тому що власне виробництва обмежується нестачею стратегічних ресурсів; доходи від експорту повинні відшкодовувати витрати країни на імпорт, саме дане співвідношення дозволяє збільшити валютний запас; не зважаючи на світові тренди на енергоносії, в Україні паливні ресурси є досить коштовними, що негативно позначається на енергоємних галузях, що зумовлює скорочення експорту. Безперечно, для покращення та стабілізації ЗЕД, що вкрай важливо в умовах сьогодення необхідно здійснити ряд заходів, зокрема: 1. З боку держави повинна бути підтримка та розроблена програма щодо стимулювання експорту та стримування зростання імпорту для врівноваження сальдо зовнішньої торгівлі. 2. Забезпечення та створення конкурентного середовища для вітчизняних виробників. 3. Підвищення контролю за якістю надходження сировини, зокрема напівфабрикатів для важливих галузей економіки. 4. Встановлення відповідних квот, та/або урегулювання обсягу імпорту. 5. Врегулювання ринку споживачів кредитів. 6. Створення системи страхування та гарантування експорту. 7. Двостороннє співробітництво шляхом визначення перспективних ринків для

розширення ринків збуту продукції та в пролонгованій перспективі збільшення експорту. 8. Проведення зваженої цінової політики в сфері експорту електроенергії. 9. Посилення захисту інтересів вітчизняних товаровиробників на зовнішніх ринках [3].

Жодна країна у світі в умовах сьогодення, при такому динамічному економічному розвитку, не може існувати окремо, без будь-яких економічних зв'язків з іншими країнами. Одним словом, зовнішньоекономічна діяльність – це невід'ємна частина світової (глобальної) економіки. Вона є об'єднанням всіх можливостей виробничих структур, незалежно від цього, де відбуваються глибокі зміни. Зовнішньоекономічна діяльність призводить до постійного збільшення кількості учасників на ринку, а також збільшує можливості та права галузевих організацій, різних об'єднань та організацій, усіх тих, хто займається виходом на світовий ринок.

Таким чином, у будь-якій країні світу експортно-імпортні операції відіграють важливу роль у розвитку національної економіки. Співпраця із закордонними партнерами сприяє економічному зростанню, допомагає розширювати міжнародні зв'язки та накопичувати грошові ресурси як окремого підприємства – учасника зовнішньоекономічної діяльності, так і держави загалом.

Література

1. Мірченко О. О. Проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності України. URL: http://www.kpi.kharkov.ua/archive/microcad/2015/S23/2015_5_Tezisy_sbornik_part4_2015_178.pdf (дата звернення: 18.06.2022).
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 18.06.2022).
3. Зінченко А. В. Сучасні проблеми та перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/230930> (дата звернення: 18.06.2022).

Шовкун І. А.,
*к.е.н., старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу промислової політики,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна*

МІЖНАРОДНА ФІНАНСОВА І ТЕХНІЧНА ПІДТРИМКА ПОВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ ЕКОНОМІКИ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД

Економіка України зазнає нищівних втрат внаслідок повномасштабної збройної агресії росії. Насамперед країна несе великі людські втрати - тисячі загиблих, скалічених, мільйони людей депортовано загарбником, мільйони вимушених біженців та переселенців. Вщент зруйновані міста і села з житловими будівлями, виробничими та інфраструктурними об'єктами на територіях, куди дістався російський окупант. Економіка потерпає від розірваних ланцюжків постачання, неможливості нормально працювати та реалізовувати вироблену продукцію на світових ринках. Через цей вже другий етап рашистського вторгнення цього року прогнозується падіння ВВП України до 45%.

На тлі запеклого протистояння збройних сил України російським окупантам у світових політичних колах все активніше обговорюються плани повоєнного відродження української економіки. У цьому контексті згадують план Маршалла як всесвітньо визнаний канон успішного проєкту іноземної допомоги у відродженні економік країн Західної Європи (а також Туреччини, Японії), зруйнованих у Другій світовій війні [1].

Реалізація плану Маршалла дала країнам-учасникам проєкту безпрограшний шанс для здійснення соціального та економічного прогресу, структурної модернізації [2; 3]. Проєкт не тільки забезпечив ці країни фінансами для повоєнної відбудови, але й заклав основу для технологічного стрибка їхніх економік на вищі щаблі індустріального розвитку [4; 5]. Проєкти з відновлення України передбачають досягнення аналогічних цілей і саме тому потрібно орієнтуватися на історичний досвід.

Дослідники давно дійшли консенсусу стосовно того, що зовнішня допомога відіграла роль рушія, що запустив ланцюжок подій, які забезпечили низку досягнень європейських країн – зростання аграрного та промислового

виробництва; забезпечення внутрішньої грошово-кредитної та фінансової стійкості, оздоровлення національних валют, бюджетів, торгового балансу; просування до лібералізації зовнішньої торгівлі та економічної інтеграції; отже, стабілізація економіки та активізація внутрішніх чинників зростання.

Повоєнна система виробництва і практика менеджменту в країнах Західної Європи відставала від американської на ціле покоління, а за рівнем продуктивності – втричі [3]. Започаткування спеціального фонду фінансування проєктів технічної допомоги посприяло збільшенню обсягів промислового і аграрного виробництва, підвищення його продуктивності, ефективного використання трудових ресурсів, якості бізнес менеджменту.

Програма технічної допомоги та гарантії захисту приватних інвестицій стали необхідними компонентами дизайну проєкту. Технічна допомога була спрямована на підвищення ефективності виробництва та подолання відставання країн Західної Європи за продуктивністю праці шляхом дослідження практики ведення бізнесу, виявлення вузьких місць, навчання прогресивним методам, і розповсюдження знань і навичок через створені національні центри продуктивності. Передача досвіду стосувалась і впровадження науково-технічних здобутків у виробництво задля запуску механізмів розвитку [2; 5].

Гарантії захисту інвестицій приватного сектору (включно з гарантіями компенсації втрати інвестицій на випадок експропріації) та конвертованості прибутків інвесторів, надані урядом США, сприяли припливу іноземного капіталу, а разом з тим стимулювали мобілізацію великих обсягів внутрішніх ресурсів для відновлення зруйнованих війною об'єктів інфраструктури, житлового фонду та галузей індустрії.

Приплив зовнішніх фінансових ресурсів (при абсолютному домінуванні грантів і невеликої частини кредитів від уряду США та Світового банку) дозволив урядам збалансувати бюджети, знизити державний борг і вивільнити національні ресурси для інвестицій.

Певна частина інвестицій у відбудову економіки фінансувалась за рахунок власних заощаджень країн (хоча у 1948 р. вони були майже нульовими) і підтримувалось урядовими фіскальними стимулами. Загальний високий рівень інвестицій значною мірою завдячується допомозі США та ПП (валове

нагромадження основного капіталу становило 20% ВВП і на третину перевищувало довоєнний рівень [2]).

Прямі іноземні інвестиції, передусім від американських корпорацій, у сполученні з якісним людським капіталом європейських країн спростили трансфер технологій та прискорили економічне зростання.

Розподіл допомоги, що здійснювався не стільки державними, скільки приватними каналами за участю консультативних органів, у яких уповноважені представники бізнесу співпрацювали з державними службовцями, укріпив державно-приватне партнерство і надав приватному бізнесу прямий доступ до джерел додаткових ресурсів.

Дотримання принципів вільної конкуренції та протидії монополізації ринків посприяло активізації інноваційного бізнесу та поліпшенню якості економічного зростання.

Надійне забезпечення країнами-реципієнтами права власності та верховенства закону дозволило максимально ефективно використовувати донорські ресурси та зберігати привабливий інвестиційний клімат.

Література

1. Eichengreen B. Shaping a Marshall Plan for Ukraine. *Project Syndicate*. May 10, 2022. URL: <https://www.project-syndicate.org/commentary/...-by-barryeichengreen-2022-05> (application date: 20.06.2022).
2. Tarnoff C. The Marshall Plan: Design, Accomplishments, and Historic Significance. *Congressional Research Service*. January 18, 2018. 7-5700. R45079. URL: www.crs.gov (application date: 20.06.2022).
3. Wasser S. F. and Dolfman M. L. BLS and the Marshall Plan: the forgotten story. *Monthly Labor Review*. June. 2005. URL: <https://stats.bls.gov/opub/mlr/2005/06/art4full.pdf> (application date: 20.06.2022).
4. Eichengreen, B. Lessons from the Marshall Plan. World Development Report 2011 Background Papers. Washington, DC : World Bank. URL: <http://hdl.handle.net/10986/27506> (application date: 20.06.2022).
5. Silberman J. M., Weiss Ch. and Dutz M. Marshall Plan Productivity Assistance: A Unique Program of Mass Technology Transfer and a Precedent for the Former Soviet Union. *Technology In Society*. 1996. Vol. 18. No. 4. P. 443-460.

Щербина С. І., студент
Науковий керівник: Сідельникова Л. П.,
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон, Україна

ОЦІНКА РОЛІ ПОДАТКУ НА МАЙНО У ФОРМУВАННІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Світова фіскальна практика доводить, що роль податків на майно полягає, насамперед, у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів. У цьому плані Україна не є винятком, адже податок на майно, згідно зі ст. 10 Податкового кодексу України, належить до складу місцевих податків. Це означає, що його виплати надходять до місцевих бюджетів, що регулюється ст. 64 Бюджетного кодексу України, згідно з якою до доходів загального фонду бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад надходять місцеві податки та збори (у т.ч. податок на майно).

В таблиці 1 визначимо роль податку на майно у формуванні бюджетних ресурсів органів місцевого самоврядування.

Таблиця 1

Структура податкових надходжень місцевих бюджетів України у 2018-2020 роках*

Показник	2018 рік		2019 рік		2020 рік	
	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага,%	сума, млн. грн.	питома вага,%
1	2	3	4	5	6	7
Податок на доходи фізичних осіб	138 158,8	59,41	165 504,4	61,17	177 826,0	62,27
Податок на прибуток підприємств	9 300,0	4,00	10 230,5	3,78	9 776,7	3,42
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	789,4	0,34	862,8	0,32	985,8	0,35
Рентна плата за спеціальне використання води	799,7	0,34	730,8	0,27	647,7	0,23
Рентна плата за користування надрами	3 227,9	1,39	3 680,4	1,36	2993,0	1,05
Акцизний податок	13 797,4	5,93	13 718,5	5,07	15 554,2	5,45

Продовж. табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
Екологічний податок	2 141,9	0,92	2 238,2	0,83	2 090,4	0,73
Податок на майно	31 272,0	13,45	37 993,9	14,04	37 433,4	13,11
Єдиний податок	29 564,2	12,71	35 270,2	13,04	38 031,0	13,32
Збір за місця для паркування транспортних засобів	99,9	0,04	114,9	0,04	91,2	0,03
Туристичний збір	90,7	0,04	196,2	0,07	130,6	0,05
Інші податкові надходження	3 291,0	1,42	5,0	0,00	11,5	0,00
Разом податкових надходжень	232 532,9	100,00	270 545,8	100,00	285 571,5	100,00

*Примітка. Складено автором за даними джерел [1].

За даними таблиці 1 слід констатувати, що протягом 2018-2020 років податок на майно був доволі вагомим джерелом формування бюджетних ресурсів органів місцевого самоврядування, його питома вага у податкових надходженнях місцевих бюджетів України дорівнювала 12,71%; 13,04%; 13,32% відповідно. Таким чином, податок на майно знаходився на другому місці у рейтингу бюджетоутворюючих податкових джерел місцевих бюджетів.

Зазначимо, що податок на майно в Україні містить три складові: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; плата за землю і транспортний податок. В таблиці 2 розглянемо структуру податку на майно, мобілізованого до місцевих бюджетів України у 2018-2020 роках.

Таблиця 2

Структура податку на майно, мобілізованого до місцевих бюджетів України у 2018-2020 роках *

Показник	2018 рік		2019 рік		2020 рік	
	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %
Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	3 636,0	11,63	4 882,3	12,85	5 758,9	15,38
Плата за землю	27 321,1	87,37	32 835,6	86,42	31 471,7	84,05
Транспортний податок	314,9	1,01	276,0	0,73	202,8	0,54
Всього податку на майно	31 272,0	100,00	37 993,9	100,00	37 443,4	100,00

* Примітка. Складено автором за даними джерел [1].

За даними таблиці 2 слід констатувати, що ключову роль у формуванні загальних надходжень податку на майно до місцевих бюджетів України відіграє плата за землю. Разом з тим, протягом 2018-2020 років її частка у загальному обсязі податку на майно має поступову тенденцію до зменшення: 87,37%; 86,42%; 84,05% відповідно.

На другому місці за обсягами мобілізованих надходжень знаходиться така складова податку на майно, як податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Слід зазначити, що протягом 2018-2020 років його частка у загальному обсязі податку на майно має поступову тенденцію до збільшення: 11,63%; 12,85%; 15,38% відповідно.

Фіскальна роль транспортного податку у формуванні податкових надходжень місцевих бюджетів в цілому та податку на майно зокрема є мізерною. Так, питома вага цього податку у загальному обсязі податку на майно протягом 2018-2020 років становила 1,01%; 0,73%; 0,54% відповідно.

Результати проведеного нами аналізу доводять, що податок на майно є важливим джерелом поповнення місцевих бюджетів України. Цей податок є найменш шкідливим для зростання економіки та дуже перспективним з огляду на можливість зменшення корупційних ризиків. Крім того, на відміну від капіталу, нерухомість не має мобільності, щоб уникнути оподаткування. Побоювання з приводу ризиків, пов'язаних з багатонаціональним ухиленням від сплати податків, збільшення мобільності капіталу в усьому світі, а також поступове збільшення вартості майна/нерухомості по відношенню до доходів (особливо у разі подолання заборони на продаж сільськогосподарських земель), високий ступінь вертикальної і горизонтальної справедливості роблять податок на майно пріоритетним у податковій реформі.

Література

1. Річні звіти Державної казначейської служби України про виконання бюджетів всіх рівнів за 2018-2020 роки. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu> (дата звернення: 19.05.2022).

Яценко Д. К., студент,
*Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон, Україна*

Омар А. М., студент,
*Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя,
м. Каїр, Єгипет*

Науковий керівник: Волкова О. В.
*к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон, Україна*

АКЦИЗНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

В нинішніх умовах завдання забезпечення національної безпеки постала перед Україною особливо гостро. Країна зазнала посягань на територіальну цілісність, втратила контроль над частиною своєї території, розгорнулись військові дії, що призвело до суспільно-політичної кризи, в результаті відбулося скорочення виробництва, масові банкрутства підприємств та банків, знецінення національної грошової одиниці, висока інфляція, зниження реальних доходів населення, як наслідок, соціально-економічна напруга у суспільстві.

Без визначення пріоритетних напрямків та обґрунтування ефективного механізму державного управління спрямованого на запобігання загрозам і мінімізацію їх впливу, важко забезпечити високоефективне функціонування національної економіки. В таких умовах набуває особливого значення питання захисту національних інтересів держави у сфері національної економічної безпеки.

Стратегією національної безпеки України визначено концептуальні основи забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері, кібербезпеки, безпеки інформаційних ресурсів і критичної інфраструктури, а також енергетичної та економічної безпеки держави. Зокрема, до основних напрямків забезпечення національної економічної безпеки віднесено питання підвищення стійкості вітчизняної економіки до негативних зовнішніх впливів, диверсифікації зовнішніх ринків, торговельних та фінансових потоків, а також системної протидії організованій економічній

злочинності та «тінізації» економіки на основі формування переваг легальної господарської діяльності та водночас консолідації інституційних спроможностей фінансових, податкових, митних та правоохоронних органів, виявлення активів організованих злочинних угруповань та їх конфіскації [1].

Економічна безпека – це такий стан національної економіки, за якого зберігається стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і задовольняються потреби особи, сім'ї, суспільства, держави. Тому на сьогодні для нашої країни нагальною є потреба ефективного використання всіх інструментів забезпечення національної безпеки країни і основним та дієвим інструментом впливу на соціально-економічні процеси виступає фіскальна політика уряду.

Ст. 5 Закону України «Про основи національної безпеки України» стверджує, що національна безпека України забезпечується шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, соціальній, військовій, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та інших сферах [2].

В умовах євроінтеграції України, перманентного здійснення податкових реформ та започаткування процесу бюджетної децентралізації питання забезпечення бюджетно-податкової безпеки держави набувають актуальності. Відповідно до світових тенденцій з метою залучення інвестицій податкове навантаження в Україні поступово переноситься з прямих до непрямих податків на споживання – ПДВ, акцизу та мита.

Механізми впливу різних проявів акцизної політики держави на складові її економічної безпеки полягає в наступному:

1. Акцизна політика впливає на бюджетну та податкову безпеку держави, як джерело податкових надходжень бюджету та чинник зростання податкового навантаження на бізнес.

2. Акцизна політика впливає на економічну безпеку держави в контексті боротьби з нелегальним обігом товарів та контрабандою на місцях. Так, розподіл податкових надходжень між державним та місцевим рівнями у процесі реформи

бюджетної децентралізації став дієвим стимулюючим інструментом контролю.

3. Вплив акцизного податку на економічну безпеку держави через детінізацію економіки.

4. Інформаційна складова економічної безпеки може зміцнюватися завдяки запровадженій автоматизованій системі адміністрування, коли держава за допомогою електронних акцизних марок та накладних в online-режимі контролює обіг підакцизної продукції.

5. Вплив динаміки акцизного податку на соціальну безпеку держави чітко простежується через обсяги бюджетного фінансування охорони здоров'я, зменшення майнової нерівності, зниження рівня захворюваності, пов'язаної із вживанням тютюну та алкоголю в Україні.

6. У контексті євроінтеграції України розглянемо вплив акцизного податку на різні аспекти зовнішньоекономічної безпеки держави. Законодавство ЄС щодо акцизів значною мірою викликане запуском єдиного спільного ринку в 1993 р. зі скасуванням податкового контролю на кордонах між державами-членами виникла необхідність у загальних правилах для полегшення прикордонної торгівлі певними продуктами і запобігання конкурентним викривленням. Тоді було ухвалено законодавство ЄС у формі директив для гарантування, що акцизи на певні продукти застосовані однаковою мірою в межах єдиного ринку [3, с. 40].

Література

1. Про Рішення Ради національної безпеки і оборони від 06.05.2015 р. «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015. Дата оновлення: 16.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015#Text> (дата звернення: 15.05.2022).

2. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. №2469-VIII Дата оновлення: 24.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 15.05.2022).

3. Касперович Ю. В. Акцизна політика в системі економічної безпеки держави. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 2 (39). С. 34–45.

Яценко Д. С., студентка
Науковий керівник: Сідельникова Л. П.,
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон, Україна

ПРАГМАТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Сучасні соціально-економічні перетворення визначають необхідність формування ефективної податкової політики як однієї з важливих умов покращення економічної ситуації в країні. Разом з тим, непослідовність процесів реформування, відсутність цілісної концепції державної економічної політики, значні структурні диспропорції в економіці призвели до глибокої і затяжної соціально-економічної кризи суспільства. Одним з важливих факторів кризових явищ в Україні стала невиважена податкова політика держави, у результаті якої відбулося гальмування інноваційно-інвестиційних процесів, що, у свою чергу, призвело до зниження рівня реальних податкових надходжень.

Головним завданням податкової політики є встановлення балансу між необхідністю фінансового забезпечення виконання державою притаманних їй функцій та вирішенням соціально-економічних завдань. Структура податкової політики держави наведена на рис. 1.

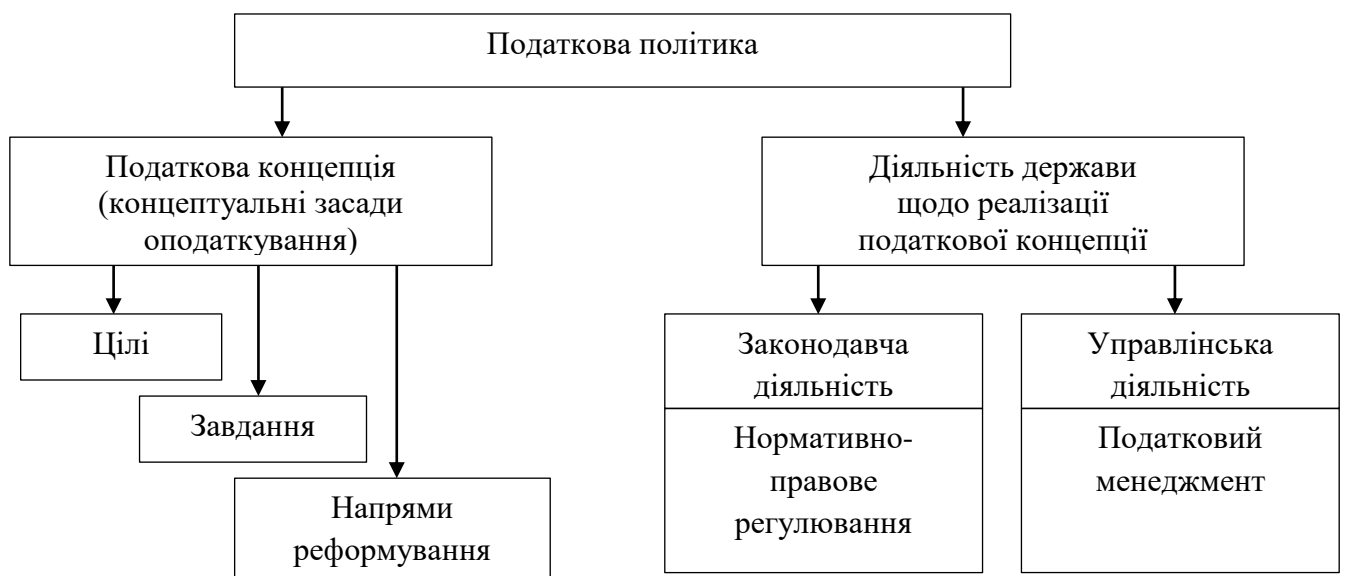

Рис. 1. Структура податкової політики держави*

*Примітка. Складено автором за даними джерел [1, с. 202].

Поширеною полемікою у наукових колах є пріоритетність податкових джерел формування бюджетних ресурсів держави у розрізі прямих та непрямих податків. Як відомо, у бюджетах країн з розвинутою ринковою економікою переважають прямі податки; у бюджетах країн з транзитивною економікою – непрямі податки.

Ситуацію в Україні розглянемо у таблиці 1.

Таблиця 1

Структура податкових надходжень Зведеного бюджету України
у розрізі прямих та непрямих податків у 2018-2020 роках*

Показник	2018 рік		2019 рік		2020 рік	
	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %
Податкові надходження Зведеного бюджету України						
Податкові надходження	986 348,5	100,00	1 070 321,8	100,00	1 136 687,2	100,00
- прямі податки	452 113,9	45,84	524 469,2	49,00	501 661,2	44,13
- непрямі податки	534 234,6	54,16	545 852,6	51,00	584 910,9	51,46
Доходи Зведеного бюджету України						
Доходи Зведеного бюджету України	1 184 290,7	100,00	1 289 849,2	100,00	1 376 673,7	100,00
- прямі податки	452 113,9	38,18	524 469,2	40,66	501 661,2	36,44
- непрямі податки	534 234,6	45,11	545 852,6	42,32	584 910,9	42,49

*Примітка. Складено автором за даними джерел [2].

Дані таблиці 1 свідчать про переважання у доходах та податкових надходженнях Зведеного бюджету України саме непрямих податків, що, як вже зазначалося вище, є характерним для країн з транзитивною економікою. Так, в період 2018-2020 років питома вага прямих податків у податкових надходженнях зведеного бюджету становила 45,84%; 49,00%; 44,13% відповідно; непрямих податків - 54,16%; 51,00%; 51,46% відповідно.

Незважаючи на інтенсивні темпи реформування системи місцевого самоврядування, які супроводжуються процесами поглиблення фіскальної децентралізації, домінуюча частина податкових надходжень, згідно з розподілом, регламентованим Бюджетним кодексом України від 08.07.2010 р. № 2456-VI, надходить до державного бюджету (табл. 2).

Розподіл податкових надходжень Зведеного бюджету України
між рівнями бюджетної системи у 2018-2020 роках*

Показник	2018 рік		2019 рік		2020 рік	
	сума, млн. грн.	питома вага,%	сума, млн. грн.	питома вага,%	сума, млн. грн.	питома вага,%
Податкові надходження Державного бюджету України	753 815,6	76,42	799 776,0	74,72	851 115,6	74,88
Податкові надходження місцевих бюджетів України	232 532,9	23,58	270 545,8	25,28	285 571,6	25,12
Податкові надходження Зведеного бюджету України	986 348,5	100,00	1 070 321,8	100,00	1 136 687,2	100,00

*Примітка. Складено автором за даними джерел [2].

Дані таблиці 2 свідчать про акумуляцію у Державному бюджеті України 3/4 мобілізованих на території країни податкових надходжень: 2018 рік - 76,42%; 2019 рік - 74,72%; 2020 рік - 74,88%. Відповідно, до місцевих бюджетів в період 2018-2020 років надійшло лише 23,58%; 25,28%; 25,12% загального обсягу мобілізованих на території країни податкових надходжень.

Зазначене свідчить про високий ступінь централізації бюджетних ресурсів держави, мобілізованих податковим методом, і дозволяє констатувати, що в Україні податкова та бюджетна політика засновані на централізованій моделі державного управління, яка сприяє посиленню тенденції централізації фіскальних функцій держави й обмеженню місцевих органів влади в реалізації основних функцій управління бюджетним процесом на місцях.

Література

1. Сучасна парадигма фіскальної політики України в умовах формування суспільства сталого розвитку : монографія / за ред. А. І. Крисоватого. Тернопіль : Економічна думка, 2015. 460 с.

2. Річні звіти Державної казначейської служби України про виконання бюджетів всіх рівнів за 2018-2020 роки. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu> (дата звернення: 24.04.2022)

СЕКЦІЯ 2. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Богданович О. А.

*к.е.н., доцент кафедри глобальної економіки,
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків, Україна*

СТАЛЕ ФІНАНСУВАННЯ ТА БІОЕКОНОМІКА

Однією з важливих складових сталого розвитку країни є фінансування (в даному випадку, стале фінансування), яке залежить від політики фінансового ринку, головним регулятором якого є центральний банк. Як пов'язані між собою терміни: сталий розвиток, стале фінансування та біоекономіка? В сучасному трактуванні сталий розвиток означає економічне процвітання країни, тісно пов'язані між собою економічний, екологічний та соціальний аспекти.

Щодо визначення сталого фінансування, то це нові системні підходи до прийняття інвестиційних рішень. Стале фінансування багато в чому схоже з поняттям «зеленого банкінгу» – філософії ведення бізнесу в банківському секторі на основі використання ресурсозберігаючих технологій, запровадження екологічних проектів з відповідним фінансуванням [1]. Позики, страхування, пільгові кредити, іпотека, проекти – це все інструменти механізму реалізації «зеленого банкінгу».

Біоекономіка – частина «зеленої» економіки та це механізм, що може забезпечити досягнення сталого розвитку: економічного зростання країни та підвищення рівня якості життя людей за допомогою раціонального використання екологічних ресурсів. Здоров'я населення, енергоефективність, переробка відходів, проблеми екології, продовольча безпека, ресурсозабезпеченість – це головні питання біоекономічної стратегії сталого розвитку [2].

В Політиці Національного банку України на період до 2025 року (про розвиток в Україні сталого фінансування) використовуються терміни, що пов'язані з екологічними питаннями: біорізноманіття, «зелена» економіка,

циркулярна економіка, екологічний слід та ін. Однією з цілей даної Політики є сприяння сталому економічному розвитку України. Для переходу до ефективної біоекономіки, забезпечення її сталості необхідна чітка державна політика сталого фінансування, яка повинна враховувати всі ризики і мати ефективну систему управління цими ризиками. В свою чергу, банки та інші фінансові установи, що фінансують відповідні програми та проекти, сприяють розвитку ресурсоефективності [3].

За проектом концепції Державної стратегії розвитку біоекономіки до 2030 року, створена стратегія, що включає рішення основних задач: стимулювання попиту на біотехнологічну продукцію; підвищення конкурентоспроможності підприємств біоекономіки; розвиток освіти і науки в сфері біоекономіки; взаємодія освіти, науки і бізнесу; державне стимулювання та законодавча база; розвиток і підтримка окремих регіонів; міжнародне співробітництво; створення інформаційної та аналітичної бази біоекономічних досліджень [4].

Сільське господарство, лісовий сектор, водна сфера, промислова біоекономіка та біоенергетика, біофармацевтика і біомедицина, харчова промисловість, екологічна сфера – це пріоритетні напрями розвитку біоекономіки в Україні.

Внаслідок російської агресії сильно постраждала українська економіка. Поки що немає можливості оцінити достовірно вплив воєнних дій на промисловість, сільське господарство тощо.

Виникли гострі питання стосовно енергетики. Війна в Україні внесла корективи для прискорення інвестицій у розвиток відновлювальних джерел енергії. Це зараз є головним стратегічним завданням для багатьох європейських країн. Перехід до розвитку відновлювальних джерел енергії дасть можливість знизити ціну і залежність від видобувних паливних ресурсів в перспективі. Багато країн ЄС приєдналися до цього плану. Подальший розвиток вітрових, сонячних станцій має великий потенціал для того, щоб знизити свою енергетичну залежність від росії. Як приклад, Польща збільшила бюджет

фінансування геотермальних технологій [4].

Після закінчення війни відновлювальний розвиток енергетики стане основним напрямом сталого розвитку. Нашій країні прийдеться відновлювати багато пошкоджень та налагоджувати повноцінний експорт електроенергії до країн ЄС.

Фінансова система нашої країни успішно протистоїть всім загрозам та викликам війни. Наразі Національний банк тимчасово перейшов до політики регуляторного послаблення. Але фінансові ризики зростають. Кредити зеленої енергетиці та машинобудуванню знаходяться у зоні найвищого ризику. Менші ризики кредитування сільського господарства, тому цей процес проходить активно в аграрних галузях.

У квітні 2021 року в Україні були розроблені стандарти сталого фінансування: екологічні, соціальні, управлінські та їх інтеграція в діяльність різних фінансових установ.

Література

1. Прутська О. Сучасна політика НБУ щодо розвитку сталого фінансування. *Економіка і суспільство*. 2021. № 34. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/979/937> (дата звернення: 21.06.2022).
2. Федина С. М. Формування біоекономіки в контексті забезпечення сталого розвитку. дисс... д-ра філософ. : 051 / Сумськ. держ. ун-т. Суми, 2021. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/86296/3/diss_Fedyna.pdf (дата звернення: 21.06.2022).
3. Політика щодо розвитку сталого фінансування на період до 2025 року. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/ua/file/download?file=Policy_rozvytok-stalogo-finansuvannja_2025.pdf (дата звернення: 22.06.2022).
4. Концепція Державної стратегії розвитку біоекономіки України до 2030 року : проєкт. *Нац. ун-т біорес. і природокористування. України*. URL: <https://nubip.edu.ua/node/72005> (дата звернення: 21.06.2022).

Бублик Є. О.,
*д.е.н., старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу грошово-кредитних відносин,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна*

ВІЛЬНОПЛАВАЮЧИЙ ВАЛЮТНИЙ КУРС ЯК ПРОЦИКЛІЧНИЙ ЧИННИК ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Виявлений комплекс глобальних макроекономічних дисбалансів, що проявився під впливом низки фінансових криз, пандемії COVID-19 та війни в Україні все більше спонукає до перегляду дієвості загальноприйнятих наукових підходів, на яких тривалий час базувалась парадигма економічного розвитку. Зокрема серйозного перегляду зазнав і підхід, який набув достатньо серйозного поширення в монетарних політиках країн, що розвиваються і стосувався переважної корисності вільноплаваючих валютних курсів для забезпечення фінансової стабільності.

Найбільшого поширення теорія і практика лібералізації валютного регулювання, заснована на інтерпретаціях досліджень Дж. Флемінга та Р. Манделла [1] набула у 1990-2000-х рр. Цьому значної мірою сприяла висхідна фаза глобального економічного циклу, яка супроводжувалась зростанням цін на сировинні товари. В цих умовах в країнах, що розвиваються і які переважно і виступають експортерами сировини на глобальні ринки, спостерігався зростаючий приплив іноземного капіталу. Такий приплив знижував потребу фіксації курсу для країн зі слабкими валютами і підтверджував можливість і доцільність валютної лібералізації для ще більшого залучення інвестицій.

Ситуація змінилась коли під впливом низки зазначених вище шоків потоки капіталу змінили свій напрям. Серед виявленого комплексу проблем два чинники відіграли особливу роль у перегляді ставлення до валютного регулювання. По-перше, це – усвідомлення проциклічного впливу неконтрольованих транскордонних потоків капіталу [2]. По-друге, визнання на високому міжнародному рівні неможливості забезпечення цінової стабільності без контролю за стабільністю валютного курсу [3].

Зазнав критики і «дороговказ» вільноплаваючого валютного курсу – «трилема», яка стверджує, що гнучкість обмінного курсу є умовою фінансової стабільності завдяки збереженню суверенної грошово-кредитної політики на глобальних фінансових ринках. Втім, останні дослідження все більше схиляються до висновків, що, за наявності неконтрольованих потоків капіталу обумовлених фазою глобального фінансового циклу, гнучкі обмінні курси не є достатньою умовою для фінансової незалежності [4].

Більше того, в умовах глобальних фінансових циклів зміна валютних курсів відбувається не у відповідь на зміни випуску, а під впливом проциклічних потоків капіталу, які, в свою чергу, чинять ревальваційний тиск, недооцінку кредитних ризиків та провокують перегрів економіки та фінансових ринків. При негативних ринкових очікуваннях цей вплив змінюється на протилежний – вплив капіталу зумовлює девальвацію, зовнішню боргову кризу, масові банкрутства позичальників та кредиторів.

За таких умов національні монетарні регулятори опиняються в рамках дилеми: вільний рух капіталу або незалежна монетарна політика. Відтак логічним і природним виглядає впровадження заходів контролю за рухом транскордонних потоків капіталу та обмеження волатильності валютного курсу для забезпечення дієвості монетарного регулювання.

Тому і в практиці роботи багатьох центробанків замість теоретичного підходу щодо наявності однієї інфляційної цілі, плаваючого курсу та мінімізації валютних інтервенцій, більшою мірою спостерігається композиція регуляторних інструментів у цих сферах та спроби калібрувати параметри монетарних реакцій під потреби національної економіки. Як наслідок – все більшої популярності набуває теза про необхідність впровадження проміжного режиму валютного курсу, забезпеченого заходами валютного контролю.

Особливо потрібно підкреслити природність переходу до контролю обмінного курсу валюти на певних етапах [5]. Перехід від фіксованого до плаваючого курсу національної валюти, що неодноразово спостерігався в історії, як цілком природній процес еволюції економічних відносин у відповідності із циклами їх глобалізації, так само може природньо змінюватись заходами

валютного контролю на етапах уповільнення глобалізаційного процесу.

В Україні потреба контролю за валютним курсом наразі обумовлена необхідністю забезпечення фінансової стабільності в умовах воєнного стану. Проте, і після нього, у прагненні набути членства у ЄС, Україні доведеться використовувати валютне регулювання для забезпечення стабільності валютного курсу в межах 15% коридору, як це передбачено вимогами ERM II. Окрім позитивного впливу такого обмеження коливань валютного курсу на фінансову та макроекономічну стабільність, дотримання цього коридору засобами валютного регулювання сприятиме таким важливим передумовам євроінтеграції як обмеження бюджетного дефіциту та підвищення довіри до національних фінансових регуляторів.

Таким чином, в поточних умовах глобальної нестабільності, вільноплаваючий валютний курс відіграє роль проциклічного чинника фінансової нестабільності. З огляду на це, для фінансових регуляторів України, передусім НБУ, існує обґрунтована потреба переглянути власні підходи щодо валютної лібералізації на користь впровадження проміжного режиму валютного курсу забезпеченого ефективною системою валютного регулювання.

Література

1. Taylor L. Exchange rate indeterminacy in portfolio balance, Mundell-Fleming, and uncovered interest rate parity models. *CEPA Working Paper*. 2002. No. 2000. 21 p.
2. Бублик Є. О. Фінансова відкритість транзитивних економік. Київ : НАН України; Ін-т. екон. та прогнозув., 2020. 324 с.
3. Lane Ph. R. Globalisation and monetary policy. Speech by the Member of the Executive Board of the ECB, at the University of California. 2019. URL: <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2019/html/ecb.sp191001~b4d59257ea.en.html> (application date: 21.06.2022).
4. Rey H. Dilemma not trilemma: the global financial cycle and monetary policy independence. *National Bureau of Economic Research*. 2015. № 21162. 42 p.
5. Eichengreen B. I. The Endogeneity of Exchange-Rate Regimes. Princeton University Press. 2021. P. 3-33.

Кричевська Т. О.,
*д.е.н., старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу економічної теорії,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна*

**ПРОБЛЕМИ МОНЕТАРНОГО СТИМУЛЮВАННЯ В МАЛИХ
ВІДКРИТИХ ЕКОНОМІКАХ З РИНКАМИ, ЩО ФОРМУЮТЬСЯ:
ВИПАДОК УКРАЇНИ НАПЕРЕДОДНІ ТА ПІД ЧАС
РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ**

З початком повномасштабного російського вторгнення в Україну монетарна політика і регулювання фінансових посередників в Україні були переведені у режим воєнного стану. Зокрема, було зафіксовано офіційний обмінний курс станом на 24 лютого 2022 р.; запроваджено ряд обмежень на валютному ринку; НБУ тимчасово дозволено викуп державних облігацій на первинному ринку; призупинено ухвалення рішень щодо облікової ставки з огляду на домінування адміністративних інструментів на грошово-кредитному і валютному ринку; запроваджено стовідсоткову гарантію за банківськими депозитами населення; запроваджено адміністративне ціноутворення на ряд товарів і послуг; пом'якшено регуляторні вимоги до банків.

Вже напередодні війни, в умовах максимального напруження геополітичної ситуації НБУ підвищив облікову ставку на 1 в.п. По-перше, це було прагнення припинити дію девальваційного чинника на інфляцію, що активізувався унаслідок виведення іноземними інвесторами капіталів з державних цінних паперів України, спричиненого загрозою російського вторгнення в Україну та очікуваннями підвищення відсоткової ставки ФРС і зростання дохідності безризикових державних цінних паперів США. Отож, підвищення облікової ставки НБУ мало збільшити диференціал між відсотковими ставками у гривні та іноземних валютах, причому бажано, випередити у цьому інші економіки з ринками, що формуються. Другим аргументом для посилення монетарної політики стала необхідність протидії

вторинним ефектам зростання світових цін на енергоносії. І третім – небезпека зростання інфляційних очікувань у разі слабкої реакції НБУ на зростання цін.

Через три місяці після початку війни НБУ несподівано для фінансових ринків та широкої громадськості підвищив облікову ставку відразу на 15 в.п. – з 10 до 25% річних. Метою такого кроку стало збільшення привабливості гривневих активів, аби уникнути посилення доларизації, втрати ресурсу фінансовою системою в умовах від'ємної реальної дохідності гривневих фінансових інструментів і стримати девальваційний тиск, а також стримати інфляцію попиту шляхом обмеження емісійного фінансування дефіциту бюджету за рахунок збільшення ринкового попиту на державні боргові зобов'язання в умовах зростання їхньої дохідності.

Дискусія навколо таких рішень про перехід до жорсткої монетарної політики у винятково складних економічних і політичних умовах демонструє більш широку проблему суверенної монетарної політики малої відкритої економіки з ринком, що формується, в умовах глобалізації. В економіках з ринками, що формуються, потенціал макроекономічного стимулювання обмежується через його більш потужний вплив на обмінні курси – з огляду на значну залежність цих країн від споживчого імпорту, слабкіше заякорені інфляційні очікування, офшоризацію, залежність їхніх фінансових ринків від міжнародних фінансових організацій і зовнішніх портфельних інвесторів з низькою довірою до інституційної спроможності цих держав освоїти стимулюючий імпульс всередині країни [1].

Логіка двох розглянутих вище рішень Національного банку України про підвищення відсоткової ставки виходить з ключової ролі обмінного курсу як інфляційного чинника. В першому випадку причиною девальвації було виведення капіталів іноземними інвесторами, а в другому – неповернення експортної виручки (найбільший вплив валюти відбувся за рахунок величезного зростання торгових кредитів – з 488 млн. дол. за перші 4 місяці 2021 р. до 5,2 млрд дол. за січень–квітень 2022 р.) і збільшення попиту

населення на іноземну валюту та придбання товарів за кордоном з оплатою з рахунків в національній валюті [2].

Щодо першого випадку слід зазначити, що монетарний регулятор не повинен залишатися наодинці з проблемою залучення іноземного капіталу, коли єдиним способом для цього стає зростання дохідності державних паперів у надії, що наступний прихід нерезидентів знову запусить пом'якшення монетарних умов. Держава має докладати максимальних зусиль для створення інституційних механізмів для довготривалого залучення іноземного капіталу. Щодо другого випадку – можливо, найбільшим фактором, який підриває ефективність логічного кроку НБУ щодо зменшення збитків за гривневими депозитами є те, що банківська система вже має профіцит ліквідності, вже має можливість негайно отримати прибутки від вкладення цих коштів у депозитні сертифікати. Тому боротьба за додаткові вклади і трансмісія підвищення ставок може не набрати потрібних масштабів. І якщо цього не станеться, то не буде отримано необхідного впливу ні на інфляцію, ні на девальвацію. Своєю чергою, стан структурного профіциту ліквідності в банківській системі є хронічним з 2014 р. В країні поки не вдалося вибудувати систему, в якій банки могли б активно кредитувати бізнес і у великих масштабах надавати іпотечні кредити. Підтримка на плаву такої фінансової системи дуже дорого обходиться вкладникам і платникам податків. Війна і завдання відбудови не позбавляють необхідності інституційно вирішувати цю проблему.

Література

1. Кричевська Т. О. Логіко-історичний розвиток інституту довіри у грошово-кредитній сфері. Автореферат дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.01. Київ, 2020. URL: http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2020/10/avtoref_Krychevska_%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B9.pdf (дата звернення: 21.06.2022).

2. Платіжний баланс України за січень–квітень 2022 р. Аналітична форма представлення. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#1> (дата звернення: 21.06.2022).

Левченко О. Ю., студентка

Науковий керівник: **Остапенко А. С.**,

к.т.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,

Херсонський національний технічний університет,

м. Херсон, Україна

ОЦІНКА ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день, під впливом економічної та політичної ситуації в країні, рівень довіри населення до банківської системи суттєво знизився. Ефективність діяльності банку та обсяг його можливостей напряду залежать від його ресурсної бази. Враховуючи те, що основну частину ресурсів банків формують залучені кошти, левову долю яких становлять депозити, сьогодні в Україні між банками ведеться боротьба за вільні кошти населення. Тому актуальність досліджень ринку депозитів не викликає сумнівів.

Сучасні економічні реалії свідчать, що розвиток економіки країни спричиняє необхідність динамічного розвитку фінансового ринку, зокрема депозитного ринку як фінансової площини акумульованих фінансових ресурсів.

Однією з основних функцій банківської системи є спрямування їх у кредитно-інвестиційний процес через раціональний розподіл фінансових ресурсів шляхом акумулювання тимчасово вільних коштів суб'єктів господарювання і населення.

Проте без достатнього обсягу ресурсів банківські установи не можуть у належних обсягах забезпечити будь-яке кредитування та фінансувати інвестиційні проекти. До того ж міжнародні банки, враховуючи політично-економічну нестабільність в Україні, знизили обсяги кредитування вітчизняних банків, що проявляється у недостатності обсягів ресурсів на внутрішньому банківському ринку.

За таких умов, важливого значення та актуальності набуває питання

організації продуманої та ефективної ресурсної політики, в основі якої лежить депозитна політика, що є запорукою стабільного розвитку банків та банківської системи загалом.

Отже, досить актуальним є розгляд та аналіз депозитної політики в банках України.

Проведемо аналіз депозитної політики банківської системи України на основі нижче представлених у таблиці 1.

Таблиця 1

Обсяг, динаміка та структура депозитів банківських установ України*

Показники	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Кількість діючих банківських установ, од.	77	75	73
Депозити юридичних осіб, млн. грн.	403955	406367	498157
Депозити фізичних осіб, млн. грн.	478100	508457	552115
Всього кошти клієнтів, млн. грн.	882055	914824	1050272
Відношення залучених депозитів фізичних осіб до наданих кредитів фізичним особам, млн. грн.	2,58	2,67	3,42
Відношення депозитів, залучених банками до ВВП, %	12,79	13,16	15,14
Зобов'язання банківських установ, млн. грн.	1172723	1204743	1293377
Питома вага депозитів фізичних осіб у сумі зобов'язань, %	40,77	42,20	42,69
Питома вага депозитів юридичних осіб у сумі зобов'язань, %	59,23	57,80	57,31

*Примітка. Складено автором за даними джерела [1].

За даними таблиці 1 можна зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку по наданню депозитних послуг фізичним особам спостерігається зростання абсолютних величин, у той час, як питома вага депозитів у загальному обсязі банківських зобов'язань залишається приблизно на одному рівні.

Дослідження процесів по наданню депозитних послуг в Україні свідчить про його нерівномірний розвиток. Так, у 2020 році загальна сума вкладів, залучених банками, становила 1020272 млн. грн., що на 168217 млн. грн. або на 16,02% більш ніж у 2018 році.

Депозити, надані фізичним особам у 2020 році склали 42,69% від загальної кількості зобов'язань банків, тоді як у 2018 році їх обсяг складав 478100 млн. грн., а питома вага – 40,77%. Зазначимо, що у 2020 році в Україні функціонували 73 банківські установи, і з кожним роком даний показник знижується. Не зважаючи на це, обсяг коштів фізичних осіб у банківській системі України весь час зростає (так, у період з 2018 року до 2020 року обсяг залучених банками коштів збільшився на 74015 млн. грн., тобто на 13,41%).

Така ситуація обумовлення як психологічним моментом, населення остерігається витратити всі кошти, віддає перевагу їх зберіганню, оскільки не впевнене у завтрашньому дні. Іншою причиною можна виділити введення карантинних обмежень, що впливають на купівельну спроможність.

Кошти населення являють собою величезне джерело інвестиційних ресурсів; включивши їх в реальний обіг фізичні та юридичні особи, фінансові установи та держава отримують для себе певну вигоду [2, с. 161].

Підвищення довіри до банківських установ й до нині залишається актуальним питанням державного управління, а зволікання з його розв'язком сповільнює темп розвитку економіки всієї країни. Адже в результаті, за відсутності довіри до банківських установ, населення буде зберігати свої тимчасово вільні заощадження в готівковій формі (не враховуючи при цьому рівень інфляції) або спрямовуватиме кошти в розвиток тіньової економіки, яка обумовлює зменшення можливостей формування внутрішніх інвестиційних ресурсів і стримує економічне зростання держави.

Література

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 30.05.2022).
2. Черкашина К. Ф., Бузник М. В. Тенденції розвитку депозитного ринку в Україні в сучасних умовах пандемії та пропозиції щодо його покращення. *Modern Economics*. 2021. № 28. С. 160-167.

Лесик В. В., студентка

Науковий керівник: **Остапенко А. С.**,
к.т.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон, Україна

ТОП-10 БАНКІВ УКРАЇНИ ЗА РОЗМІРОМ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У 2020 РОЦІ

Ринок банківських послуг є одним із важливих і невід'ємних складників сучасної ринкової економіки, тому сьогодні зростає інтерес до різних аспектів діяльності банків та методів управління ними.

Банки поступово перетворилися на основних посередників у перерозподілі капіталів, у забезпеченні безперервності процесу економічного відтворення.

Протягом останніх декількох років банківська система України знаходиться у стані системної кризи. Програма реформ оздоровлення банківської системи, запропонована Національним банком України, призвела до суттєвого зменшення їхньої кількості та до радикальних змін у функціонуванні системних банків.

Так, згідно з результатами звітів Національного банку України, станом на 1 січня 2021 року в Україні функціонувало 73 банківських установи, що порівняно з початком 2018 року менше на 9 банків або на 10,98% [1].

Як відомо, у ринкових умовах мають можливість розвиватися тільки ті банки, які зберігають стабільність і володіють високою конкурентоспроможністю, тому постає необхідність в її аналізі за комплексом методичних підходів.

Представимо ТОП-10 банків України за розміром кредитного портфеля юридичних осіб у 2020 році на рис. 1.

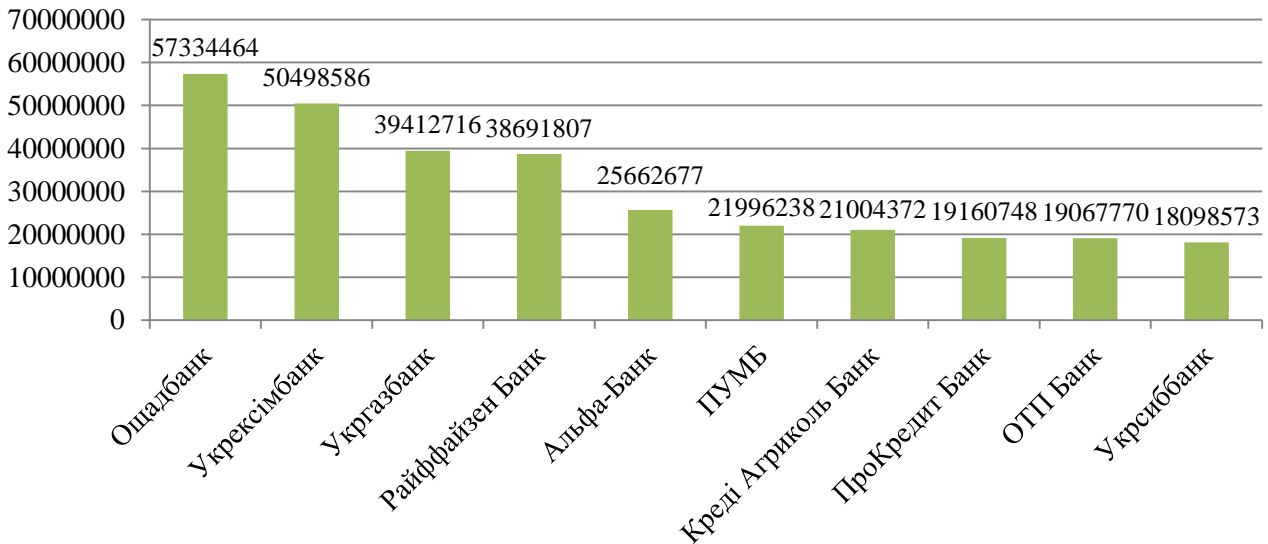

Рис. 1. ТОП-10 банків України за розміром кредитного портфеля юридичних осіб у 2020 році, тис. грн.*

*Примітка. Складено автором за даними джерел [1].

За даними рис. 1 найбільшим за розміром кредитного портфеля юридичних осіб у 2020 році був Ощадбанк, кредитний портфель юридичних осіб, якого становив 57334464 тис. грн. На другому місці – Укрексімбанк з кредитним портфелем юридичних осіб у розмірі 50498586 тис. грн., що на 6835878 тис. грн. або на 11,92% менш ніж у Ощадбанку. На третьому місці – Укргазбанк з депозитним портфелем юридичних осіб у розмірі 39412716 тис. грн., що на 11085870 тис. грн. або на 21,95% менш ніж у Укрсиббанку. На четвертому місці – Райффайзен Банк з депозитним портфелем юридичних осіб у розмірі 38691807 тис. грн., що на 720909 тис. грн. або на 1,83% менш ніж у Укргазбанку. На п'ятому місці – Альфа-Банк з депозитним портфелем юридичних осіб у розмірі 25662677 тис. грн., що на 13029130 тис. грн. або на 33,67% менш ніж у Райффайзен Банку. На шостому місці – ПУМБ з депозитним портфелем юридичних осіб у розмірі 21996238 тис. грн., що на 3666439 тис. грн. або на 14,29% менш ніж у Альфа-Банку. На сьомому місці – Креді Агріколь Банк з депозитним портфелем юридичних осіб у розмірі 21004372 тис. грн., що на 991866 тис. грн. або на 4,51% менш ніж у ПУМБу. На восьмому місці – ПроКредит Банк з депозитним

портфелем юридичних осіб у розмірі 19160748 тис. грн., що на 1843624 тис. грн. або на 8,78% менш ніж у Креді Агріколь Банку. На дев'ятому місці – ОТП Банк з депозитним портфелем юридичних осіб у розмірі 19067770 тис. грн., що на 92978 тис. грн. або на 0,49% менш ніж у Креді Агріколь Банку. На десятому місці – Укрсиббанк з депозитним портфелем юридичних осіб у розмірі 18098573 тис. грн., що на 969197 тис. грн. або на 5,08% менш ніж у ОТП банку.

Таким чином, розмір кредитного портфеля юридичних осіб Укрсиббанк на 39235891 тис. грн. або на 68,43% менш ніж лідеру ТОП-10 банків України за розміром кредитного портфеля юридичних осіб у 2020 році – Ощадбанку.

За даними НБУ, середні ставки за кредитами суб'єктів господарювання в гривнях скоротилися на 1,0 в. п. до 9,6% річних. Вартість валютних кредитів бізнесу складала близько 5,0% річних [2, с. 140].

Обсяг дефолтних коштів у кредитному портфелі юридичних осіб у 2020 році склав у ПриватБанку 215 млрд. грн. (95,00%), в Ощадбанку – 86 млрд. грн. (65,00%), Укрексімбанку – 70 млрд. грн. (53,06%), Укргазбанку – лише 6 млрд. грн. (14,45%).

Загальний обсяг NPL по банківській системі України становив 581 млрд. грн. (питома вага в портфелі – 51,00%). Із зазначеної суми на державні банки припадало 415 млрд. грн. (71,00% від загального обсягу NPL).

Отже, у 2020 році найбільш надійними банками для юридичних осіб були: Укргазбанк, Укрексімбанк, Ощадбанк, Райффайзен Банк, Креді Агріколь Банк, Укрсиббанк, СІПІбанк Україна, Кредобанк, ПроКредит Банк та ПУМБ.

Література

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 30.05.2022).

2. Саранча О. М. Основні напрями взаємодії реального сектору економіки і банківської системи. *Причорноморські економічні студії*. 2021. Вип. 62. С. 137-141.

Новосьолова О. С.,

*к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон, Україна*

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Національним банком України також проводиться розрахунок індикаторів фінансової стійкості для банківського сектору. Статистика індикаторів фінансової стійкості враховує сукупний вплив різних факторів і заповнює прогалину між макроекономічною статистикою і мікропруденційними даними.

Індикатори фінансової стійкості (financial stability indicators) (далі – ІФС) – це показники поточного фінансового стану та стійкості фінансових установ країни та їх контрагентів із сектору корпорацій і сектору домашніх господарств.

У таблиці 1 наведено значення ІФС за три останні роки.

Таблиця 1

Індикатори фінансової стійкості банків України у 2018-2020 роках, %*

Показник	2018 рік	2019 рік	2020 рік
1	2	3	4
Співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів	16,18	19,66	21,98
Співвідношення регулятивного капіталу 1 рівня до зважених за ризиком активів	10,43**	13,50	15,67
Співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу	60,20	25,28	21,91
Співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів	52,84	48,36	41,00
Співвідношення кредитів за секторами економіки до сукупних валових кредитів			
Частка в сукупних валових кредитах: Резиденти	93,47	92,83	96,08
Частка в сукупних валових кредитах: Депозитні корпорації	0,90	0,32	0,29
Частка в сукупних валових кредитах: Центральний банк	0,00	0,00	0,00
Частка в сукупних валових кредитах: Інші фінансові корпорації	0,80	0,91	0,58

1	2	3	4
Частка в сукупних валових кредитах: Сектор загального державного управління	0,25	0,45	1,17
Частка в сукупних валових кредитах: Нефінансові корпорації	74,16	70,88	73,14
Частка в сукупних валових кредитах: Інші сектори-резиденти	17,36	20,27	20,90
Частка в сукупних валових кредитах: Нерезиденти	6,53	7,17	3,92
Норма прибутку на активи	1,69	4,26	2,44
Норма прибутку на капітал	14,67	33,45	19,22
Співвідношення процентної маржі до валового доходу	52,02	47,39	45,00
Співвідношення непроцентних витрат до валового доходу	61,92	55,58	60,79
Співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	51,14	72,28	69,10
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань	93,52	94,35	86,82
Співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	46,99	47,44	32,85

*Примітка. Складено автором за даними джерела [1].

**Примітка. Станом на 01.02.2019 року.

Аналізуючи дані таблиці 1, можна зробити наступні висновки: основною проблемою банківського сектору України залишається наявність значних обсягів непрацюючих кредитів - співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів хоч і поступово знижується, однак за підсумками 2020 року 41,00% наданих кредитів є непрацюючими. Для банків істотні розміри непрацюючих кредитів є потенційними збитками, що може суттєво вплинути на кінцевий фінансовий результат діяльності. Проте варто відзначити, що співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу суттєво знизилося – із 60,20% до 31,91%, що відбулося не тільки за рахунок зменшення обсягів недіючих кредитів, а і через нарощування обсягів капіталу.

Позитивним моментом у діяльності банків є додатні значення норми прибутковості активів та капіталу, а також нарощування регулятивного капіталу, що вже у короткостроковій перспективі дозволить підвищити фінансову стійкість банківського сектору. Однак співвідношення процентної маржі до валового доходу дещо зменшилося, що свідчить про зниження частки процентних доходів у загальних доходах банків. Також варто відзначити

зростання питомої ваги ліквідних активів. Стосовно співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, то цей показник дещо зменшився, а отже, короткострокові зобов'язання зросли істотніше порівняно із ліквідними активами.

Важливо звернути увагу, що з 2018 року НБУ почав проводити оцінку стійкості банків. Оцінка стійкості банківського сектору складається з таких елементів, як: оцінка якості активів (Asset Quality Review) (далі – AQR) – проводиться зовнішніми аудиторами для усіх банків; стрес-тестування – визначає рівень достатності капіталу та потребу банків в капіталі.

Отже, розглянемо результати стрес-тестування банків у 2018-2021 роках (табл. 2).

Таблиця 2

Результати стрес-тестування банків України*

Роки	Норматив	Фактичне значення, %	AQR, %	Базовий сценарій, %			Несприятливий сценарій, %		
				Рік прогнозування			Рік прогнозування		
				1-й рік	2-й рік	3-й рік	1-й рік	2-й рік	3-й рік
2018	H2	15,5	14,4	17,8	22,2	27,9	5,3	4,2	8,7
	H3	11,9	10,9	14,1	18,9	24,7	3,7	3,1	6,7
2019	H2	15,1	15,1	15,5	18,8	22,0	4,9	4,5	5,2
	H3	9,9	9,9	12,8	16,5	19,8	2,9	2,4	3,2
2021	H2	20,3	20,2	18,4	19,0	20,9	12,0	9,8	8,8
	H3	14,5	14,4	16,3	17,3	19,2	10,2	8,5	7,6

*Примітка. Складено автором за даними джерела [1].

Основними проблемами банківського сектору, що впливають негативно на його стійкість, експерти НБУ вважають: значну концентрацію капіталу, високий рівень непрацюючих кредитів та доларизацію економіки.

Література

1. Наглядова статистика. *Офіційний сайт Національного банку України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1/> (дата звернення 19.05.2022).

Семенових О. В., студентка

Науковий керівник: **Сідельникова Л. П.,**

д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування,

Херсонський національний технічний університет,

м. Херсон, Україна

ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Банківська система є однією з найважливіших складових національного господарства, ефективність функціонування якої значною мірою визначає масштаб і темпи економічного розвитку країни. Це пов'язано зі специфічною місією банківських установ, як фінансових посередників, і полягає в здатності акумулювати потоки грошових коштів та раціонально їх перерозподіляти на територіальному і галузевому рівнях за допомогою інвестицій і кредитів.

В таблиці 1 пропонується для розгляду структура кредитів, наданих клієнтам банками України, протягом 2018-2020 років.

Таблиця 1

Структура кредитів, наданих клієнтам банками України, у 2018-2020 роках*

Показники	2018 рік		2019 рік		2020 рік	
	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %
Нефінансові корпорації	859 740,4	80,12	744 647,8	76,62	724 156,5	76,36
Інші фінансові корпорації	9 222,1	0,86	9 577,0	0,99	5 700,5	0,60
Сектор загального державного управління	2 874,9	0,27	4 732,4	0,49	11 579,2	1,22
Домашні господарства	201 101,8	18,74	212 515,1	21,87	206 471,4	21,77
Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства	191,3	0,02	398,5	0,04	478,3	0,05
Всього кредитів	1 073 130,5	100,00	971 870,8	100,00	948 385,9	100,00

*Примітка. Складено автором за даними джерел [1].

За даними таблиці 1 можна констатувати, що домінантні обсяги банківського кредитування в Україні спрямовуються на фінансування потреб корпоративних клієнтів (нефінансових корпорацій): 2018 рік - 80,12%; 2019 рік - 76,62%; 2020 рік - 76,36% загального обсягу виданих банками кредитів. Разом

з тим, проведений аналіз засвідчує, що питома вага цього показника з кожним роком зменшується.

Виходячи з того, що основні обсяги кредитних ресурсів банківської системи України отримують нефінансові корпорації (суб'єкти господарювання), розглянемо більш детально структуру кредитів, наданих бізнесу протягом 2018-2020 років, у розрізі строків погашення (табл. 2) та у розрізі валют (табл. 3).

Отже, в таблиці 2 розглянемо структуру кредитів, наданих суб'єктам господарювання в Україні, у розрізі строків погашення у 2018-2020 роках.

Таблиця 2

Структура кредитів, наданих суб'єктам господарювання в Україні,
у розрізі строків погашення у 2018-2020 роках*

Показники	2018 рік		2018 рік		2020 рік	
	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %
До 1 року	413 694,6	48,12	375 326,3	50,40	371 855,1	51,35
Від 1 року до 5 років	278 126,1	32,35	235 422,5	31,62	233 459,1	32,24
Більше 5 років	167 919,7	19,53	133 899,0	17,98	118 842,3	16,41
Разом	859 740,4	100,00	744 647,8	100,00	724 156,5	100,00

*Примітка. Складено автором за даними джерел [1].

За даними таблиці 2 можна констатувати, що найбільшим попитом серед вітчизняних підприємців користуються короткострокові банківські кредити, видані зі строком погашення до 1 року (відповідно 48,12%; 50,40%; 51,35% загального обсягу кредитів, наданих бізнесу у 2018-2020 роках).

Також популярними є середньострокові банківські кредити, які надаються представникам вітчизняного бізнесу на строк від 1 року до 5 років (відповідно 32,35%; 31,62%; 32,24% обсягу кредитів, наданих бізнесу у 2018-2020 роках).

Довгострокові кредити, видані на період більше 5 років, внаслідок нестабільності внутрішньої економічної та політичної ситуації в Україні, зовнішньої перманентної загрози вторгнення з боку Російської Федерації, користуються меншим попитом серед вітчизняних підприємців (відповідно 19,53%; 17,98%; 16,41% обсягу кредитів, наданих бізнесу у 2018-2020 роках).

В таблиці 3 розглянемо структуру кредитів, наданих суб'єктам господарювання в Україні, у розрізі валют протягом 2018-2020 років.

Структура кредитів, наданих суб'єктам господарювання в Україні,
у розрізі валют у 2018-2020 роках*

Показники	2018 рік		2019 рік		2020 рік	
	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %
Гривня	464 023,4	53,97	426 513,9	57,28	409 517,0	56,55
Долар США	325 552,0	37,87	244 195,4	32,79	224 849,6	31,05
Євро	69 606,3	8,10	73 714,0	9,90	89 737,8	12,39
Російський рубль	485,8	0,06	171,4	0,02	3,0	0,00
Інші валюти	72,8	0,01	53,0	0,01	49,1	0,01
Разом	859 740,4	100,00	744 647,8	100,00	724 156,5	100,00

*Примітка. Складено автором за даними джерел [1].

За даними таблиці 3 можна констатувати, що найбільшим попитом серед вітчизняних підприємців користуються кредити, видані у національній валюті (відповідно 53,97%; 57,28%; 56,55% загального обсягу кредитів, наданих бізнесу у 2018-2020 роках). Третину кредитів вітчизняні господарюючі суб'єкти отримують у доларах США (відповідно 37,87%; 32,79%; 31,05% загального обсягу кредитів, наданих бізнесу у 2018-2020 роках). Меншим попитом серед вітчизняних підприємців користуються кредити, надані в євро (відповідно 8,10%; 9,90%; 12,39% загального обсягу кредитування юридичних осіб). Обсяги залишків кредитування суб'єктів господарювання у російських рублях та в інших валютах є мізерними, їхня частка не перевищує 0,1%.

Підводячи підсумки проведеного дослідження, зазначимо, що українським банкам необхідно розширювати свою кредитну діяльність.

Ми вважаємо за доцільне її здійснення за рахунок надання кредитів реальному сектору економіки, при цьому необхідно застосовувати нові кредитні продукти та технології для бізнесу, а також дбати про зменшення кредитних ризиків й поліпшувати процеси управління кредитним портфелем.

Література

1. Показники банківської системи України. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43633516> (дата звернення: 03.04.2022).

Харитонов Д. О., студент

Науковий керівник: **Остапенко А. С.,**

к.т.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,

Херсонський національний технічний університет,

м. Херсон, Україна

ВИТРАТИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У 2018-2020 РОКАХ

Витрати банківської установи є однією з найголовніших складових формування фінансового результату та ефективності діяльності банку. Саме тому їх аналіз та визначення шляхів оптимізації є одним з головних напрямів управління в банківській установі.

У таблиці 1 наведено динаміку витрат банків України у 2018-2020 роках.

Таблиця 1

Динаміка витрат банків України у 2018-2020 роках*

Показники	Роки, млн. грн.			Зміни 2020 року від:			
	2018	2019	2020	2018 року		2019 року	
				абсолютні, млн. грн.	відносні, %	абсолютні, млн. грн.	відносні, %
Процентні витрати	67760	74062	62895	-4865	-7,74	-11167	-17,75
Комісійні витрати	13159	18096	24132	+10973	+45,47	+6036	+25,01
Інші операційні витрати	16800	11790	16405	-395	-2,41	+4615	+28,13
Загальні адміністративні витрати	53670	62936	69437	+15767	+22,71	+6501	+9,36
Інші витрати	2011	2379	2728	+717	+26,28	+349	+12,79
Відрахування в резерви	23758	10714	31037	+7279	+23,45	+20323	+65,48
Податок на прибуток	5057	4769	3811	-1246	-32,69	-958	-25,14
Витрати разом	182215	184746	210445	+28230	+13,41	+25699	+12,21

*Примітка. Складено автором за даними джерела [11].

Сукупні витрати банків України у 2018-2020 роках зростали з

182215 млн. грн. у 2018 році до 210445 млн. грн. у 2020 році, що більше на 28230 млн. грн. або на 13,41%.

Проаналізуємо динаміку складових сукупних витрат банків України у 2018-2020 роках: процентні витрати банків у 2020 році становили 62895 млн. грн., що на 4865 млн. грн. або на 7,47% менш ніж у 2018 році та на 11167 млн. грн. або на 17,75% менш ніж у 2019 році; комісійні витрати у 2018-2020 роках зростали з 13159 млн. грн. у 2018 році до 24132 млн. грн. у 2020 році, що більше на 10973 млн. грн. або на 45,47%; інші операційні витрати банків України у 2020 році становили 16405 млн. грн., що на 395 млн. грн. або на 2,41% менш ніж у 2018 році та на 4615 млн. грн. або на 28,13% більш ніж у 2019 році; загальні адміністративні витрати впродовж 2018-2020 років зростали з 53670 млн. грн. у 2018 році до 69437 млн. грн. у 2020 році, що більше на 15767 млн. грн. або на 22,71%. У 2018-2020 роках більшість банків України зіштовхнулися з проблемою високого рівня адміністративних витрат у порівнянні з обсягами їх діяльності. Причинами цього слугували одночасно як складна економічна ситуація у країні, так і зниження рентабельності окремих напрямів діяльності. Ці фактори поєдналися зі скороченням ефекту віддачі від масштабу, спричиненого, зокрема, неспроможністю вести операційну діяльність на територіях анексованих східно-південних областей. Ці обставини слід вважати основними факторами при ухваленні рішення у сфері оптимізації адміністративних витрат банків; інші витрати банків України також зростали протягом періоду з 2011 млн. грн. у 2018 році до 2728 млн. грн. у 2020 році, що більше на 717 млн. грн. або на 26,28%; відрахування в резерви банків України у 2018-2020 роках мали нестійку динаміку і у 2020 році вони становили 31037 млн. грн., що на 7279 млн. грн. або на 23,45% більш ніж у 2018 році та на 20323 млн. грн. або на 65,48% більш ніж у 2019 році; податок на прибуток, який було сплачено банками України у 2018-2020 роках зменшувався з 5057 млн. грн. у 2018 році до 3811 млн. грн. у 2020 році, що менше на 1246 млн. грн. або на 32,69%, скорочення податку на прибуток пов'язано із зниженням ефективності діяльності банків у 2018-2020 роках.

Оптимізація витрат банків полягає у встановленні прозорих і ефективних механізмів фінансового менеджменту, бізнес-планування і банківського моніторингу, спрямованих на підвищення ефективності банківської діяльності з урахуванням проблеми надійності, ліквідності – прибутковості [2, с. 141].

Таким чином, з метою поліпшення прибутковості банку необхідно нівелювати витрати, які негативно впливають на неї.

Крім того важливим є виділення статей витрат, які могли б потрапити під скорочення:

– загальногосподарські витрати (витрати на службові відрядження; витрати з придбання та виготовлення операційно-бланкового матеріалу; витрати на утримання та наймання службових легкових автомобілів; канцелярські витрати; витрати на оплату праці персоналу виробничої сфери);

– адміністративні витрати (витрати на капітальний та поточний ремонт основних засобів; витрати на інформаційні та консультативні послуги; витрати на розвиток філіальної мережі; витрати на утримання апарату управління; витрати на утримання власної охорони);

– витрати іншої операційної діяльності (витрати через списання безнадійної дебіторської заборгованості; витрати на утримання соціальної сфери; витрати на створення резервів під сумнівні борги).

Досить актуальним завданням із позиції забезпечення ефективного управління витратами є впровадження системи моніторингу витрат.

Література

1. Доходи і витрати банків у 2018-2020 роках. *Офіційний сайт НБУ*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 01.06.2022).

2. Головкова Л. С., Крисанова Н. О., Добрик Л. О. Підвищення ефективності діяльності банку шляхом управління витратами. *Review of transport economics and management*. 2021. Iss. 5 (21). P. 134-142.

Шумська С. С.,

*д.е.н., доцент, провідний науковий співробітник
відділу моделювання та прогнозування економічного розвитку,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна*

КРЕДИТНА ПІДТРИМКА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РИЗИКІВ ВІЙНИ

Важливою складовою функціонування національної банківської системи, що підтримує економічну динаміку, визначає рівень безпеки й стійкості країни в умовах ризиків війни є кредитна діяльність банківських установ. У цьому контексті варто підкреслити, що вітчизняна банківська система не припиняла роботу, не пішла на банківські канікули, як це відбувалось у інших країнах під час військових конфліктів, а ефективно працює з початку бойових дій.

Достатня ліквідність банківської системи дала змогу банкам активно підтримувати операції своїх клієнтів у межах наявних коштів і надавати кредитну підтримку, важливу для відновлення економіки. Так, згідно з даними НБУ щодо діяльності банківського сектору у 1 кварталі 2022 р. [1]:

- динаміка кредитного портфеля клієнтів була нерівномірною:
 - а) чисті гривневі кредити суб'єктам господарювання за квартал зросли на 4,8%, а валютні – на 2,2% у доларовому еквіваленті. У річному обчисленні чистий кредитний портфель зріс на 39,7% у гривні та на 18,4% в іноземній валюті (у доларовому еквіваленті). Найактивніше залучали позики державні корпорації;
 - б) обсяг чистого роздрібного кредитного портфеля фізичних осіб за 1 квартал з в цілому зріс лише на 0,7% (+30,1% р/р). Під час воєнного стану кредити надавалися лише на поточні потреби клієнтів, а в іпотечному сегменті та на купівлю авто кредитування майже не здійснювалося;
- динаміку непрацюючих кредитів визначали два різноспрямованих фактори: у лютому частка непрацюючих кредитів суттєво знизилася через ліквідацію двох банків з державним російським капіталом, а в березні

фінустанови почали поступово визнавати погіршення якості кредитів, спричинене повномасштабними бойовими діями, і ця частка зросла. В цілому за I квартал питома вага непрацюючих кредитів знизилася на 3 в.п. до 27,1%. Рівень покриття всіма резервами непрацюючих кредитів зріс на 5,8 в.п. до 108%.

Надзвичайно важливою складовою забезпечення функціонування БС, і розвитку кредитної сфери у тому числі, стали антикризові заходи НБУ для підтримки банків в умовах воєнного стану. Зокрема, з метою активізації кредитної діяльності банки отримали дозвіл на «кредитні канікули» та неврахування прострочки за кредитами під час оцінки кредитного ризику, а також на реструктуризації кредитів боржникам, що постраждали через агресію росії; до банків не застосовуються заходи впливу за порушення нормативів достатності капіталу та ліквідності тощо [2].

Разом із заходами кредитної підтримки стратегічно важливих галузей економіки, з метою посилення стабільної діяльності банківської системи Національний банк розширив перелік тимчасових пом'якшень у застосуванні банками/банківськими групами вимог нормативно-правових актів НБУ. Зокрема, встановлено особливості [3]: включення під час розрахунку нормативів достатності капіталу мінімального розміру операційного ризику; застосування спрощеного підходу під час визначення розміру кредитного ризику; оновлення та подання до Національного банку планів відновлення діяльності банку/банківської групи; актуалізації внутрішньобанківських /внутрішньогрупових документів; контролю Національним банком за виконанням банками програм капіталізації/реструктуризації за результатами оцінки стійкості, проведеної у 2021 році.

Позицію Уряду щодо важливості ролі кредитної підтримки економіки державними банками відображає прийняте Кабінетом Міністрів України (7.05.2022 р.) розпорядження «Про схвалення основних (стратегічних) напрямів діяльності банків державного сектору на період воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки».

Відповідно до реалій воєнного часу та регуляторних змін, запроваджених НБУ, наприклад, державні банки уже в перший місяць війни збільшили свої кредитні портфелі (на 1 квітня вони надали додатково кредитів на 12,8 млрд. грн., це 15% приросту кредитного портфеля за попередній рік, у якому державні банки продемонстрували рекордний приріст). За програмою «5-7-9%» державні банки з початку війни видали понад 800 кредитів. Весь портфель державних банків за цією програмою з початку війни сягнув 1,2 млрд грн. [4].

Як підтверджує аналіз динаміки показників розвитку банківської системи [1,4] гнучка адаптація монетарної політики НБУ дозволила пом'якшити шоки нестабільності вже від початку війни і для економіки і для банківських установ, захистити інтереси клієнтів. Незважаючи на системні ризики та зростання інфляційного тиску, в Україні забезпечено фінансову стабільність, відбувається кредитна підтримка необхідних оборонних, гуманітарних, соціальних потреб.

Література

1. Огляд банківського сектору. Травень 2022 року. НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2022-05.pdf?v=4 (дата звернення: 21.06.2022).
2. Системні ризики є високими, проте контрольованими – підсумки засідання Ради з фінансової стабільності. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/sistemni-riziki-ye-visokimi-prote-kontrolovanimi--pidsumki-zasidannya-radi-z-finansovoyi-stabilnosti> (дата звернення: 21.06.2022).
3. Затверджено додаткові заходи для підтримки стабільної діяльності банківської системи. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zatverdjeno-dodatkovii-zahodi-dlya-pidtrimki-stabilnoyi-diyalnosti-bankivskoyi-sistemi> (дата звернення: 21.06.2022).
4. Голова НБУ Кирило Шевченко: Економіка почала пристосовуватися до війни. *Економічна правда*. 8 квітня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/8/685423/> (дата звернення: 21.06.2022).

**СЕКЦІЯ 3. СТРАТЕГІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ**

Borzenko O.

*Doctor of economy, Professor,
Chief of department international financial relations,
SI Institute of economy and forecasting NAS Ukraine,
Kyiv, Ukraine*

CHALLENGES FOR THE INSURANCE MARKET OF UKRAINE

Insurance market is integral part of market economy. Concept insurance market considered in two aspects. WITH one hand, insurance market represents by itself special system financial relationships, because object such relationship is a special service - protection against risks to be insured in accordance to legislation. Market performs function regulator demand and offers on such services subject's insurance (insurers, insurers and reinsurers). On the other hand, the insurance market is complex integrated economic system of insurers, reinsurers, as well institutes common insurance, what provide insurance services [1].

A specific product in the insurance market are insurance services, composition and structure to market conditions, significantly advanced.

The state can participate in insurance relations through state insurance companies and regulate functioning insurance market different normative acts and legislation, complementing market mechanism insurance.

Trends 2021 year in the world insurance market is

- stability industries, her growth in everything the world and preservation pace profitability, despite on crisis phenomena in world economy, in particular restoration after consequences crises, what arose because of pandemic Covid-19,
- appearance and growth insurance awards on insurance policy new species

insurance activities in particular insurance cybercrime, terrorism, insurance on case of disease on Covid-19,

– revision insurers their investment strategies for support financial stability in hours crisis phenomena in world economy (in particular in sphere mergers and acquisitions, taxation, priority short-term over long-term investment projects) [2].

State insurance market of Ukraine by the last years characterized dynamic development activities insurance companies what accompanied by common reduction quantity insurance companies near with insignificant reduction receipts clean insurance awards, expansion directions insurance activities increasing the volume of insurance operations.

Thus, at the present stage in the context of globalization processes there are the following challenges for the insurance market of Ukraine related to the participation of foreign capital: strengthening foreign influence on the insurance system of Ukraine, which may adversely affect the level of economic security; outflow of funds abroad; complicating the supervision of insurers' operations; short-lived relationship; advantage over the interests of the domestic insurance market in the interests of the country of origin of capital. Therefore, it is necessary to find an effective solution to these challenges and barriers for the state and Ukrainian consumers to get the maximum benefits.

Recommendations and proposals for the state and public administration, supervision and regulation of insurers as a subject of the insurance market of Ukraine:

- to promote and accelerate the harmonization of Ukrainian legislation in accordance with EU requirements for further Ukraine's entry into the EU insurance market, namely to fully implement Solvency II requirements for Ukrainian insurers in terms of capital adequacy and solvency requirements;

- introduce assessment methods used by the EU to calculate solvency for Ukrainian insurers;

- change certain provisions of Ukrainian legislation, namely formulate in the Law of Ukraine "On Insurance" quantitative criteria introduced by the requirements

Solvency II, as this standard requires minimum requirements for authorized capital and not for the guarantee fund (as currently specified in the Law);

- upgrade IT systems for insurers to submit mandatory financial statements and receive complaints from policyholders about the activities of insurers;
- create a responsible separate supervisory body for the activities of the National Bank of Ukraine in the role of regulator of the market of financial banking and non-banking services;
- to create a single open register of licenses for insurance activities, through which policyholders will be able to check the relevant licenses of the insurer before concluding the insurance contract,
- to promote the entry into force as soon as possible of draft legislation governing the activities of insurers and reinsurers of non-residents;
- to increase the investment climate of Ukraine as a whole.

References

1. What is Insurance market. *Insurance-2013*. URL: <https://www.iii.org/publications/a-firm-foundation-how-insurance-supports-the-economy/introduction/insurance-industry-at-a-glance> (application date: 14.06.2022).
2. 2020 insurance outlook Insurers adapt to grow in a volatile economy. URL: <https://www2.deloitte.com/us/en/insights/industry/financial-services/financial-services-industry-outlooks/insurance-industry-outlook.html> (application date: 14.06.2022).

Прокопенко К. О.,
*к.е.н., старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу
форм і методів господарювання в агропродовольчому комплексі,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна*

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ СТРАХУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Сільськогосподарське страхування є важливою складовою формування продовольчої безпеки в сучасних умовах, оскільки аграрний сектор функціонує в умовах ризикогенного середовища, а отже потребує застосування страхування як фінансово-економічного інструменту мінімізації ймовірних загроз. Страхування за сучасних умов господарювання виступає як невід'ємний елемент інфраструктурного забезпечення аграрного середовища. Наявність надійного страхового захисту у виробників сільськогосподарської продукції – це основа для забезпечення їх економічної безпеки, достатнього рівня платоспроможності та впевненості у майбутньому, продовольчої безпеки країни.

Світовий досвід в галузі страхування сільськогосподарського виробництва свідчить про функціонування в багатьох країнах національних систем страхування сільськогосподарських ризиків. При цьому кожна країна створює власну систему страхового захисту сільськогосподарського виробництва.

Аналіз складу учасників системи агрострахування свідчить про те, що обов'язковим учасником є товариства взаємного страхування. Зокрема, дослідження світового ринку страхування показує, що у США (37,9% світового ринку страхування) товариства взаємного страхування покривають 57,6% ринку страхування життя і 27% – ринку загального страхування. Майже така сама питома вага товариств взаємного страхування на ринку страхових послуг Канади. Серед країн Західної Європи (33,9% світового ринку страхування) найбільший сегмент ринку взаємного страхування припадає на Австрію, Фінляндію, Німеччину, Нідерланди, Великобританію, Швецію. У Японії (більше 25% світового ринку страхування) товариства взаємного страхування становлять 89,4% ринку страхування життя і 5,1% – ринку загальних видів страхування [1].

Наведені статистичні дані засвідчують, що у структурі світового ринку страхування зазначена організаційна форма страхових правовідносин займає вагоме місце. Це пов'язано із солідарною відповідальністю учасників страхового процесу, прозорістю руху грошових потоків та спільністю фінансово-економічних інтересів всіх суб'єктів страхування.

У країнах Європейського Союзу поряд із товариствами взаємного страхування паралельно функціонують і страхові кооперативи, які є подібними за своєю економічною сутністю. У науковій літературі страхові кооперативи (insurance cooperatives) розглядаються як об'єднання осіб, організованих для забезпечення покриття застрахованих ризиків, що формують фонд виплат за рахунок пайових внесків і діють на неприбутковій основі [2, с. 43].

Аналіз страхових ринків Європейського Союзу дає підстави стверджувати, що діяльність названих організацій займає значне місце у загальноєвропейському страховому просторі [3, с. 19]. Згідно з аналітичними матеріалами, опублікованими Асоціацією товариств взаємного страхування та страхових кооперативів Європи (Association of Mutual Insurers and Insurance Cooperatives in Europe; AMICE), встановлено, що їх чисельність становить 120 організацій членів з 17 країн. Першість серед країн Західної Європи посідають Нідерланди, Фінляндія та Австрія. В цілому, у країнах Західної Європи функціонує більше 7 тис. ліцензованих страховиків, з яких 2 тис. складають товариства взаємного страхування [3, с. 19].

Практика закордонних країн свідчить, що якість страхових послуг багато в чому залежить від ефективного функціонування двох основних організаційних форм страхової системи комерційної та взаємної (некомерційної) [4, с. 120]. На вітчизняному ринку майнового страхування майже всі страхові компанії здійснюють свою діяльність виключно на комерційних засадах, тим самим скорочуються можливості суб'єктів ринку щодо збалансування їх страхових інтересів. Дані аргументи дають підстави констатувати про доцільність функціонування комерційних і некомерційних інституцій на страховому ринку.

Найвагомішою перевагою функціонування страхових відносин на

кооперативних засадах в аграрній сфері, з поміж інших організаційно-правових форм страхової діяльності є дотримання принципу взаємодопомоги. Загалом, дієвість механізму аграрного страхування у багатьох країнах Європи базується на єдності комерційного підходу та використанні державних субсидій в організації та забезпеченні фінансово-економічних інтересів суб'єктів страхового процесу [5, с. 18].

Проте адаптуючи визначені позитивні моменти зарубіжного досвіду, слід розробити та запровадити найбільш оптимальну для аграріїв модель страхування з державною фінансовою підтримкою. При цьому необхідним є, по-перше, запровадження диференційованого підходу до визначення розміру страхових субсидій. По-друге, слід враховувати доцільність запровадження своєрідної страхової перепустки аграріїв до участі у програмах державної підтримки. По-третє, за участі аграріїв слід розробити якісні страхові продукти, включно з тими, що враховують зниження якості сільськогосподарської продукції. Дієва система страхування забезпечить фінансову та виробничу стабільність аграрного сектора в умовах ризиків, а отже і продовольчу безпеку країни.

Література

1. Асоціація товариств взаємного страхування та страхових кооперативів URL: <http://www.amice-eu.org> (дата звернення: 21.06.2022).
2. Навроцький С. А. Розвиток та становлення товариств взаємного страхування. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2002. № 1. С. 42-45.
3. Mutual Insurance in Figures: Executive summary from the 2007 study produced by AMICE's predecessor association AISAM. Brussels : Association International des Societes d'Assurance Mutuelle. AISAM, 2007. 24 p.
4. Тимошенко І. В. Некомерційні форми страхування: європейський досвід. *Вісник КНТЕУ*. 2015. № 2. С. 119-132.
5. Agricultural insurance policies in Spain the EU: An analysis of existent and new risk management tools focusing on indirect risk assessment and asymmetric information. Madrid, 2016. 184 p.

Прокопчук О. Т.,
д.е.н., доцент, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Уманський національний університет садівництва,
м. Умань, Україна

ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Майже всі сфери життя із початком військової агресії в Україні зіткнулися із необхідністю вирішувати абсолютно нові проблеми та виклики, з якими раніше не доводилося зіштовхуватись, а якщо і доводилося, то однозначно не в таких масштабах. Страховий ринок не став виключенням.

Вплив воєнного стану на існуючі договори страхування

Неминучим наслідком кожної війни, нажаль, є руйнування та збитки різного масштабу. В свою чергу, страхування є саме тим механізмом, який, як правило, покликаний забезпечити компенсацію та відшкодування збитків. Однак із будь-яких правил є виключення і для страхування таким виключенням є війна.

Безумовно положення договорів страхування різних страхових організацій щодо питань війни відрізняються і в кожному окремому випадку необхідно вивчати умови конкретного договору. Однак зазвичай усі договори страхування, в тому чи іншому вигляді, містять положення про те, що збитки завдані внаслідок воєнних дій не є страховим випадком. У даному контексті важливо розуміти, що ключовим фактором тут є саме наявність причинно-наслідкового зв'язку між воєнними діями та заданими збитками. Тобто сам по собі факт введення військового стану не має бути підставою для невизнання випадку страховим та відмови у здійсненні страхового відшкодування [1-2].

Означене в повній мірі стосується і тих ситуацій, коли страховий випадок мав місце на території, що була окупована після початку війни. Як правило, після 2014 р. в договорах страхування зазначалося, що договір поширює свою дію на всю територію України за виключенням ОРДЛО та АР Крим. Відтак, факт настання страхового випадку на території, що була тимчасово окупована після 24.02.2022 р. не має бути підставою для відмови у виплаті страхового відшкодування. Так само, тимчасова окупація нових територій не має впливати

на дію договору страхування щодо об'єктів, які на такій території знаходяться (якщо договором страхування прямо не передбачено інше).

Для відмови у страховому відшкодуванні має бути встановлений факт знищення/пошкодження майна саме внаслідок бойових дій. В нинішніх умовах досліджувати такі обставини може бути доволі непросто, оскільки активні бойові дії не завжди даватимуть змогу оглянути майно та встановити причини його знищення/пошкодження.

Якщо ж характер збитків однозначно свідчить про їх отримання внаслідок бойових дій, то звичайний договір страхування не дозволить отримати відшкодування.

На цей випадок існує окремий вид страхування від воєнних ризиків, який після 2014 р. набув певного поширення в регіонах, що межують із ОРДЛО. Однак через свою досить високу вартість такий вид страхування не набув особливої популярності та використовувався у виключних випадках [3, с. 72].

Ключові наслідки для вітчизняного страхового ринку

Війна призвела до значного зниження розміру грошових надходжень страхових компаній у вигляді страхових премій, зокрема деякі з них відзначають падіння надходжень більше ніж на половину.

При цьому продажі за окремими видами страхування в перші тижні війни навпаки відзначилися зростанням. В першу чергу, мова йде про туристичне страхування (яке у разі необхідності дозволило б отримати закордоном медичну допомогу) та про міжнародну систему автомобільного страхування «Зелена картка», що обумовлено масовим виїздом населення закордон. Навіть незважаючи на те, що Національний банк України ще 28.02.2022 р. повідомив про можливість перетину кордону без полісу «Зелена карта» у прикордонних містах було майже неможливо придати такий поліс, з огляду на те, що у страхових компаній закінчувалися відповідні бланки. Наразі кількість від'їжджаючих закордон громадян скоротилася, а тому, відповідно, і продажі за такими видами страхування повертаються до звичних рівнів.

Наразі стан справ виглядає таким чином, що у вітчизняного страхового

ринку навряд є підстави дивитися у найближче майбутнє із оптимізмом. Слід визнати, що страхування не є однією із ключових галузей економіки, натомість його скоріше можна розглядати як «розкіш», додатковий інструмент, який дозволяє мінімізувати ризики. А тому очевидно, що фінансові ресурси після перемоги, в першу чергу, будуть направлені на відбудову інфраструктури, житла, заводів, транспорту, а не на їх страхування. Щоб застрахувати, наприклад, майно його спочатку необхідно відбудувати або придбати. В умовах обмеженості фінансових ресурсів, грошові кошти будуть направлятися для задоволення першочергових потреб і тому питання страхування, нажаль, відійде на другий план, а може й далі.

Напевно виключенням можуть стати лише деякі види обов'язкового страхування, наприклад, як обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. З огляду на обов'язковість такого страхування, рівень продажів якщо і знизиться, то все ж не так сильно як за добровільними видами страхування.

Таким чином, страхування є тією сферою, для підтримки якої державі доведеться приділити особливу увагу та запровадити заходи, що дозволять підтримати страхову галузь, наприклад, шляхом зменшення податкового навантаження або переглядом регуляторних вимог, які наразі є досить жорсткими.

Література

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 17.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 02.05.2022).
2. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. № 1255. Дата оновлення: 18.11.2021. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96> (дата звернення: 02.05.2022).
3. Прокопчук О. Т. Розвиток українського ринку страхових послуг в контексті забезпечення економічної безпеки країни. *Збірник праць Уманського національного університету садівництва*. 2019. Вип. 94. Ч. 2. С. 69-85.

СЕКЦІЯ 4. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Герасименко Д. В., студентка
Науковий керівник: **Лижник Ю. Б.**,
старший викладач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,
Донецький національний університет економіки і
торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Ринок цінних паперів – це особлива сфера ринкових відносин, де завдяки продажу цінних паперів здійснюється мобілізація фінансових ресурсів для задоволення інвестиційних потреб суб'єктів економічної діяльності [1, с. 795].

Ринок цінних паперів займає особливе місце серед складових ринку цінних паперів. Він об'єднує в собі найбільшу кількість складових: ринок інструментів власності (ринок акцій та інвестиційних сертифікатів); ринок інструментів займу (ринок облігацій); ринок похідних фінансових інструментів (фондових деривативів) [2].

З усіх інструментів українського фондового ринку найбільше сформовано є частина ринку, яка забезпечує операції з акціями та облігаціями, як знову утворюваними, так і приватизованими з державної власності компаній [3].

Спираючись на проведений аналіз фондового ринку України в цілому для подальшого дослідження українського ринку цінних паперів були обрані акції наступних підприємств: Міронівський хлібокомбінат (МНРС); Укрнафта (UNAF); Центренерго (CEEN); Райффайзен банк (BAVL); Укренергомашини (TATM); Донбасенерго (DOEN). Такий вибір було зумовлено тим, що саме вони входять до переліку «блакитних фішок» ринку акцій України і є складовими індексу Української біржі – Індекс Української Біржі (KUBI).

Біржовий фонд «Індекс Української біржі» (KUBI) – це інструмент фондового ринку, який поєднує у собі найкращі характеристики інвестиційних фондів та акцій [4, с. 295].

Розглянемо порівняльну динаміку цін акції обраних підприємств та

індексу KUBI за 2020 р. та 2022 р. На рис. 1 наведено Тижневі графіки зміни цін українських індексних акцій на Українській біржі.

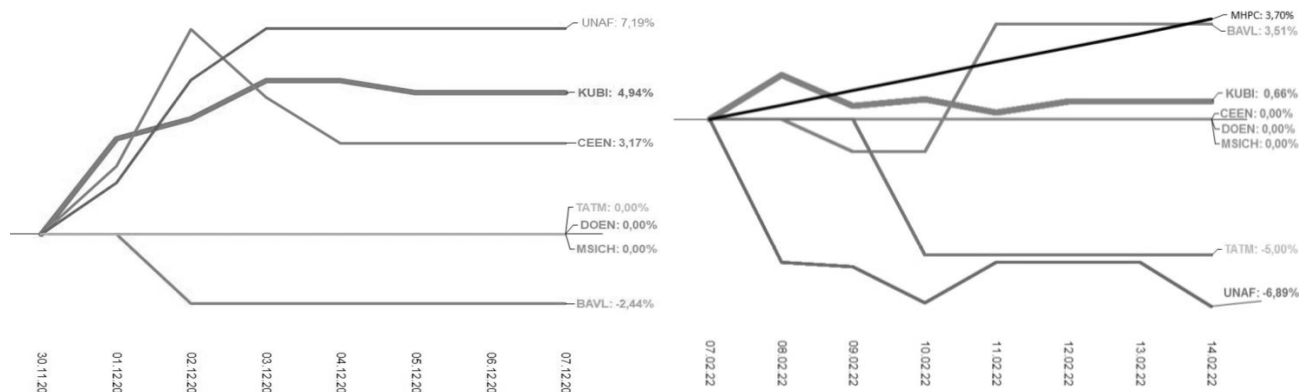

Рис. 1. Тижневий графік зміни цін українських індексних акцій на Українській біржі, 2020 р. та 2022 р.*

*Примітка. Складено автором за даними джерела [5].

Як можна побачити з рис. 1, у 2020 р. динаміка зміни біржового індексу KUBI проходить максимально близько до показників його найкращої складової, що підтверджує положення про те, що індекс KUBI не просто усереднює значення своїх складових, а працює як інструмент оптимізації та диверсифікації портфелю цінних паперів.

При тому, що KUBI складається з 6 цінних паперів, лише протягом одного періоду 2 з них були вище його рівня, на початковому періоді KUBI показував найкращі результати приросту, основну частку досліджуваного періоду індекс KUBI поступався лише темпам приросту UNAF – Укрнафти.

Також за рис. 1 можна побачити, що у досліджуваному періоді 2020 р. позитивну динаміку мали UNAF та CEEN, не змінюватися ціни акцій MHPС, DOEN та TATM. А негативна динаміка ціни акції була наявна лише у TATM.

Як бачимо, оптимізаційна функція біржового портфелю цінних паперів за індексом KUBI на початку 2022 р. була не настільки ефективна, як в попередньому випадку. Протягом більшості досліджуваного періоду він поступається аж двом своїм складовим MHPС та BAVL. Передусім це пояснюється досить значним зниженням цін на TATM та UNAF.

Також можна звернути увагу, що порівняно з 2020 р., поточна ситуація на

ринку цінних паперів докорінно змінилася: у досліджуваному періоді 2022 р. позитивну динаміку мали МНРС та BAVL, не змінюватися ціни акцій DOEN та SEEN, а негативна динаміка ціни акції була наявна у TATM та у UNAF.

Якщо дивитися на можливість купівлі-продажу українських цінних паперів у два розглянуті періоди, то крім Донбасенерго (DOEN), всі інші операції були б успішні і принесли б фінансову вигоду тим учасникам ринку, які краще передбачили його майбутній розвиток. Найкращими є акції Укрнафта (UNAF): ціна акцій мала максимальне (на біржі) зростання 7,2% у досліджуваному періоді 2020 р. та Міронівський хлібокомбінат (МНРС): ціна акцій була незмінною у досліджуваній період 2020 р. та мала максимальне (на біржі) зростання 3,7% у досліджуваному періоді 2022 р.

Отже, з цього можна зробити висновок про досить активну динаміку змін цін акцій на Українській біржі, що забезпечує можливість її ефективного існування.

Література

1. Руда О. Функціонування фондового ринку України: проблеми та перспективи розвитку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 6. С. 794-798.
2. Шаманська О. І., Слободиський С. М. Особливості розвитку ринку цінних паперів в Україні. *Ефективна економіка*, 2017. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5431>. (дата звернення 05.06.2022).
3. Танклевська Н. С., Ярмоленко В. В. Сучасний стан та проблеми функціонування фондового ринку в Україні. *Ефективна економіка*. 2021. № 7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2021/3.pdf. (дата звернення 05.06.2022).
4. Тимошенко О. В., Гудима Л. О. Ефективний розвиток національного ринку цінних паперів як імператив економічного зростання України. *Бізнесінформ*. 2020. № 3. С. 293-298.
5. Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України (АРІФРУ). URL: <https://smida.gov.ua/> (дата звернення: 25.05.2022).

Кучеренко Ю. І., студентка
Науковий керівник: **Лижник Ю. Б.,**
старший викладач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,
Донецький національний університет економіки і
торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна

ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В АКЦІОНЕРНИХ ТА БОРГОВИХ ІНСТРУМЕНТАХ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Іноземні інвестиції є важливою складовою ефективного функціонування економічної системи України і, перш за все, сприяють збільшенню обсягів виробництва, не створюють державних боргових зобов'язань, покращують рівень життя населення, та зрештою є важливою складовою забезпечення економічної безпеки країни [1, с. 143].

Прямі іноземні інвестиції – це довгострокові вкладення матеріальних засобів фірмами-нерезидентами в економіку країни-отримувача [2, с. 27].

Розширення інвестиційних зв'язків та поглиблення інвестиційної співпраці належать до пріоритетів державної політики залучення ПІІ, яка характеризувалася виваженими системними підходами [3, с. 19].

Одним із найбільш актуальних підходів дослідження інвестиційних процесів є комплексний регіональний підхід до вивчення фондового ринку та його аналіз [4, с. 664].

Частка іноземних інвестицій в Україні вкрай мала, вона не перевищувала 3% від загального обсягу інвестицій протягом останніх 11 років. При тому, що в розвинених країнах цей показник може перевищувати 30%. Отже це говорить про значний рівень недовіри іноземних інвесторів та про їх недостатню активність у інвестування бізнесів в Україні.

Стосовно динаміки частки іноземних інвестицій в Україні у загальному обсязі інвестування: протягом 2010-2013 рр. вона становила близько 2%,

потім на 3 роки зростає в 1,5 рази – до 3%, але к 2017 р. повернулася до попереднього значення близько 2%. Останні чотири роки доля участі іноземних інвесторів у фінансуванні інвестиційних процесів в Україні становить менше 0,5%, і це значення продовжує зменшуватися.

Так у 2021 р. частка коштів іноземних інвесторів становила всього 0,13% від загального інвестування в Україні.

На рис. 1 наведено динаміку ПІІ в Україну за основними групами за 2010-2020 рр.

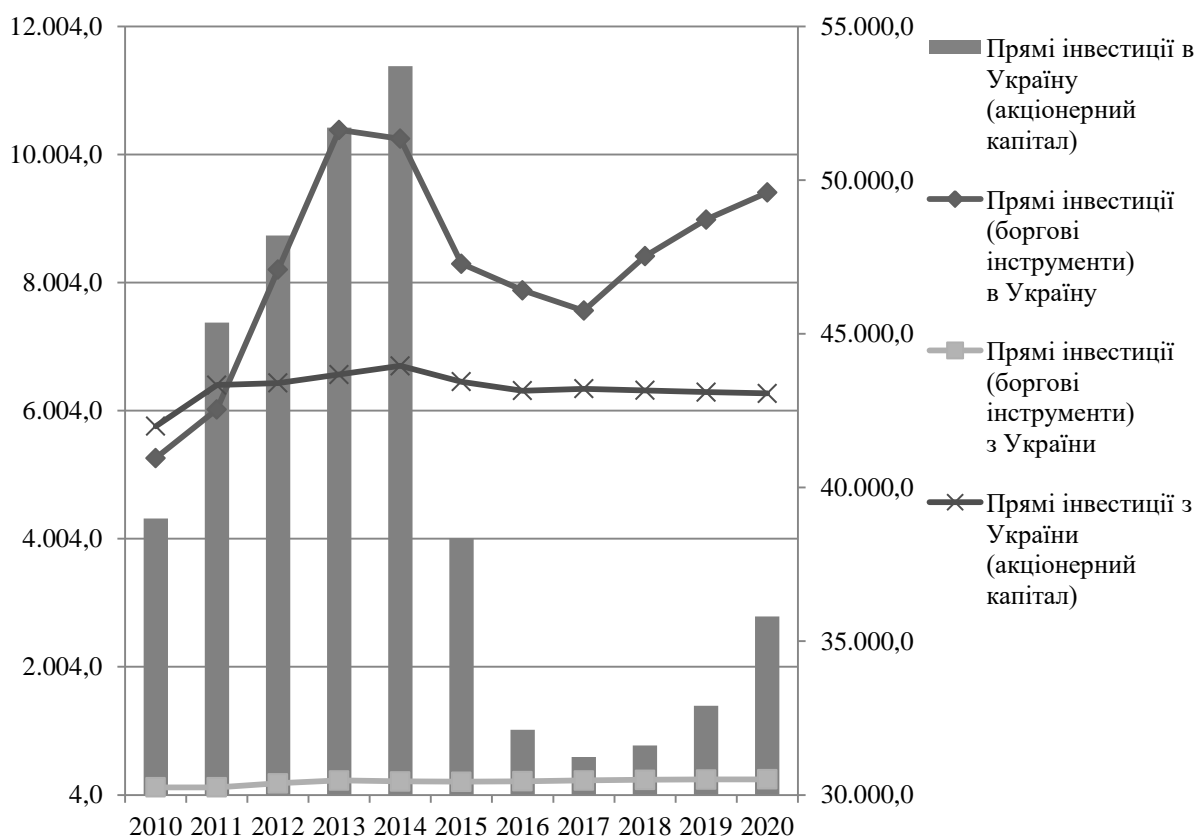

Рис. 1. Динаміка ПІІ в Україну за основними групами, млн. дол. США.*

*Примітка. Складено автором за даними джерела [5].

Як бачимо з рис. 1, основною групою ПІІ в Україну є прями іноземні інвестиції в акціонерний капітал, стосовно їх динаміки, вони зростають до 2014 р. включно, після чого значно знизилася і майже не змінювалися з тих пір. Прямі іноземні інвестиції в акціонерний капітал станом на 2020 р. все ще нижче рівня 2010 р.

Другу позицію посідають прями іноземні інвестиції в борговий капітал,

вони так само зростали протягом 2010-2013 р., після чого зазнавали спаду до 2107 р. включно, починаючи з 2018 р. почалося незначне зростання прямих іноземних інвестицій в іноземний капітал. Інвестиції з України, по-перше, були значно меншого обсягу, ніж інвестиції в Україну, по-друге, майже не змінювалися протягом досліджуваного періоду.

Дослідимо темпи приросту іноземних інвестицій в Україні за основними групами протягом 2011-2020 рр. Найбільше зростання показників іноземного інвестування в Україні мало місце протягом 2011-2013 рр. Незначні зростання показників іноземного інвестування в Україні були наявні протягом 2018-2020 рр. Впродовж 2014-2017 рр. темпи приросту іноземних інвестицій в Україні за основними групами знижувалися.

Отже, можна зробити висновок, що рівень участі іноземних інвесторів у фінансуванні акціонерних та боргових інструментах фондового ринку України вкрай незначна, та потрібно розробляти подальші заходи щодо її активізації.

Література

1. Маркевич К. Л. Регулювання ПІІ в контексті національної безпеки: міжнародний досвід та висновки для України. *Теоретичні і прикладні питання економіки*. 2020. № 1 (40). С. 141-153.
2. Мошляк І. О. Особливості залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України. *Вчені записки університету «Крок»*. 2020. № 4 (60). С. 26-31.
3. Хоменко І., Волинець Л., Шамкало А. Особливості надходження прямих іноземних інвестицій та їхній вплив на економіку України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 1(25). С. 15-26.
4. Мацьків Р. Т. Фультинська Н. Ф. Діяльність фондових бірж в Україні на сучасному етапі. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 31. С. 663–669.
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.05.2022).

СЕКЦІЯ 5. МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Акобян Т. А., студентка,

Херсонський національний технічний університет,

м. Херсон, Україна

Хартей Е. Е., студент,

Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя,

м. Аккра, Гана

Науковий керівник: **Новосолова О. С.**,

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,

Херсонський національний технічний університет,

м. Херсон, Україна

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

При формуванні фінансової стратегії, у першу чергу, необхідно врахувати і оцінити її зовнішнє та внутрішнє середовище. Оскільки призначення ефективної стратегії полягає в такій організації діяльності підприємства, за якої напрямок його розвитку найбільшою мірою відповідає тенденціям змін в оточенні підприємства, та здійснення аналізу його внутрішнього середовища з метою визначення того, чи володіє підприємство достатніми внутрішніми силами, щоб скористатися такими зовнішніми можливостями [1, с. 159].

Дослідження зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності підприємств доцільно здійснювати за допомогою SWOT-аналізу. У таблиці 1 представлена узагальнена матриця результатів SWOT-аналізу ПП «В і В Мерітайм. Юкреін».

Розглянувши таблицю 1, можна зробити висновок, що сильними сторонами внутрішнього фінансового середовища підприємства є наявність фінансової стратегії та систематичне здійснення аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства, оскільки завдяки здійсненню фінансового аналізу підприємство спроможне вирішувати питання поточного

руху фінансових ресурсів, їхнього формування й використання, поточного і довгострокового планування діяльності, а також фінансового забезпечення стратегії розвитку, яка сприяє розв'язанню великомасштабних завдань.

Але на підприємстві здійснюється недостатній контроль за її виконанням, що є слабкою стороною їх діяльності. Фактор відсутності короткострокових і довгострокових кредитів знаходиться у полі матриці «сила і загроза», що свідчить про те, з однієї сторони відсутність кредитів позитивно впливає на фінансову стійкість, оскільки немає залежності підприємства від зовнішніх кредиторів, але з іншої – негативно, оскільки підприємства не можуть інтенсивно розвиватись без залучення додаткових коштів.

Таблиця 1

Матриця SWOT - аналізу ПП «В і В Мерітайм. Юкрєїн»*

	Можливості	Загрози
Сильні сторони	Внутрішнє середовище	
	1. Наявність фінансової стратегії. 2. Систематичне здійснення аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства. 3. Ефективна фінансова діяльність підприємства. 4. Високий рівень ліквідності підприємства.	1. Відсутність короткострокових і довгострокових кредитів.
	Зовнішнє середовище	
	1. Доступ до баз законодавства та можливість своєчасного моніторингу змін в ньому	1. Високий рівень інфляції.
Слабкі сторони	Внутрішнє середовище	
	1. Недостатній контроль за виконанням фінансової стратегії.	1. Використання переважно короткострокового позикового капіталу. 2. Відсутність довгострокового планування показників фінансової діяльності підприємства.
	Зовнішнє середовище	
	1. Вплив держави на фінансово-господарську діяльність.	1. Зростаючий конкурентний тиск. 2. Нестабільність фінансового законодавства.

*Примітка. Розроблено автором.

Що стосується функціональних стратегій, то підприємству варто переформатувати стратегію формування фінансових ресурсів та диверсифікувати позикові ресурси, шляхом залучення довгострокових

позикових ресурсів. Також підприємству варто переглянути кредитну політику, що дасть змогу зменшити рівень кредиторської заборгованості.

Проблема оцінки якості формування фінансової стратегії є однією зі стрижневих щодо стратегічного управління фінансовими ресурсами підприємств. Зміст поняття «якість фінансової стратегії» в цілому характеризує рівень досконалості процесу її формування і досяжність результатів. Обґрунтована і правильно розроблена фінансова стратегія є однією з умов успішної реалізації загальної стратегії розвитку підприємства, що породжує ланцюг причинно-наслідкових зв'язків: якість фінансової стратегії – якість функціональних стратегій – якість загальної корпоративної стратегії, і дає змогу оцінювати якість формування фінансової стратегії за результатами діяльності підприємства у цілому, що, у свою чергу, характеризується комплексною системою показників.

Розробка фінансової стратегії грає не аби яку роль в розвитку діяльності підприємства. Проаналізувавши в цілому вищезгаданий матеріал, можна зробити деякі висновки. Різноманіття фінансових механізмів та інструментів, які традиційно використовуються в країнах з ринковою економікою, потребують адаптації к умовам економіки України.

Підприємства повинні формувати власні фінансові механізми та інструменти, виходячи з особливостей як кожного контракту, так і конкретних умов ринкового середовища - законодавчої бази, кон'юнктури ринку та інших факторів. Розроблені та реалізовані механізми фінансової стратегії забезпечують синергійний ефект. Отже, розробка фінансової стратегії підприємства є важливим аспектом досягнення фінансової рівноваги, забезпечення його стійкого економічного зростання. За допомогою різних фінансових інструментів менеджери підприємства можуть забезпечити його розвиток за ринкових умов господарювання.

Література

1. Химич І. Фінансова стратегія як елемент фінансової стабільності підприємства. *Галицький економічний вісник*. 2013. № 4 (43). С. 158-164.

Андрющенко О. Б.,
*к.н. з держ. упр., доцент кафедри маркетингу
та торговельного підприємництва,
Українська інженерно-педагогічна академія
Навчально-науковий Харківський торговельно-економічний інститут,
м. Харків, Україна*

СУЧАСНІ МЕТОДИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

На сьогоднішній день ефективна оцінка управління фінансовими ресурсами досягається за допомогою факторного аналізу, оскільки даний аналіз є методикою комплексного та системного вивчення вимірювання впливу факторів на величину результативних показників.

Розглянемо один із найважливіших показників ефективності підприємницької діяльності – ефективність управління фінансовими ресурсами, сформованими за рахунок власного капіталу, який визначається як відношення чистого прибутку до власних коштів підприємства [1, с. 23].

Як відомо, найважливішим показником, що дозволяє оцінити, наскільки організація ефективно управляє своїми ресурсами, є показник чистої рентабельності власного капіталу ROE (Return On Equity) [2, с. 16].

Використовуючи формулу Дюпона, можна легко побачити, що рентабельність власного капіталу залежить від рентабельності продажів, оборотності активів та структури капіталу. Необхідне значення рентабельності власного капіталу встановлюється засновниками організації. Як правило, воно має забезпечувати прибутковість вкладень власників у капітал організації не нижче за рівень альтернативних вкладень з урахуванням премії за ризик.

У 1919 році фахівцями фірми Дюпон було запропоновано схему факторного аналізу [1, с. 24]. У факторній моделі корпорації Дюпона вперше кілька показників ув'язуються разом і наводяться у вигляді трикутної структури, у вершині якої знаходиться коефіцієнт рентабельності сукупного капіталу ROA, що характеризує ефективність використання коштів. Сукупний капітал складається з власного та позикового капіталів. На наш погляд, рентабельність власного капіталу є одним із самих важливих показників, оскільки за її допомогою можна оцінити ефективність використання

фінансових ресурсів. Досить ефективним способом оцінки є також використання жорстко детермінованих факторних моделей; один із варіантів подібного аналізу якраз і виконується за допомогою модифікованої факторної моделі Дюпон. В даному випадку мається на увазі трифакторна модель Дюпона, що охоплює рівень рентабельності продажів, швидкість обороту активів та структури капіталу підприємства.

Ця модель визначає залежність показника ефективності діяльності від трьох факторів, а саме: від рівня рентабельності, швидкості обороту активів та структури капіталу організації. Трифакторна модель рентабельності активів дозволяє оцінити вплив:

- рентабельності продажів;
- фондомісткості виробництва продукції;
- оборотності оборотних коштів.

Згодом трифакторну модель Дюпон удосконалив, додавши ще два фактори – і отримав п'ятифакторну модель структури капіталу організації [3, с. 190]. П'ятифакторна модель Дюпона, що дозволяє оцінити ефективність використання фінансових ресурсів, сформованих за рахунок власного капіталу, що формується за рахунок:

- податкової ставки;
- відсотків за позиковим капіталом;
- ефективності продажів;
- результативності інвестиційної діяльності;
- фінансового ризику.

На нашу думку, для підвищення рівня обґрунтованості результатів фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання та формування більш ефективних рекомендацій до цієї моделі необхідно додати елементи операційного та фінансового циклу. Операційний цикл цей час - від моменту закупівлі сировини до оплати готової продукції. За ефективної діяльності підприємства операційний цикл має зменшуватись, що є індикатором зростання ефективності управління та покращення фінансового становища підприємства.

А фінансовий цикл – це період часу від оплати сировини до отримання

коштів за реалізовану продукцію. Зменшення тривалості фінансового циклу говорить про покращення фінансового стану підприємства.

До цієї моделі необхідно додати такі елементи:

- запаси та дебіторську заборгованість;
- кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги, що є складовою поточних пасивів суб'єкта господарювання.

При аналізі даної моделі слід звернутися до наступних нововведених коефіцієнтів:

- оборотності дебіторської заборгованості, яка показує, наскільки ефективно керівництво підприємства працює зі своїми дебіторами, забезпечуючи необхідне поповнення грошових ресурсів для забезпечення фінансування поточної діяльності;
- співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, яке показує співвідношення заборгованості покупців перед підприємством з його заборгованістю. Взаємозв'язок тут такий: повернення дебіторської заборгованості дозволяє підприємству розрахуватись за своїми боргами;
- співвідношення кредиторської заборгованості та запасів показує вартість запасів, придбаних у кредит.

Таким чином, використання багатofакторної модифікованої моделі допомагає обґрунтувати прийняті рішення, спрямовані на покращення результатів фінансово-господарської діяльності.

Література

1. Геєць В. Ринкова трансформація в 1991-2000 роках: здобутки, труднощі, уроки. *Вісник Національної академії наук України*. 2001. № 2. С. 22-37.
2. Вергуненко Н. Трансформація ринку консалтингових послуг. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2013. № 4. С. 15-24.
3. Турило А. М., Корнух О. В. «Економічна трансформація» як ключове поняття сучасного суспільного розвитку. *Вісник Херсонського державного університету*. 2014. № 6. С. 189-192.

Бабан Т. О.

*к.е.н., доцент, доцент кафедри глобальної економіки,
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків, Україна*

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ

СІЛЬСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Сільськогосподарське виробництво – ризикований бізнес. Всі сільськогосподарські сектори залежать від природних процесів і обмежених природних ресурсів та більш схильні до стихійних лих, ніж переробка харчових продуктів і торгівля. Сільське господарство все частіше стикається з новими потрясіннями, стресами та факторами ризику, що походять з різних джерел, включаючи більш часті та екстремальні кліматичні явища, скорочення біорізноманіття, нові хвороби, зміну клімату, деградацію природних ресурсів, старіння сільського населення, волатильність цін на сировинні товари. Проте можливості сільських домогосподарств долати ризики неоднакові [1, с. 70]. Фермери, які керують малими підприємствами, працюють у більш жорстких умовах через більш обмежений доступ до землі та води, ресурсів, інформації, технологій, капіталу та активів. Вони несуть подвійний тягар уразливості перед ризиками та потрясіннями: на додаток до ризиків, властивих сільському господарству, вони також ризикують бути відлученими від виробничих активів та прибуткових ринків у процесі трансформації продовольчих товаропровідних ланцюгів. Незалежно від того, до якої категорії належать фермерські домогосподарства, єдиної стратегії підвищення їхньої стійкості до потрясінь не існує. Більшість інструментів управління сільськогосподарськими ризиками недоступні для фермерських домогосподарств – особливо тих, які керують дрібними підприємствами – через відсутність керівництва з урахуванням багатфакторних ризиків, відповідної політики, інвестицій, а також через ринкові збої та відсутність або нерозвиненість продовольчих ринків. В ідеальних ринкових умовах дрібні фермерські домогосподарства могли б використовувати інструменти розподілу ризиків, такі як кредити, страхування врожаю та худоби, форвардні, опціонні та ф'ючерсні угоди, щоб зменшити свої ризики та працювати

більш ефективно. Однак такі інструменти, як сільськогосподарське страхування, потребують активної державної підтримки, що поки що розвинуто не в усіх країнах, тоді як інші інструменти (наприклад, ф'ючерси та опціони) застосовуються лише в обмеженій кількості випадків навіть у країнах з високим рівнем доходів, оскільки вони вимагають спеціальних навичок, якими більшість фермерів не володіє [2, с. 81].

Потенціал життєстійкості сільських домогосподарств залежить від супутніх факторів та місцевих умов. Доступ до продуктів, факторів виробництва та кредитів, що формують потенціал життєстійкості, значною мірою залежить від фізичної віддаленості домогосподарств від міських центрів та ринків. Сільські домогосподарства є частиною місцевих мереж і формально та неформально взаємодіють з іншими учасниками у конкретних агроекологічних, соціально-економічних та територіальних контекстах. Кошти для існування та життєстійкість також залежать від того, як вони взаємодіють з тим середовищем, в якому вони здійснюють свою діяльність. Соціальні мережі мають вирішальне значення для підтримки життєстійкості малозабезпечених домогосподарств, забезпечуючи доступ до неформальних кредитних та ощадних механізмів, щоб допомогти їм впоратися з надзвичайними ситуаціями. Державна політика та стратегії, спрямовані на підвищення життєздатності вразливої частини сільських домогосподарств, повинні ґрунтуватися на існуючих неформальних мережах соціального захисту та усувати їх недоліки.

Існують різні способи інтеграції виробників у продовольчі товаропровідні ланцюги та у побічні ланцюги постачання факторів виробництва та послуг. Дрібні фермерські домогосподарства слабо залучені у продовольчі товаропровідні ланцюги й у значній мірі покладаються на свої обшинні мережі щоб одержати неформальні кредити, інформацію, технології та маркетинг. Таке становище та відсутність доступу до більш прибуткових ринків підвищує вразливість дрібних виробників до ризиків та потрясінь та позбавляє їх здатності працювати ефективно та продуктивно. Дрібні сільськогосподарські домогосподарства стикаються з обмеженнями, які скорочують їхні засоби для існування та звужують

їх можливості зростання, тим самим підриваючи їхню життєстійкість та стійкість агропродовольчих систем. Їхні три основні слабкі місця – маломасштабність, обмежений доступ до ресурсів та слабка позиція на ринку – можуть створити замкнене коло, з якого важко вирватися [3].

Політика, спрямована на створення або зміцнення асоціацій виробників та кооперативів, може допомогти їм покращити свій фінансовий стан за рахунок об'єднання ресурсів для нарощування масштабів; забезпечення доступу до виробничих ресурсів, таких як машини, обладнання та кредити; та посилення позицій на ринку. Купуючи ресурси, що вводяться і продаючи продукцію як єдина група, дрібні виробники захищають себе від ринкових коливань і отримують більш якісні ресурси і вищі ціни на продукцію. Ключову роль в управлінні ринковими ризиками також грає координація з іншими учасниками продовольчого ланцюга, щоб забезпечити співпрацю та обмін інформацією між дрібними виробниками та іншими учасниками виробничо-збутового ланцюга. Це може принести їм взаємний зиск завдяки використанню таких механізмів, як ведення сільського господарства на контрактній основі, коли дрібні сільськогосподарські виробники, що виробляють сільськогосподарську продукцію, отримують гарантовані ціни на неї, а переробники та дистриб'ютори отримують продукцію бажаної якості.

Література

1. Гончаренко О., Сіренко К. Фінансове забезпечення домогосподарств як підґрунтя сталого розвитку економіки. *Вісник АПСВТ*. 2018. № 4. С. 67-74.
2. Конєва І. І. Фінансове забезпечення розвитку фермерських господарств України : стан та перспективи. *Збірник наукових праць Державного університету інфраструктури та технологій. Серія «Економіка і управління»*. 2021. № 49. С. 78-86.
3. ФАО. 2021. Положение дел в области продовольствия и сельского хозяйства хозяйства – 2021. Повышение жизнестойкости агропродовольственных систем в условиях потрясений и стрессов. Рим, ФАО. <https://doi.org/10.4060/cb4476ru>

Bedianashvili G.

*doctor of economic sciences, associate professor,
Faculty of Economics and Business, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University;
professor, Faculty of Law, Education, Business and Technology,
European University,
Tbilisi, Georgia*

MACROECONOMIC AND CULTURAL FEATURES OF THE ECONOMIC CRISIS CAUSED BY THE COVID-19 PANDEMIC

The analysis of the impact of COVID-19 in 2020 reveals a number of new peculiarities that can be used to characterize modern world and global economy. Firstly, it should be noted that at present the world civilization is particularly characterized by high degree of uncertainty which is the effect of the ongoing processes taking place in different spheres of society and which go beyond the scope of each sphere and in frequent cases they lead to significant and sometimes crisis-ridden shock effects. The COVID-19 pandemic has turned out to be a clear example of this phenomenon. At present the economy is a «hostage» of medicine. It is a matter of speculation as to what economic losses will be experienced as the root cause of the economic crisis originated from the pandemic [1].

As the current economic crisis is considered to be COVID-related, the concept of «Coronomics» was coined to reflect the impact and consequences of the coronavirus on the economy [2].

It is important to have a conceptual understanding of the reality that we are facing qualitatively new global economic crisis, although its root causes are not endogenous but exogenous; that is, they are not generated in the economy but are triggered by a source outside of the economy and in the case of this pandemic the causes are generated as a result of the rapid spread of the coronavirus. Due to the circumstances, individual countries and the whole world are facing this new crisis which is different from a typical economic crisis and is now being called the «Coronomic Crisis» [1].

When examining the pandemic-triggered crisis, a systemic study of its macroeconomic and cultural components is important and this can be an important factor in ensuring the relative sustainability of the economy and entrepreneurial

activities. This paper is dedicated to the analysis of the macroeconomic and the cultural determinants of the pandemic crisis and the issues of using them as factors in ensuring macroeconomic stability and the sustainability of the private sector.

In the context of the global economy, the spread of COVID-19 has made macro-economic determinants, such as the extent of the decline in the economic growth and the specifics of the postcrisis economic recovery, coronavirus shocks, and Coronomic tax regulations, particularly relevant. The coronavirus causes a triple economic shock: a demand shock, a supply shock and a financial shock. The estimates of demand shocks vary by country while the economic recovery speed and degree will depend on the effectiveness of national economic policies. Greater similarity is found in terms of supply shocks and long-term effects in the countries.

COVID-19 Pandemic and the Cultural Factor. The culture factor is significant in forming the knowledge-based economy as well as in realizing the green economy concept. The history of the coronavirus spreading in 2020 clearly showed the dependence of the extent of the pandemic crisis on the cultural factor. The pandemic has become such a significant phenomenon that it is now impossible to talk about any area of social life or any activity in any country without its mention. Those factors which have proven to be effective in fighting the pandemic have become particularly relevant. Besides the health care system, we consider that the peculiarities of national cultures are quite important for the state authorities in different countries. Furthermore, this phenomenon gained attention and some publications have emerged in the recent period. Coronomics needs to be studied in more depth and systemically given its importance in view of the complexity of the global problem. The first conclusions important to be drawn are related to the influence of national cultural peculiarities on the spread of the pandemic which primarily hinges on maintaining the requirements of social distancing. Additionally, the peculiarities of national cultures are important determinants. Due to the format of Hofstede's sixdimensional cultural model, the characteristics of culture such as power distance, individualism and indulgence were found to be the most crucial. According to Hofstede's concept, power distance reflects the existence of egalitarian or hierarchical power in society.

This parameter reveals the interrelationship of culture and power. Individualism reflects what culture considers to be national rights and which type of power belongs to a person (an individual) if it is considered that success depends on collectivity and interdependence. Indulgence reflects the degree of loyalty and tolerance towards differences in society and the level of influence that public opinion can have on an individual. It was found that the higher the power distance is, the more disciplined the population is in enforcing the mandatory restrictions imposed by the government through the regulations. On the contrary, in countries with a low power distance, the observance of the mandatory requirements is weaker and the rate of the pandemic outbreak is consequently higher. In countries with high level of individualism, it was more difficult to contain the spread of pandemics as compared to collectivist cultures which can quite logically be explained by the different attitudes towards observing the mandatory requirements of the restrictions imposed. The cultural indicator of indulgence has a similar logical basis. Considering the abovementioned, the peculiarities of the cultural factor should be reflected in the strategies and concrete actions chosen by the governments in their respective countries.

It is important to take into consideration the specifics of the national culture, as a determinant, which will be revealed in the actual behaviors, life and activities of individuals in various fields under the conditions of the coronavirus [3].

References

1. Papava V. Coronomic Crisis: When the Economy is a Hostage to Medicine. *Eurasia Review*. 2020. March 29. URL: <https://www.eurasiareview.com/29032020-coronomic-crisis-when-the-economy-is-a-hostage-to-medicine-oped/> (application date: 18.06.2022).
2. Alwis A. de. Coronomics - Plan Your Eggs and the Basket! *Daily FT*. 2020. February 25. URL: <https://www.ft.lk/columns/Coronomics---Plan-your-eggs-and-the-basket-/4-695109> (application date: 18.06.2022).
3. Bedianashvili G. Macroeconomic and Cultural Determinants of the COVID-19 Pandemic Crisis. *Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences*. 2021. 15(2). P. 191-197.

Благоразумова О. В.,

к.е.н., доцент, доцент катедри міжнародного бізнесу, фінансів та обліку,

Навчально-науковий Харківський торговельно-економічний інститут

Української інженерно-педагогічної академії,

м. Харків, Україна

ФІНАНСУВАННЯ ПРОЄКТІВ І ПРОГРАМ НЕВИРОБНИЧОЇ СФЕРИ В УМОВАХ СИСТЕМНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

В умовах воєнного часу всі ресурси України спрямовуються на збереження державної незалежності і життя українців. Водночас Україна відчуває підпору з боку держав-партнерів і спільноти дружніх країн. Так, 23 червня 2022 року відбулась зустріч голів держав та урядів країн Європейського Союзу, на якій вони одноголосно підтримали надання Україні статусу кандидата у члени ЄС. Саме тепер є добра нагода трохи відволіктися від нагальних проблем і замислитися про спільне європейське майбутнє. В індустріально розвинених країнах у зв'язку з поширенням НТР з середини ХХ в. почав динамічно розвиватися блок галузей невиробничої сфери, продукція яких була спрямована на розвиток людського потенціалу, підвищення рівня життя населення: освіту, охорону здоров'я, соціокультурні послуги тощо. Українці також поступово рухаються до соціально орієнтованого суспільства, де зростаюча роль належить саме соціальним пріоритетам. В ст. 3 Лісабонського договору, з набуттям чинності якого розпочався новий період розвитку Євросоюзу, сказано, що «він шанує багатство свого культурного і мовного розмаїття та дбає про збереження і розвиток європейської культурної спадщини» [1].

В скрутні часи, що зараз переживає наша країна, держава змушена перерозподіляти ресурси для забезпечення базових потреб. Отже, багато проєктів і програм невиробничої сфери, що успішно розвивалися в українському соціумі на мікро- і макрорівнях, наразі потерпають від критичної нестачі фінансових ресурсів, що ставить під загрозу їх існування. Особливо

чутливими до скорочення звичних джерел фінансування стають розробки в галузі соціокультурних послуг. Наприклад, суб'єкти господарювання в сфері туризму, які за рахунок стрімкого розвитку поповнювали бюджет країни і сприяли створенню позитивного іміджу української спільноти, в скрутні небезпечні часи зменшують або припиняють ділову активність. 2020 рік – рік пандемії – став тому підтвердження, а саме: загальна сума надходжень до місцевих бюджетів у 2020 році склала близько 130 млн. грн. Це на 34% менше, ніж роком раніше, коли до бюджетів надійшло понад 196 млн. грн. [2]. 2021 рік в аспекті податкових надходжень позитивних змін не додасть, адже законослухняні європейці звикли до страхування подорожей (подорожі в регіони, де відбуваються бойові дії, не підлягають страхуванню). Складною є ситуація також з фінансуванням розробок в сфері культури, але наслідки цього, на думку автора, є більш руйнівними щодо творчо-мистецького потенціалу.

Одним із дієвих напрямів пошуку джерел фінансування є розвиток фандрейзингової діяльності. В літературі є достатньо досліджень, пов'язаних з визначенням фандрейзингу, його принципами і завданнями, методами організації пошуку ресурсів і проведення фандрейзингової діяльності тощо. Тому автор звернув увагу на умови для її розвитку, що склалися в Україні:

- на тлі війни українці усвідомили національну ідентичність, згуртувалися і духовно об'єдналися;
- посилилась здатність нашого суспільства до самоорганізації, залучення кожного члена громади до опіки про спільне добро, сформувалась уява про важливість участі кожного в житті спільноти;
- 57% українських культурних діячів вважає, що війна призведе до появи інших джерел фінансування культури [3], тобто виробники культурного продукту стають більш активними і фінансово грамотними;
- українській культурній спільноті допомагає світ;
- пандемія сприяла розкриттю найкращих рис українців. Ми стали охоче допомагати навіть незнайомцям (20,43%), робити грошові пожертвування (21,66%), займатися волонтерською діяльністю (44,19%). З методикою

розрахунків показників і місцем України в світовому рейтингу благодійності можна ознайомитися за посиланням [4];

– застосування смартфонів, швидке зростання кількості користувачів месенджерів та нові платіжні технології створюють багато можливостей для вибору і спілкування з цільовими аудиторіями.

Фандрейзингова діяльність відбувається в правовому полі, оперує гнучким інструментарієм і має платформи для навчання фандрейзирів.

Таким чином, враховуючи сучасні виклики світового, національного, регіонального масштабів і, насамперед, воєнний стан в Україні, необхідно здійснювати пошук джерел недержавного фінансування проєктів і програм розвитку невиробничої сфери. Один із напрямів таких пошуків може бути пов'язаний із фандрейзингом.

Література

1. Що дає Україні статус кандидата у члени Європейського Союзу. *інтернет-ресурс газети «Галичина»*. URL: <https://galychyna.if.ua/analytic/shhodaye-ukrayini-status-kandidata-u-chleni-yevropeyskogo-soyuzu/> (дата звернення: 20.06.2022).

2. Інфографіка: дані щодо сплати туристичного збору у розрізі за останні три роки. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/infografika-dani-shchodo-splati-turistichnogo-zboru-u-rozrizi-za-ostanni-tri-roki> (дата звернення: 20.06.2022).

3. Українська культура в умовах російської збройної агресії URL: https://uaculture.org/texts/ukrainska-kultura-v-umovakh-rosiiskoi-zbroinoi-ahresii/?fbclid=IwAR2irRcoYvu4jiayH4_jnhB0eSPdVpfisADZTbpzYAbURFzb8OpRsQxZzV8 (дата звернення: 20.06.2022).

4. Світовий рейтинг благодійності у 2021 від CAF. *Спеціальне видання, присвячене періоду глобальної пандемії COVID-19*. URL: <https://zagoriy.foundation/publications/svitovij-rejting-blagodijnosti-u-2021-vid-caf/> (дата звернення: 16.06.2022).

Григорук П. М.,
*д.е.н., професор, завідувач кафедри
автоматизованих систем і моделювання в економіці,*

Хрущ Н. А.,
*д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький, Україна*

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ЯК ОБ'ЄКТ МОДЕЛЮВАННЯ

Функціонування економічних систем на макро-, мезо мікрорівнях завжди підлягає впливу різноманітних ризиків і загроз, які певним чином позначаються на фінансово-економічних результатах. Безпека є невід'ємною характеристикою функціонування таких систем. Вона забезпечує їх життєздатність, стабільний розвиток і стійкість в умовах прояву зовнішніх деструктивних збуренням.

Окремі аспекти моделювання фінансової безпеки, пов'язані, зокрема, з оцінюванням її факторів, виявленням загроз та оцінюванням ризиків, діагностикою рівня та ідентифікацією класу безпеки, прогнозуванням фінансово-економічного стану суб'єктів господарювання, незважаючи на значну кількість публікацій та отриманих результатів, залишаються у фокусі багатьох дослідників. Це пояснюється складністю та багатогранністю категорії фінансової безпеки, залежністю її стану та рівня від великої кількості різноманітних показників, високою динамічністю зовнішнього середовища, що виступає джерелом нових збурень та викликів. В роботі [1] наведений аналіз підходів щодо змістового наповнення категорії фінансової безпеки суб'єктів господарювання, визначені їх переваги та недоліки.

Питання забезпечення фінансової безпеки, і в контексті її дослідження як складової економічної безпеки, і як самостійного атрибуту господарського механізму економічних систем всіх рівнів, є актуальними впродовж тривалого періоду часу. Їх вирішення можливе шляхом використання сучасного пізнавального інструментарію, важливим елементом якого є моделювання.

Серед найбільш важливих завдань можна виділити такі [2]:

- моделювання поведінки економічної системи в контексті забезпечення належного рівня фінансової безпеки з урахуванням викликів зовнішнього та внутрішнього середовища;
- ідентифікація ризиків фінансово-господарської діяльності та оцінювання їх впливу на стан фінансової безпеки;
- оцінювання обсягу необхідних фінансових та матеріальних ресурсів та їх розподіл для забезпечення фінансової безпеки;
- оцінювання стану економічної системи по відношенню до рівня фінансової безпеки шляхом розрахунку сукупності визначальних характеристик і розробки заходів для запобігання їх виходу за встановлені межі;
- оцінювання фінансово-економічного потенціалу економічної системи;
- моделювання процесів вибору найбільш прийнятної стратегії забезпечення фінансової безпеки економічної системи.

Ключовими питаннями в забезпеченні фінансової безпеки є здатність захищати свої пріоритетні та збалансовані фінансові інтереси від реальних та потенційних загроз внутрішнього та зовнішнього характеру, що реалізується через досягнення та утримання належного рівня фінансової рівноваги та стабільності.

Одним з найбільш поширених підходів є оцінювання рівня фінансової безпеки на основі аналізу великої кількості фінансових і економічних показників шляхом їх агрегації в єдиний комплексний показник [3]. Це мінімізує втрати інформації, дозволяє отримати результат в осяжному вигляді, зручному для подальшого аналізу, використання й інтерпретації. Серед завдань, які можуть бути вирішені з його допомогою, можна виділити такі, як зіставлення об'єктів між собою, визначення структури об'єктів, класифікації об'єктів стосовно рівня досліджуваної якості, визначення загального рівня якості, класифікації нових об'єктів стосовно визначеної структури, виявлення ступеня відповідності досліджуваних об'єктів деякому уявному «ідеалу» та визначення напрямків покращення ситуації тощо.

Кількість вихідних характеристик фінансової безпеки економічної

системи, на основі яких формується інтегральна характеристика фінансової безпеки, визначається конкретними завданнями дослідження. Велика кількість показників зменшує вплив кожної складової на варіабельність кінцевого результату. Крім того, значення вагових коефіцієнтів при складових можуть бути статистично незначущими. Натомість занадто мала їх кількість може враховувати не всі характерні риси всі складові фінансової безпеки.

Найбільш поширеними є метод згортки (адитивної або мультиплікативної) та метод відстаней. Наразі немає ніяких підстав стверджувати, що використання одного типу згортки може дати кращі результати, ніж використання іншого типу. Зазвичай вибір конкретного типу згортки визначається завданнями, які розв'язуються, та значеннями, які можуть приймати вихідні (нормалізовані) дані. Змістовна інтерпретація результатів здійснюється шляхом встановлення відповідності між розрахованим значенням інтегрального показника і рівнем фінансової безпеки. Вирішення цього завдання повинно ґрунтуватись на певному інструментарії, зокрема, використанні кластерного аналізу, використанні шкал бажаності, ітераційних процедурах обчислення меж діапазонів тощо.

Література

1. Davydenko N. M. Genesis of enterprise financial security. *Economic Processes Management: International Scientific E-Journal*. 2015. URL: http://epm.fem.sumdu.edu.ua/download/2015_2/2015_2_3.pdf (дата звернення: 18.06.2022).
2. Hryhoruk P. M., Khrushch N. A, Chuniak O. V. Conception of modeling the system of ensuring financial economic security. *Науковий вісник Полісся*. 2019. № 1 (17). URL: <http://nvp.stu.cn.ua/article/view/179904> (дата звернення: 18.06.2022).
3. Hryhoruk P., Khrushch N., Grygoruk S. Model for assessment of the financial security level of the enterprise based on the desirability scale. *CEUR Workshop Proceedings*. 2019. Vol. 2422. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2422/paper14.pdf> (дата звернення: 18.06.2022).

Дідковська Л. І.,
*к.е.н., старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу
форм і методів господарювання в аграрному комплексі,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна*

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ ЗРОШУВАНОВОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА

Якщо ми зараз не почнемо відновлювати меліорацію, то ми її втратимо
назавжди.

*Міністр аграрної політики та продовольства України
Роман Леценко (2022 р.)*

У 2020 р. в Україні зрошувалося 551,4 тис. га¹ або близько 3% від потреби, адже постійного поливу потребують 19 млн. га. Протягом 2013-2020 рр. для реалізації заходів з розвитку гідромеліоративної галузі витрачено понад 23 млрд. грн., що дозволило здійснити реконструкцію об'єктів зрошувальної інфраструктури лише на 13% планової площі, здійснити будівництво та реконструкцію систем краплинного зрошення на площі – 43,1%, закупити 12% зрошувальної техніки [1] тощо. Зважаючи на незадовільний стан наявних потужностей інженерної інфраструктури зрошення в Україні започатковано іригаційну реформу, реалізація якої сприятиме розвитку аграрного сектора економіки та нарощуванню експортного потенціалу країни. Так, у 2019-2020 рр. схвалено Стратегію зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 р. та затверджено план заходів з її реалізації, що передбачає модернізацію та будівництво внутрішньогосподарських зрошувальних систем. Згідно з оцінками Світового банку та FAO для реалізації стратегії зрошення та дренажу знадобиться близько 4 млрд. дол. Фінансування зазначених заходів передбачається коштом державних та місцевих бюджетів, міжнародних фінансових організацій, приватних інвесторів тощо. Зважаючи на значні пошкодження, спричинені військовими діями (близько 100 тис. га або 19% усіх зрошуваних сільгоспугідь України розташовано на тимчасово окупованій території Херсонської області, ще 10% – у Запорізькій області), зазначена сума може значно зрости. Згідно з оцінками Київської школи економіки [2] (станом

¹ У 2021 р. з державних зрошувальних систем забезпечено полив 455,9 тис.га.

на 15.06.2022 р.) через військові дії аграрному сектору України завдано збитків на суму 4,3 млрд. дол., в т.ч. на відновлення та ремонт об'єктів іригаційної інфраструктури, пошкодженої на Півдні України, доведеться витратити 225 млн. дол.

Протягом останніх років в Україні було запроваджено значну державну підтримку розвитку іригації (табл. 1).

Таблиця 1

Державна підтримка розвитку зрошення*

Назва документа	Рік	Основні характеристики
Постанова КМУ №587 р. «Фінансова підтримка розвитку садівництва, виноградарства та хмелярства»	2005 р.	Передбачено повернення 50% вартості витрат встановлення систем краплинного зрошення у садівництві, виноградарстві та хмелярстві. У 2020 р. за програмою було виплачено понад 290 млн грн.
Постанова КМУ № 130 «Про часткову компенсацію вартості сільгосптехніки та комплектуючих вітчизняного виробництва»	2017 р.	Передбачено компенсацію 25% вартості вітчизняної сільгосптехніки. У 2019-2020 рр. сільгосптоваровиробниками закуплено зрошувальної техніки на 16 млн грн і компенсовано державою 3,4 млн грн. В цілому в рамках зазначеної програми протягом чотирьох місяців 2020-2021 рр. майже 2 тис. сільгосптоваровиробників придбали 2,8 тис. одиниць сільгосптехніки і обладнання вітчизняного виробництва, витративши на це 909,2 млн грн, з яких отримали часткову компенсацію на суму 189,4 млн грн [3].
Постанови КМУ № 1070 «Державна підтримка сільгосптоваровиробникам, які використовують меліоровані землі»	2021 р.	Передбачено бюджетну підтримку до 25% вартості витрат щодо введення у експлуатацію внутрішньогосподарських зрошувальних систем. На цей напрям у держбюджеті спланували 50 млн грн. Згідно з даними Мінагрополітики у 2021 р. таку підтримку у розмірі близько 17 млн грн отримали Миколаївська, Херсонська, Дніпропетровська та Черкаська області, що дозволило збільшити меліоративний фонд на 4939 га [4].
Постанова КМУ №138 Про затвердження Порядку використання коштів передбачених в державному бюджеті для реконструкції, модернізації та відновлення меліоративних систем	2022 р.	Передбачено фінансування відповідно до плану заходів з відновлення меліоративних систем (загальнодержавних та міжгосподарських меліоративних систем, що перебувають у державній власності). Розпорядник коштів – Мінекономіки. Через військові дії програма зазнала скорочення видатків. Так, Постановою від 04.03.22 р. № 199 «Питання надання у 2022 році застрахованим особам одноразової матеріальної допомоги у зв'язку із втратою частини заробітної плати (доходу), робота (економічна діяльність) яких тимчасово зупинена внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні» передбачено скорочення видатків на реконструкцію, модернізацію та відновлення меліоративних систем на 1 млрд грн з метою їх спрямування до резервного фонду держбюджету.
ЗУ № 2079-IX «Про організації водокористувачів та стимулювання гідротехнічної меліорації земель»	2022 р.	Отримано механізм залучення інвестицій для проведення модернізації та реконструкції об'єктів зрошувальної інфраструктури.

*Примітка. Складено автором.

До того ж, у 2021 р. Мінагропрод спільно з ІФС підписали меморандум щодо розвитку зрошення в Україні. Йдеться про залучення приватних

інвесторів, а також про створення оператора меліоративної інфраструктури в Україні. Також у 2021 р. Мінагропрод разом з ЄБРР розглянули можливість реалізації інвестиційного проєкту із модернізації та ремонту магістральних каналів і насосних станцій². Планувався запуск спільного проєкту з відновлення 45 тис. га на Нижньодністровській зрошувальній системі. Протягом найближчих років планувалося впровадження реалізації національного проєкту у Миколаївській, Одеській та Херсонській областях з подальшим його поширенням на всю країну. Проте, в умовах воєнного стану реалізацію масштабних проєктів зупинено.

Отже, протягом останніх років питання розвитку зрошення винесено на державний рівень. Фінансування робіт з відновлення зрошувальних систем передбачає залучення інвестицій від міжнародних партнерів (ЄБРР, Світового банку та IFC).

Література

1. Зрошення земель збільшить ВВП країни майже на €8,8 мільярда. *Рахункова палата України*. URL: <https://www.ukrinform.ua/> (дата звернення: 20.06.2022).
2. Ukraine Farm Industry Has Lost \$4.3 Billion From War Damage. URL: www.bloomberg.com (дата звернення: 20.06.2022).
3. Підтримка національного виробника: затверджено новий перелік сільгосптехніки, 25% вартості якої компенсує держава. URL: https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=65c11c59-12bf-4d37-b9a2-85f4e47a699e&title=PidtrimkaNatsionalnogoVirobnika-ZatverdzhenoNoviiPerelikSilgosptekhniki-25-VartostiYakoiKompensuDerzhava&_x_tr_sl=uk&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=sc (дата звернення: 20.06.2022).
4. Дехтяр О. Поточні підходи до формування державної підтримки в сфері зрошення в сільському господарстві України. Виступ на заході «Німецький досвід щодо інституційної організації та фінансування сільськогосподарської меліорації», що відбувся 22.02.22 р. URL: <https://apd-ukraine.de/> (дата звернення: 20.06.2022).

² Для фінансування будівництва та реконструкції внутрішньогосподарських зрошувальних систем мають залучатися приватні інвестиції, для міжгосподарських мереж – державні інвестиції.

Євченко В. В.,
*к.е.н., доцент, доцент кафедри маркетингу та торговельного підприємництва,
Українська інженерно-педагогічна академія,
м. Харків, Україна*

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ АНАЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ

Ефективне управління бізнесом, в основі якого лежить вироблення і прийняття управлінського рішення, значною мірою забезпечується аналізом господарської діяльності, який нині визначають, як бізнес-аналітика. В умовах вимог перманентного розвитку економіки як способу вирішення виникаючих протиріч між економікою та середовищем дане положення зберігається тільки в тому випадку, якщо одночасно розвивається та вдосконалюється бізнес-аналітика.

Розвиток бізнес-аналітики визначається більшим числом різноманітних факторів-умов, де вимога вдосконалення економікою одна з них. В умовах переходу до інформаційного суспільству іншим найбільш значущим фактором виступають впроваджені сучасні інформаційно-обчислювальні системи та комплекси, бурхливий розвиток яких заснований на нових цифрові технології. Визначаючи відношення бізнес-аналітики до цифрових технологій, треба вчити, що бізнес-аналітика завжди представляє ту область діяльності, яка базувалася на технології отримання, збирання, обробки, зберігання та аналізу даних про виробничо-фінансову діяльність економічних суб'єктів. Але сьогодні створюються умови для її цифрової трансформації як глибокого перетворення та переходу до нових форм здійснення бізнес-аналітики на основі масштабного впровадження досконалих цифрових технологій.

Цифрова трансформація бізнес-аналітики ставить низку проблем, без вирішення яких не можна забезпечити її ефективність. До найбільш важливих насамперед слід зарахувати ті, які пов'язані з удосконаленням самої бізнес-аналітики як певної системи напрямів і завдань аналітичної роботи, відгукууючись на поклики вдосконалення методології управління економічною діяльністю. Тут використання високих цифрових технологій розглядається як можливість зняти при цьому виникаючі обмеження методичного та

технологічного порядку. Інший набір проблем пов'язаний з необхідністю вивчення можливості цифрових технологій, а саме технологій третьої інформаційної платформи, у здійсненні раніше позначеної модернізації бізнес-аналітики. Особливо важливо це в умовах, коли за сучасного рівня розвитку теорії та практики аналізу даних пропонується великий набір технологій, орієнтованих на вирішення аналітичних завдань наукового та прикладного напрямку.

Сьогодні в науці та практиці має місце розуміння того, що масштабна цифрова трансформація вітчизняної економіки вимагає адекватної перебудови всіх видів економічної роботи. Але тут постає питання: цифрова трансформація, як і будь-яке інше перетворення або видозміна, - це мета чи засіб?

Підкреслимо, що цифрові технології достатньо широко представлені в нинішній діяльності, що отримала назву бізнес-аналітики, оскільки на всіх етапах її розвитку існує розуміння того, як треба підходити до аналізованих явищ. По-перше, зміст процесів функціонування та розвитку визначає якісна сутність явища, що залишається незмінною протягом його життєвого циклу. В умовах все що відбувається з явищем, набуває форми зміни його кількісних параметрів у минулому, теперішньому та майбутньому. По-друге, ця сторона настільки динамічна, що здатна реагувати на найменші фактори її зміни. Саме це враховується у процесах управління, яке будується виходячи з одного з основних його принципів: керувати можна тільки тим, що можна змінювати. По-третє, як результат вимірювання, що відбувається в реальній дійсності, ми і отримуємо число, яке є основним змістом управлінської інформації. А там, де є число, використовуються відповідні цифрові технології.

Інтерес до цифрової трансформації економіки і, як наслідок, до аналітичної діяльності, зокрема, викликаний переходом до інформаційного суспільства. Реальність такого переходу визначають:

- глобальна інформаційно-телекомунікаційна мережа Інтернет, на базі якої створюються, функціонують і розвиваються інтернет-компанії;
- цифрові технології, що забезпечують високошвидкісні процеси збору, передачі, зберігання, обробки інформації, що представляють суть сервісів

інтернету на користь великої чисельності користувачів;

- інформаційні платформи, що створюються на обчислювальних потужних інтернет-центрах обробки даних, що забезпечують доступ до сервісів надання хмарних послуг.

Що стосується цифрових технологій як факторів удосконалення аналітичної роботи в інтересах бізнесу, то в першу чергу це технології третьої інформаційної платформи: хмарні обчислення, соціальні мережі, мобільність, Big data – великі дані, інтернет речей, цифрові двійники [1]. Серед всього перерахованого особливу значимість представляють технології Big data, найбільш затребуваними з яких вже стають, і найближчими роками будуть, наступні технології Big data-аналітики: Data mining, змішування та інтеграції даних, машинного навчання, розпізнавання образів, штучних нейронних мереж, прогнозування аналітики, імітаційного моделювання, статистичного аналізу, віртуалізації аналітичних даних.

Проблеми цифрової трансформації економіки як вимоги сучасного етапу розвитку економіки не можуть бути вирішені, якщо не враховувати положення, спираючись на які в першу чергу вирішуються завдання реформування аналітичних процесів бізнесу. До основних з до них необхідно віднести такі:

- цифрові технології виступають засобом реалізації інформаційних процесів, у тому кількості високорозвиненої бізнес-аналітики, відповідає вимогам ефективного управління;

- у сучасних умовах бізнес-аналітика, зберігаючи головний інтерес до явищ та процесів внутрішнього бізнес-середовища, має більше уваги приділяти зовнішньому бізнес-середовищу, взаємодії бізнесу з якою вибудовуються на відносини партнерства;

- зовнішнє бізнес-середовище – це об'єкт моніторингу, що визначає широке використання технологій третьої інформаційної платформи, і в першу чергу технологій, які де-факто та де-юре стали стандартами інтернету. При цьому визначальну роль тут відіграють технології Big data-аналітики, зокрема Data mining, засновані на поєднанні математичного інструментарію у вигляді гармонійного поєднання методів кількісного та якісного аналізу даних та досягнень у сфері інформаційних технологій;

- внутрішнє бізнес-середовище виступає об'єктом власне управління, де прийняття якісного управлінського рішення щодо підвищення ефективності бізнесу потребує інформаційної моделі відповідної якості. Побудова і використання таких моделей засноване на високорозвинених системах показників, що забезпечують адекватне відображення дії законів та закономірностей поведінки та розвитку явищ у тому взаємозв'язку і взаємообумовленості;

- інформаційна модель має відповідати вимогам управління бізнесом як великою бізнес-системою, в якій різноманітність бізнес-процесів визначає різноманітність виконуваних ними функцій;

- якість управління залежить від здатності апарату управління найбільшою мірою реалізувати функції інформаційної моделі, ґрунтуючись на діалектиці аналізу та синтезу;

- використовуваний логіко-математичний апарат не повинен призводити до втрати якісної визначеності явищ, що відображаються, і процесів, через що цифрові трансформації аналітичних процесів у прийнятті управлінського рішення пов'язані з цифровими технологіями власної інформаційної платформи.

Значимість розглянутих положень визначається тим, що цифрова трансформація аналітичних процесів бізнесу виступає як діяльність, де, з одного боку, помилки у постановці та розв'язанні задач з удосконалення методології бізнес-аналітики можуть звести до нуля всі переваги впроваджуваних сучасних цифрових технологій, проте з іншого боку, неправильний вибір інформаційних технологій, нерідко слідуючи моді, не дозволить реалізувати очікування від удосконалення методології бізнес-аналітики.

Література

1. Гуренко А. В., Гашутіна О. Е. Напрями розвитку систем управління в умовах діджиталізації бізнесу в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. № 19. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/113.pdf (дата звернення 10.06.2022).

Єршова Г. В.

*к.е.н., старший науковий співробітник відділу фінансів реального сектора,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України,
м. Київ, Україна*

ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРА В УКРАЇНІ

Корпоративний сектор є рушійною силою розвитку економіки України. Він формує близько 60%³ ВВП країни та забезпечує левову частку робочих місць для працездатного населення. Широкомасштабне вторгнення та кривава війна, яку розпочала наприкінці лютого росія в Україні, істотно змінили умови ведення бізнесу в нашій державі. Вже протягом більш ніж трьох місяців Україна щоденно зазнає істотних економічних збитків, обумовлених руйнацією та фізичним знищенням виробничих потужностей підприємств, пошкодженням інфраструктури та вимушеним згоранням бізнесу на територіях, близьких до бойових дій. На даний час неможливо визначити остаточний розмір збитків корпоративного бізнесу від російської агресії, але і наявна інформація свідчить про значні економічні втрати. За даними KSE, станом на 8 червня 2022 р. офіційно задокументовані збитки підприємств (повне руйнування або пошкодження майна) складають 11,5 млрд. дол. США або 405 млрд. грн. [1]. Водночас, якщо врахувати збитки ретейлу, цивільної залізничної та авіаційної інфраструктури, майна нафтобаз тощо, які є складовими корпоративного сектора, то підтверджені втрати досягатимуть вже більш ніж 24 млрд. дол. США, або 702,24 млрд. грн., що еквівалентно 29,5% власного капіталу корпоративного сектора України, зареєстрованого на початок 2021 року.

Оцінки втрат, здійснені фахівцями НБУ дають дещо інші результати. Зокрема за їх розрахунками, на середину травня 2022 р. сумарні збитки лише підприємств сільського господарства, добувної та переробної промисловості, а також енергетики становили 16,7 млрд. дол. США [2]. Різниця в оцінках

³ За результатами 2021 р. корпоративний сектор за виробничим методом формував 58,7% ВВП України.

обумовлена відмінністю методології підрахунку, однак і такі цифри дають розуміння, що масштаби прямих збитків корпоративного сектора є величезними, а враховуючи вимушені простої та зруйновані логістичні ланцюги, фактичні обсяги збитків будуть значно більшими і зростатимуть, оскільки військова агресія продовжується.

У зв'язку з цим, гостро постає питання пошуку шляхів відновлення дієздатності корпоративного бізнесу в повоєнний період. Вочевидь понесені сектором збитки нівелюють його можливість до самовідновлення і, без потужної державної підтримки, відродити корпоративний сектор буде неможливо.

Першочерговим кроком, реалізацію якого слід розпочинати вже сьогодні (і в окремих регіонах, де є можливість, це вже здійснюється) є відтворення інфраструктури. Без належної інфраструктури та доступу до неї товаровиробників, реалізація планів щодо відродження сектора неможлива. Другим, не менш важливим кроком є обіцяне Президентом України відшкодування збитків пошкодженим та зруйнованим виробництвам. Цей крок є важливим не лише з точки зору надання фінансової можливості відновлення бізнесу, але й дає впевненість у підтримці держави, сприятиме консолідації зусиль суспільства на відродженні економіки.

Дана компенсація повинна відбуватися лише після офіційно підтвердженої фіксації руйнувань, що відбувається спеціально створеною комісією, а її форми залежатимуть від обсягів понесених втрат. Так компенсація незначних збитків може мати вигляд грошових виплат на відновлення пошкоджень. При повному руйнуванні виробництва, за згодою сторін, власник бізнесу може отримати компенсацію у вигляді державних ОВДП, або, якщо виробництво відноситься до пріоритетних галузей, бути включеним до переліку обов'язкового відновлення. У цьому випадку держава бере на себе левову частку витрат по відбудові виробництва та має частку власності у новозбудованому бізнесі. Згодом частка держави може бути приватизована діючим власником чи продана іншому зацікавленому інвестору.

Безперечно, ресурсна база країни, яка перебуває у війні обмежена і сконцентрована на забезпеченні головних потреб, а саме захисті свого суверенітету та підтримці соціальної сфери. Досвід повоєнного відновлення економік зарубіжних країн підтверджує, що у перші повоєнні роки основним джерелом фінансування їх економік була іноземна фінансова допомога. Концептуальну згоду зарубіжних партнерів на виділення фінансової допомоги повоєнного відновлення Україна вже отримала. У травні 2022 р. урядом України було проголошено про створення Фонду відновлення [3], фінансування якого буде здійснюватися за рахунок допомоги держав-партнерів та міжнародних фінансових організацій; допомоги великих міжнародних корпорацій; заморожених, конфіскованих активів країни-агресора; внесків приватних осіб; допомоги міжнародних гуманітарних організацій і благодійних фондів. Нині актуальним питанням є нормативне регламентування діяльності даного фонду, задля забезпечення його ефективності, повноцінного наповнення, а також убезпечення від корупційних ризиків. Лише за умов належного фінансування та раціонального використання коштів Фонду відновлення можливо забезпечити повноцінне відновлення економіки України.

Література

1. Збитки, нанесені інфраструктурі України, станом на 08 червня 2022 р. *KSE. Проєкт «Росія заплатить»*. URL: <https://kse.ua/ua/russia-will-pay> (дата звернення: 14.06.2022).

2. Українська економіка через війну втратила близько 100 млрд. дол. Які руйнування коштували Україні найбільше. *Розрахунки НБУ*. URL: <https://forbes.ua/inside/ukrainska-ekonomika-cherez-viynu-vtratila-blizko-100-mlrd-yaki-ruynuvannya-koshtovali-ukraini-naybilshe-rozrakhunki-nbu-11052022-5956> (дата звернення: 14.06.2022).

3. Розпочалася підготовка пропозицій до комплексного Плану відновлення України. URL: <https://i-ua.tv/news/34770-rozpochalasia-pidhotovka-propozytzii-do-kompleksnoho-planu-vidnovlennia-ukrainy> (дата звернення: 14.06.2022).

Zhartai Zh. M.,

*PhD, associate professor, Head of the Department of
Economics and International Business,
Karaganda University named after academician E. A. Buketov,
Karaganda, Republic of Kazakhstan*

FINANCIAL SECURITY OF THE ENTERPRISE IN MODERN ECONOMIC CONDITIONS: THEORETICAL ASPECT

The most important element of economic security in modern conditions is financial security. This is due to the fact that financial security is becoming the most important part of the economic security of business entities, which manages the company's cash flows and determines its strategic development. The financial security of the enterprise is a relevant management component under any conditions of its activity. It is worth noting that financial security in itself is not only a condition that manifests itself in ensuring a positive financial and economic state of the enterprise based on the presence of its own financial resources at its disposal.

In general, the financial security of an enterprise is a complex concept that contains a number of internal structural components that will be able to more broadly explain the need for its formation and support under any conditions of doing business at the national level, taking into account international conditions and standards.

So there are different approaches to defining the concept of «financial security of the enterprise». Conventionally, they can be divided into five groups:

- the financial security of the enterprise as one of the components of the economic security of the enterprise with the corresponding tools of its management;
- financial security of the enterprise as an independent object of management, the latter's ability to effectively use its resource potential;
- financial security of the enterprise as a certain financial state of the enterprise, which is characterized by appropriate resistance to external and internal threats;
- financial security of the enterprise as a state of protection of the financial interests of the enterprise from various threats;
- financial security of the enterprise as a risk management activity [1].

In addition, some scientists insist on a comprehensive approach to defining the essence of this category, which combines the above approaches. The financial security of the enterprise is constantly exposed to various threats. Identified and potential threats to the financial security of the enterprise can be conventionally divided into external and internal (Fig. 1).

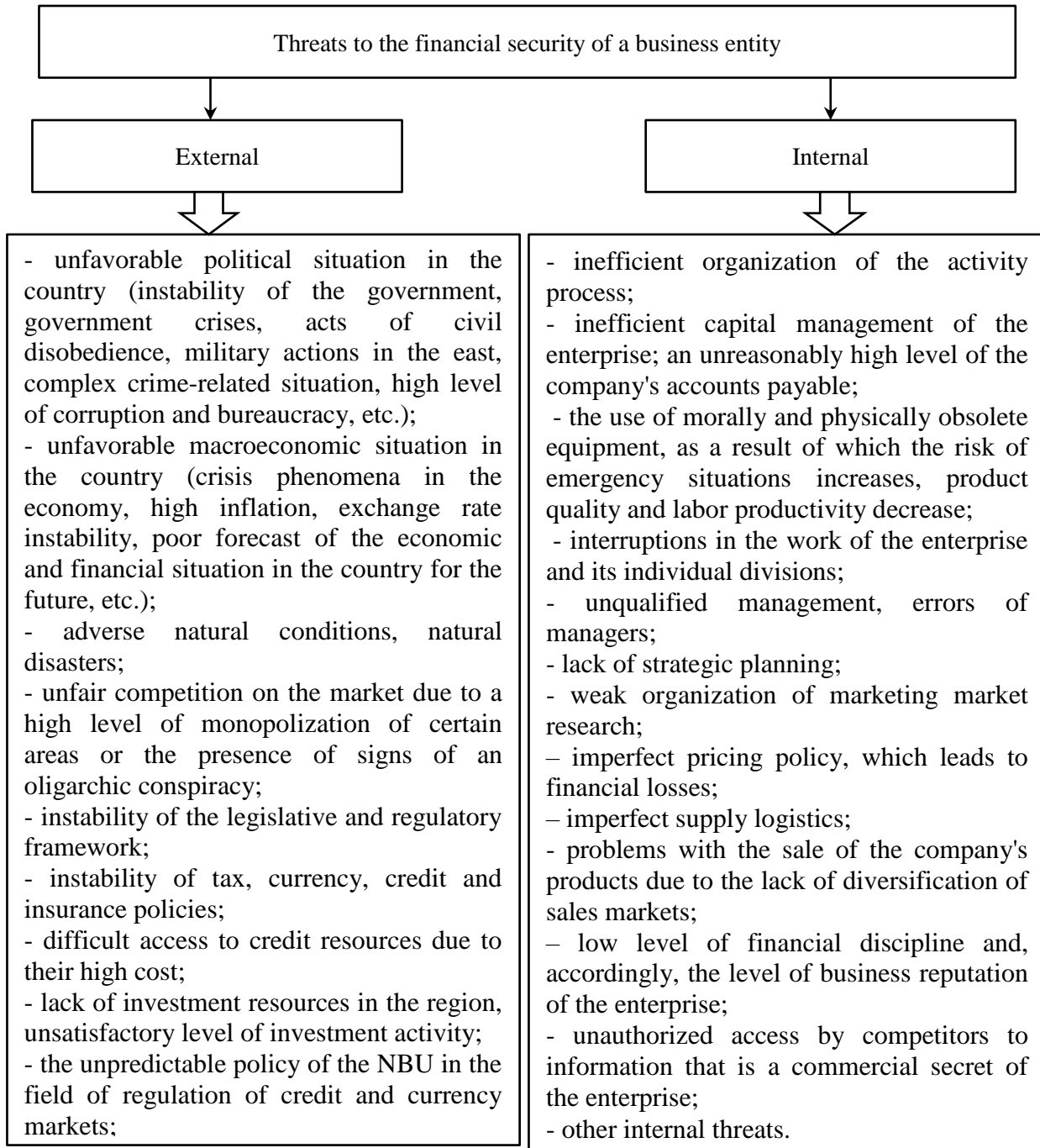

Fig. 1. External and internal threats to the financial security of a domestic enterprise*

*Note. Compiled by the author according to the source [2, p. 88].

External threats do not depend on the company's activities; they can only be taken into account (if they are identified) when organizing the company's activities. Such threats refer to the risk factors of the environment external to the enterprise. Internal threats are caused by the activities of the enterprise itself: the system of organizing such activities, the level of financial management, and the qualifications of its management (both top and middle). Recently, many of the above-mentioned threats to the company's financial security have intensified, especially from among external ones.

Therefore, the main goal of ensuring the financial security of the enterprise is to guarantee its stable current activity and high development potential in the future. Agreeing with the thesis about the protection of the enterprise from external and internal threats and maintaining the level of stability (at a certain time interval), we note that the efficiency of the use of resources goes beyond the purely financial competences and interests of the enterprise, therefore it cannot be an essential sign of its financial security. In addition, understanding sustainability as a long-term balance between the existing and prospective potential of the enterprise and its development goals, we consider it expedient to introduce a sign of their coherence, the violation of which causes fluctuations in the balance.

References

1. Kolevatova A. V. The main priority areas and the mechanism of ensuring the financial security of the enterprise. *Efficient economy*. 2016. No. 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5186> (application date: 04.28.2022).
2. Krakos Y. B., Razgon R. O. Management of financial security of enterprises. *Economics and management of machine-building enterprises: problems of theory and practice*. 2008. No. 1(1). P. 86-97.

Житар М. О.,

д.е.н., доцент, проректор з науково-педагогічної роботи,

ПЗВО «Міжнародний європейський університет»,

м. Київ, Україна

ДІАГНОСТИКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ МІСТА КИЄВА

З метою забезпечення ефективного функціонування національної економіки в умовах розвитку суб'єктів господарювання актуальності набуває оцінка їх економічної безпеки. Негативні наслідки суспільно-політичних трансформацій в Україні, тривале виснаження ресурсів суб'єктів господарювання в умовах перманентних структурних змін національної економіки, потребують практичних заходів із забезпечення належного рівня економічної безпеки бізнесу. Врегулювання проблем дестабілізації суб'єктів господарювання вбачається насамперед у формуванні системи концептуальних засад забезпечення економічної безпеки та їх діагностики. Важливу роль у забезпеченні економічної безпеки суб'єктів господарювання відіграє держава. Однак, поки що, вітчизняні суб'єкти господарювання не дали очікуваного результату, не сприяли сталому підвищенню обсягів й ефективності виробничих процесів, раціонального використання їх ресурсного потенціалу і, як результат, забезпечення економічної безпеки держави.

За своїм змістом, діагностика економічної безпеки суб'єктів господарювання є процесом узгодження між предметом оцінювання й критеріями досягнення рівня безпеки, що дозволяє обґрунтувати логіку досягнення стратегічних цілей бізнесу в умовах впливу внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих факторів [1-3]. Багатогранність наукових поглядів щодо сутності й методики діагностики економічної безпеки, які можна застосувати й до суб'єктів господарювання, актуалізує питання дослідження ключових підходів до її оцінки, де предметом оцінювання виступають:

- безпосередньо об'єкт дослідження;

- фактори впливу на об'єкт відповідного дослідження (зовнішні і внутрішні загрози);
- система забезпечення економічної безпеки: заходи, які сприяють стабілізації функціонування усіх представлених складових об'єкту дослідження [4].

Методика діагностики економічної безпеки суб'єктів господарювання міста Києва ґрунтується на: аналізі визначальних умов їх функціонування за певний період; можливих сценаріїв виникнення загроз і ймовірного їх впливу на об'єкт. Відповідно діагностики економічної безпеки суб'єктів господарювання міста Києва може проводитись на основі використання різних підходів (системний; казуальний; функціональний; процесний).

Найбільш поширеним для діагностики економічної безпеки суб'єктів господарювання міста Києва є саме системний підхід. Особливістю такого підходу є побудова інтегрального показника рівня економічної безпеки суб'єктів господарювання міста Києва, який відобразить співвідношення між представленими показниками поточного й критичного стану. Такий метод використовується також для розрахунку економічної безпеки держави.

Саме діагностика економічної безпеки суб'єктів господарювання міста Києва є важливою складовою економічної безпеки держави й підсистемою нижчого рівня, що має свою структуру й внутрішню логіку становлення. З позиції проведення системного аналізу, об'єкти дослідження різних рівнів можуть використовувати аналогічні методи аналізу, адже кожен рівень, що є підсистемою, має певну проекцію на систему більш вищого рівня.

Діагностику економічної безпеки суб'єктів господарювання міста Києва ($F(x)$) за елементами системи пропонуємо описати формулою (1):

$$F(x) = \frac{\sum_{i=1}^n w_i E_i}{\sum_{i=1}^n w_i}, \quad (1)$$

де n - кількість представлених елементів, які формуватимуть рівень економічної безпеки суб'єктів господарювання міста Києва, $i=1, 2, \dots, n$;

w_i - вагомість кожного i -го елемента,

E_i - встановлений рівень i -го елемента для суб'єктів господарювання міста Києва.

Враховуючи те, що системна постановка завдань для діагностики економічної безпеки суб'єктів господарювання міста Києва може оцінюватися у контексті врахування індивідуальних характеристик функціонування представлених елементів економічної безпеки суб'єктів господарювання міста Києва, тому для подальших досліджень та проведення глибокого аналізу пропонуємо використовувати функціонально-системний підхід, який дозволяє сформуванню універсального алгоритму для проведення діагностики економічної безпеки суб'єктів господарювання міста Києва та обчислити інтегральний показник, який дає змогу узагальнити характеристики, які відображають найбільш важливі властивості представленого об'єкта дослідження.

Література

1. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. З. Клебанова та ін.; за ред. В. М. Геєця. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2006. 240 с.
2. Сосновська О. О., Житар М. О. Елементи методології управління економічною безпекою підприємств. *Бізнес інформ.* 2020. № 10. С. 204-213.
3. Zhytar M., Sosnovskaya O. Integral Valuation of the System Efficiency of Economic Security of the Enterprise. Collective Monograph Association Agreement: Driving integrational Changes., Accent Graphics Communications Chicago, Illinois, USA, 2019. P. 109-121.
4. Samorodov B. V., Sosnovska O. O., Zhytar M. O., Ananieva J. V. Methodical approach to the Quantification of Enterprise Financial Security Level. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2020. № 32. P. 269-277.

Kozhabayev R. M., *student*

Scientific supervisor: **Zhartai Zh. M.**,

PhD, associate professor, Head of the Department of

Economics and International Business,

Karaganda University named after academician E. A. Buketov,

Karaganda, Republic of Kazakhstan

THE MECHANISM OF MANAGING THE FINANCIAL SECURITY OF THE ENTERPRISE

Effective provision of financial security of enterprises at the current stage of economic development is impossible without a systematic approach to it. Therefore, the formation of a mechanism for managing the financial security of enterprises as a manifestation of a comprehensive approach to the organization of such a system is an urgent task.

That is, the mechanism of financial security of the enterprise allows:

- to ensure financial stability, solvency, liquidity and sufficient financial independence of the enterprise in the long term;
- ensure optimal involvement and effective use of the company's financial resources;
- identify external and internal dangers and threats to the company's financial condition and develop measures for their timely elimination;
- independently develop and implement a financial strategy;
- ensure sufficient financial independence of the enterprise;
- to ensure sufficient flexibility when making financial decisions;
- to ensure the protection of the financial interests of the owners of the enterprise.

When characterizing the main elements (components) of the mechanism for ensuring the financial security of the enterprise, the following must be taken into account. First, they should be formed taking into account his financial interests:

growth of the market value of the enterprise, profit maximization, etc. Secondly, take into account the principles of managing the financial security of the enterprise: compliance with economic legislation; application of programmatic management; mandatory determination of the totality of the enterprise's own financial interests as part of its mission, etc.

An important aspect of the study of the financial security management mechanism of the enterprise is the analysis of the functions implemented by this mechanism. The main functions of the financial security management mechanism of the enterprise include planning (programming and forecasting), organization and regulation, stimulation and control [1, p. 10].

The process of ensuring the financial security of the enterprise can be considered as the process of preventing comprehensive losses from negative actions on the economic security of the enterprise in various aspects of its financial and economic activity. In the modern economic environment, there are many threats that affect the financial interests of the enterprise and which in the long term may negatively affect its financial stability, solvency and general financial condition. It is common knowledge that external factors are either completely uncontrollable by the enterprise, or partially controllable, so the balanced work of the internal component helps to overcome external threats.

External factors include, first of all, the financial security of the state. Internal threats arise as a result of ineffective financial and economic policy of the company's management, irrational determination of financial management priorities, untimely response to negative trends in the company's activities.

Each element of such a mechanism plays its key role in the process of ensuring the financial security of the enterprise and consists of two components: internal and external. The basis for such division is, first of all, the fact that threats to the financial security of the enterprise can arise both from the outside (inflation, competition, etc.) and from within the enterprise itself (resource insufficiency, wrong management decision, etc.).

A management decision with the appropriate methodological tools and

evaluation system can be applied to the relevant components of the financial security of the enterprise:

1. Monetary component. Describes the relations of the enterprise in the process of carrying out its activities regarding settlements (in national and foreign currency) and settlement of such relations.

2. Insurance component. Describes the processes of mutual relations and their regulation between the subject of entrepreneurial activity and the insurance companies to which the enterprise applies.

3. Credit component. Describes the relations and their regulation between the enterprise and banks (or other financial institutions) regarding the provision of loans to the former.

4. Investment. Describes the activity of the enterprise in the investment sphere.

5. Budget and tax. Describes relations and their regulation between the enterprise, the budget and extrabudgetary funds.

6. Stock. Describes the process of issuing and selling the company's stock securities [2, p. 26].

Each of the specified components affects the formation of the overall financial security of the enterprise, therefore it is an integral part of the given mechanism. The combination of these components is an integral indicator of the company's financial security, which is the main goal of its activity to ensure security for the long term. The higher the level of the indicator of each component of the company's financial security, the higher will be the value of the integral security coefficient in the aggregate.

References

1. Amosov O. Yu. Formation of a system for assessing the financial security of an enterprise. *Economy of the enterprise*. 2012. No. 1. P. 8-13.

2. Blazhevich O. G. Financial security of enterprises: definition of the minimum necessary level. *Scientific Bulletin: Finances, Banks, Investments*. 2010. No. 3. P. 25-31.

Makovey N. N., *student*

Scientific supervisor: **Zhartai Zh. M.**,

PhD, associate professor, Head of the Department of

Economics and International Business,

Karaganda University named after academician E. A. Buketov,

Karaganda, Republic of Kazakhstan

FINANCIAL STRATEGY OF THE ENTERPRISE:

PECULIARITIES OF FORMATION AND IMPLEMENTATION

Financial strategy involves determining the long-term goals of financial activity and choosing the most effective ways to achieve them. The goals of the financial strategy should be subordinated to the general strategy of economic development and should be aimed at maximizing the profit and market value of the enterprise.

The duration of the period of formation and implementation of the financial strategy depends on a number of factors: the duration of the period of the general strategy of the enterprise's development; possibilities of forecasting the financial market situation and the development of the economy as a whole; industry specifics, organizational and legal form of the business entity and the scale of its activity; stages of the life cycle of the enterprise; definition of strategic goals and objectives.

The financial strategy of the enterprise in accordance with its strategic goal ensures:

- formation and effective use of financial resources;
- identification of the most effective areas of investment and concentration of financial resources in these areas;
- compliance of financial actions with the economic condition and material capabilities of the enterprise;
- determination of the main threat from competitors, the correct choice of directions of financial actions and maneuvering to achieve a decisive advantage over competitors;
- creation and preparation of strategic reserves;

- ranking and gradual achievement of goals [1, p. 55].

An important stage in the development of a financial strategy is the assessment of its effectiveness. The effectiveness of the implementation of the financial strategy (as a result - improvement of the financial performance of the enterprise, increase of its market value, maximization of profit, strengthening of the business reputation of the enterprise, improvement of the quality of management of the financial activities of its structural divisions, etc.) is achieved under the conditions:

- consistency of goals, directions and stages of implementation of the financial and general strategy of the enterprise;
- the adaptability of the company's financial strategy to projected changes in the external business environment;
- implementation of the financial strategy developed by the company regarding the formation of own and external financial resources [2, p. 89].

During the development of the company's financial strategy, it is advisable to highlight a strategic component that reflects structural changes in the strategic management of financial activities - a structural strategy. It is related to solving the task of optimizing the structure of the company's assets and capital, which correlates with credit and investment strategies due to the cost of capital advanced to the company, and optimizing the structure of profit distribution, which involves changes in the dividend and tax policy. Within the framework of the strategy for improving the quality of financial activity management, the main attention should be focused on the development of the policy for the formation of the financial structure.

The most effective way to implement a financial strategy is to create a system of financial responsibility centers. This ensures flexible adaptability of the financial strategy to changes and the possibility of applying modern methods of strategic financial planning. The principles of controllability, planning, adaptability, hierarchy, continuity of development are the basis of the development of the financial strategy implementation mechanism.

The financial strategy implementation mechanism covers the following blocks: forecasting the development of the enterprise based on the strategic value of the

financial strategy, developing a strategic financial plan, assessing the risk of the financial strategy and control. The main levers of success of the company's financial strategy can be called: flexible pricing policy, creation of a reputable brand, leading positions in scientific research, constant improvement of technology. In case of refusal of the enterprise of the industry from the financial strategy of curtailment of activities, and during the emergence of threats of recession, attention is emphasized on the importance of avoiding strategic mistakes: quick withdrawal of cash from circulation, continuing to participate in the loss-making struggle, waiting for the improvement of conditions. It is difficult to define a single approach to choosing a financial strategy, because each business entity has its own characteristics.

It is necessary to form such a financial strategy that would minimize risks and contribute to increasing its profitability, increasing competitiveness and financial stability in the market. It should be noted that the financial strategy does not exist independently, it is closely intertwined with other functional strategies, aimed at achieving the mission and constant development and improvement of the activity of the business entity, deepening cooperation and establishing close inter-industry ties. The types of financial strategy are indicators of its multifaceted activity, reveal far-sighted plans of the enterprise regarding financing, changes in financial policy, provide information about the stability and development of the industry, the need for subsidies. The information collected in the process of developing the company's financial strategy and the results of the business entity's activities, obtained as a result of the implementation of the financial strategy, will allow to reveal the potential of the company, contributing to increasing the market value and maximizing profit.

References

1. Stark J. Global Product: Strategy, Product Life Cycle Management and the Billion Customer Question (Hardcover). Springer Science & Business Media. 2007. 156 p.
2. Thompson A. A. Strategic management: Art of development and implementation of strategy : textbook. Moscow : YUNITY, 1998. 576 p.

Кужелєв М. О.,

д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування,

ПВНЗ «Європейський університет»,

м. Київ, Україна

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ КОРПОРАЦІЇ В РАМКАХ ВАРТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ

Сучасна концепція управління фінансами корпорації за своєю сутністю спрямована на зростання вартості самої корпорації. Такий напрям значно відрізняється від класичного спрямування менеджменту фінансів – отримання прибутку в процесі задоволення існуючих суспільних потреб та збільшення добробуту усіх власників. Трансформація управлінської діяльності на принципи зростання вартості бізнесу є вимогою часу, адже корпорації у ринковій економіці являються багатосистемними утвореннями різнопланової діяльності, які формують власну фінансову архітектуру залежно від середовища функціонування з ціллю урахування усіх факторів впливу на діяльність.

Вартісно-орієнтоване управління фінансами корпорації слід трактувати як комплекс організаційних та управлінських заходів, орієнтованих на зростання вартості корпорації, що координується та здійснюється на базі інформації фінансового характеру, отриманої через розрахунок вартісно-орієнтованих показників. Найбільш узагальненою класифікацією вартісних показників є їхній поділ на відносні (RONA, ROIC, ROI, CFROI, ROS) та абсолютні (EVA, SVA, MVA, VaR, DRV). Доцільність використання таких показників в практичній діяльності залежить від їхнього значення для прийняття ефективних управлінських рішень [1, с. 225].

Ключовим етапом упровадження вартісно-орієнтованого управління в корпорації є побудова дерева основних фінансових показників. Також можна виділити три підходи до побудови системи показників:

1. Затвердження важливих абсолютних та відносних показників, що характеризують створення вартості, є результатом проведеної роботи з їх

визначення за ієрархічним методом.

2. Вартісні параметри визначаються «зверху» як для підрозділів, так для усієї корпорації в цілому.

3. Установлюються нормативні величини показників для всієї компанії та для її структурних підрозділів [1, с. 225].

Впровадження й застосування вартісно-орієнтованого підходу має деякі переваги порівняно з альтернативними методиками управління корпорацією, а саме: підвищення вартості стає тією ціллю, заради досягнення якої є можливим консолідація зусиль усіх контрагентів та досягнення компромісів; вартісний підхід потребує постійного корпоративного контролю та моніторингу діяльності корпорації для підвищення якості та ефективності прийнятих управлінських рішень; концепція вартісно-орієнтованого управління дозволяє оптимально поєднувати довгострокові й короткострокові цілі корпорації через поєднання показників вартості та економічного прибутку; застосування основних індикаторів вартості дозволяє детермінувати не тільки всі точки «зростання», але й урахувати всі витрати та можливі ризики, зокрема які пов'язані й з пандемією COVID-19 [2; 3].

Концепція вартісно-орієнтованого управління відображає чітке стратегічне позиціонування корпорації на досягнення ключової мети – максимізації добробуту власників, яка забезпечується через максимізацію ринкової вартості корпоративної структури. Вартісно-орієнтоване управління відповідає концепту стійкого розвитку і корелює з бізнес-моделлю, адже майбутні грошові потоки залежать від вибору цієї моделі.

Ключова ідея вартісно-орієнтованого управління – це зростання доданої вартості, що є результатом кількісного виміру різних механізмів генерації вартості (внутрішні можливості, скасування підрозділів, нові можливості у довгостроковій перспективі).

Досягнення цілей залежить від екзогенних та ендогенних механізмів фінансового регулювання розвитку самої корпорації. До екзогенних механізмів регулювання передусім відноситься податкова політика, нормативно-правове

регулювання й фінансово-кредитна політика. В цьому контексті виникають такі питання як узгодження цілей з векторами фінансового, інвестиційного та інноваційного розвитку. Так оперативними цілями є ліквідність, платоспроможність, оптимізація структури капіталу тощо. До стратегічних цілей в умовах динамічного зовнішнього середовища належить вибір джерел фінансування, максимізація дохідності. Сама модель має відповідати інтересам стейкхолдерів, а саме – стабільному відтворенню вартості [4, с. 31].

Отже, нинішні умови проведення діяльності вимагають від корпорації постійної координації процесів функціонування, а також ефективного управління діяльністю. Без дотримання певних умов, за яких корпоративна структура може виходити на якісно нові рівні, вдосконалювати свою діяльність та розвиватись, просто неможливо уявити її довготривале й прибуткове функціонування на сучасному ринку. Тому до управління фінансами корпорації необхідно підходити виважено та з якісною оцінкою вартості її активів.

Література

1. Грапко Н. В. Вартісно-орієнтований підхід в управлінні фінансами підприємств. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. 2010. Вип. 17. С. 224-234.
2. Кужелев М.О. Корпоративний контроль: методологія дослідження, фінансовий аспект та моделі формування. *Фінансы, учет, банки*. 2012. №. 1 (18). С. 24-34.
3. Kozlovskiy S., Bilenko D., Lavrov R., Kozlovskiy V., Mazur H., Taranych A. The system dynamic model of the labor migrant policy in economic growth affected by COVID-19. *Global Journal of Environmental Science and Management*. 2020. № 6 (SI). p. 95-106.
4. Кужелев М. О., Меженська В. В. Діагностика фінансового стану корпорації в умовах динамічного зовнішнього середовища. *Схід*. 2012. № 1. С. 62-67.

Mieshkova-Kravchenko N. V.

Senior lecturer of the Department of Economics,

Entrepreneurship and Economic Security,

Kherson National Technical University,

Kherson, Ukraine

BUSINESS ASSESSMENT

AS A STAGE OF THE ENTERPRISE REORGANIZATION

The modern business environment is characterized by variability, unpredictability, complexity. To ensure an appropriate competitiveness level of the enterprise is possible only in case there is an adequate response to changes in the external business environment, in particular, organizational restructuring. It is advisable to consider the possibility of the enterprise reorganization.

The enterprise structure optimization can be done by consolidation. The key moment in this case, as a rule, is the synergistic effect. The result of the consolidation is expected to eliminate competition, concentration of market share, increase customer base, access to new markets. It should be borne in mind that the global trend is the business consolidation in various sectors of production and circulation. It is diversification, the acquisition of a business other than the main one, that prevents industry sectoral risks.

The enterprise's reorganization by unbundling can be carried out through the division of the enterprise, separation from the enterprise. The purpose of unbundling is to increase the enterprise's competitiveness through the effect of narrow specialization, rehabilitation of certain divisions of unprofitable enterprises, creating a competitive environment by forcible unbundling of the monopolist.

The enterprise's reorganization is a complex procedure involving many subtleties and nuances that must be taken into account to meet the interests of all participants in this procedure, as well as applicable laws requirements [1, p.163].

Making management decisions to reorganize the company requires knowledge

of the objective state of affairs, involves assessing the business value. According to the legislation of Ukraine, one of the cases when the assessment is mandatory is the reorganization, bankruptcy, liquidation of state, municipal enterprises and enterprises (companies) with the state share of property (share of communal property) [2].

Issues of restructuring arise in enterprises of other ownership forms, in particular, it is necessary to address the company's statutory fund formation, the property's disposal way choice, justification of the purchase price of the business or part thereof.

Timely and reliable information for evaluation can be obtained only through a comprehensive diagnosis of both internal and external business environment. Internal information should reflect the situation in the company; it is usually retrospective information about the company, financial statements for several years. External information includes both macroeconomic aspects and, of course, microeconomic: consumers, suppliers, intermediaries and competitors characteristics. The key is to study industry factors to determine business risks. It is not always possible to quantify the parameters that encourage the use of expert, scoring, rating methods with varying subjectivity level. Business evaluation should include a multilevel system of information support in today's information space.

To evaluate the business different methods with three main approaches to valuation are used: cost (property), comparative (market), revenue (result). The business value is based on the consideration of the enterprise's value as an investment commodity, taking into account past costs, current status and future status.

Cost approach methods are based on retrospective information and are based on the idea of the enterprise as a holistic property complex. At the same time, the use of past information requires reduction to one time period. The intangible assets valuation is problematic, however, given the underdeveloped market of valuation objects and their unique nature, this approach is often used.

In determining the value based on the methods of comparative approach, current information is used; adjustments are made, comparing the object of evaluation with the objects of existing market agreements. The main condition for the

application of this approach is the enterprises-analogues and, accordingly, the ability to collect relevant information and calculate adequate corrections.

Given that the assessment should serve the enterprise's development, it is the methods of effective approach, based on forecasting revenues from the use of the object, allow to take into account the prospects of use, based on previous experience, results and market conditions. This valuation method is considered the most relevant in terms of investment attractiveness.

Business stages should take into account the business life cycle stages. At the stages of enterprise's formation and decline it is advisable to apply the methods of cost approach. The resulting approach is a priority in evaluating the business at the stage of success and makes it possible to assess the business potential for the future.

Along with traditional approaches to business valuation, a fourth approach has been introduced, which involves the use of option models. The objects of the option approach may be companies on the verge of bankruptcy, companies whose activities are just beginning and related to the launch of a new product [3, p. 174].

The choice of a particular valuation method depends on the business characteristics, the valuation purpose and the information availability. It is advisable to use several methods of different approaches to determine the weighted average cost, which will be the basis for deciding on the enterprise's reorganization.

References

1. Vysochina L. V. Features of different types of reorganization of enterprises. *Вісник Херсонського державного університету*. 2015. Vol. 12. Part 1. P. 163-167.
2. Law of the Verkhovna Rada of Ukraine on Valuation of Property, Property Rights and Professional Valuation Activity in Ukraine of July 12, 2001 № 2658-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>
3. Zakharkina L. S., Saltykova G. V., Novikov V. M. Theoretical and methodological principles of cost-oriented approach to business management. *Business Inform.* 2021. № 7. pp. 169-177. URL: http://business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-7_0-pages-169_177.pdf

Олійник Н. М.,

*к.т.н., доцент, доцент кафедри економіки,
підприємництва та економічної безпеки,
Херсонський національний технічний університет*

Макаренко С. М.,

*д.е.н., доцент, доцент кафедри економіки,
менеджменту та адміністрування,
Херсонський державний університет*

Олійник О. М.,

*аспірант,
Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон, Україна*

ОЦІНКА РИНКОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ СИСТЕМНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Будь-яка економічна система функціонує в умовах невизначеності, що в свою чергу зумовлює вірогідність ризику. Формування безпечних умов розвитку стає можливим завдяки створенню системи фінансово-економічної безпеки [1, с. 185]. Однією з найважливіших складових системи фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання є ринкова безпека, яка полягає у захисті від неефективно обраної моделі поведінки на ринку. Тому для господарюючих суб'єктів актуальною є проблема забезпечення саме ринкової безпеки.

Досягнення стратегічної мети будь-якої країни – стабільного соціально-економічного розвитку – неможливе без ефективної діяльності банківської системи загалом та банківських установ зокрема. В умовах розвитку інтеграційних процесів удосконалення структури банківської системи країни має розглядатися як одне з головних завдань розвитку як банківської системи, так і національної економіки загалом [2, с. 287]. Головною умовою для

забезпечення розвитку банківської системи є об'єктивне оцінювання ринкової безпеки банківських установ і створення ефективної методики комплексного її аналізу.

Оцінку ринкової безпеки банківської установи пропонуємо проводити за 5-ти бальною шкалою за трьома групами показників: стресостійкість банку, лояльність вкладників і оцінка аналітиків. Результати оцінювання ринкової безпеки банківських установ наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати оцінки ринкової безпеки банків за підсумками 3 кварталу 2021 р.*

Показник	Банк					
	АТ «Державний ощадний банк України»		АТ «Приватбанк»		АТ «Райффайзен Банк»	
	Значення	Бал	Значення	Бал	Значення	Бал
1. Стресостійкість банку:						
- залежність від вкладів фізичних осіб	56,59 %	1	67,69 %	1	35,53 %	3
- якість фондування	3		3		5	
- прибутковість	0,36 %	2	5,57 %	5	3,10 %	5
- ліквідність	8,38 %	3	9,15 %	4	14,92 %	5
- достатність капіталу	9,29 %	2	14,23 %	4	11,71 %	3
- масштаб діяльності	4,9		5		4,7	
Середній бал	2,6		3,7		4,3	
2. Лояльність вкладників:						
- частка банку на ринку роздрібних депозитів	17,37 %	5	31,59 %	5	5,61 %	5
- абсолютний приріст роздрібного портфелю вкладів	-1213,74 млн. грн	1	-7832,72 млн. грн	1	+537,87 млн. грн	4,5
	-101,94 млн. \$		-25,95 млн. \$		+19,07 млн. \$	
- відносний приріст роздрібного портфелю вкладів	-1,54 % (грн)	1	-4,74 % (грн)	1,5	+2,15 % (грн)	3
	-6,04 % (\$)		-1,14 % (\$)		+4,06 % (\$)	
- досвід роботи на ринку	з 1991 р.	5	з 1992 р.	5	з 1992 р.	5
- платіжна репутація банку	4		3		5	
Середній бал	3,2		3,1		4,5	
3. Оцінка експертної групи	4,44		4,33		4,78	
Загальний показник оцінки ринкової безпеки банку	3,41		3,71		4,53	

*Примітка. Складено авторами за даними джерел [3-5].

Згідно запропонованої методики серед розглянутих банків найкращий рівень ринкової безпеки – у АТ «Райффайзен Банк».

В раніше проведених дослідженнях [6, с. 148] встановлено, що протягом періоду 2016-2020 рр. список загального рейтингу стійкості банків України очолює АТ «Райффайзен Банк».

Отже, висновки, зроблені на підставі запропонованої методики, збігаються з результатами оцінювання загального рейтингу стійкості банків України, що свідчить про доцільність використання даної методики.

Література

1. Олійник Н. М., Карась О. П., Макаренко С. М. Організаційно-методичні засади обліково-аналітичного забезпечення управління фінансово-економічною безпекою. *Обліково-аналітичне забезпечення системи фінансово-економічної безпеки: інформаційно-комунікаційні технології та антикорупційний менеджмент* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. для здобувачів вищої освіти і молодих науковців, м. Харків, 7-8 листоп. 2019 р. Харків, 2019. С. 185-188.

2. Олійник Н. М., Сапіло К. В., Макаренко С. М. Аналіз банківської системи в Херсонській області та шляхи її розвитку. *Соціально-економічні проблеми сучасності* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., м. Маріуполь, 15 черв. 2018 р. Маріуполь, 2018. С. 287-291.

3. Сайт АТ «Державний ощадний банк України». URL: <https://www.oschadbank.ua/> (дата звернення: 20.06.2022).

4. Сайт АТ «Приватбанк». URL: <https://privatbank.ua/> (дата звернення: 20.06.2022).

5. Сайт АТ «Райффайзен Банк». URL: <https://raiffeisen.ua/> (дата звернення: 20.06.2022).

6. Олійник Н. М., Макаренко С. М., Іщук І. Р. Сучасний стан банківської системи та оцінка стійкості банків України. *Формування новітньої парадигми управління публічними та приватними фінансами в Україні* : зб. матеріалів II Всеукр. наук.-практ. конф., м. Херсон, 23 груд. 2021 р. Херсон, 2021. С. 147-149.

Сергєєва Т. Д., студентка
Науковий керівник: **Шрам Т. В.**,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон, Україна

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙ В ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ

Основним компонентом конкурентоздатного людського капіталу є інвестиції. Інвестиції в людський капітал – це витрати коштів, часу і енергії для створення або збільшення людських продуктивних характеристик – здоров'я, знань, навичок, здібностей, мотивацій – заради підвищення ефективності їх використання та зростання доходів від економічної діяльності.

В економічному розумінні інвестиції в людський капітал – це суспільно необхідні вкладення (витрати) суспільства у «створення» людини, її розвиток і забезпечення життєдіяльності від народження до смерті, тобто це вартість людини. Людство ще не знайшло вимірника цих витрат, відповідних критеріїв і системи показників. Тому інвестиції в людський капітал, як і власне категорія «людський капітал», нині мають абстрактний характер, незважаючи на досить велику кількість наукових праць і публікацій, присвячених визначенню сутності людського капіталу, які переважно зводяться до проблем його якісних характеристик (освіта, професіоналізм, ерудиція, інтелект, духовність тощо), применшуючи роль такого показника, як фізичне здоров'я людини.

На думку К. Макконелла та С. Брю, інвестиції в людський капітал – це будь-які дії, які підвищують кваліфікацію та здібності і тим самим – продуктивність праці працівників. Витрати, які сприяють підвищенню продуктивності, можна розглядати як інвестиції, бо питомі витрати здійснюються з тим розрахунком, що ці витрати будуть багаторазово компенсовані зростаючим потоком доходів у майбутньому [1, с. 39].

За словами Г. Беккера та Т. Шульца, інвестиції в людський капітал – це витрати, здійснені з метою збільшення продуктивних здібностей працівника та його майбутніх доходів. Інвестиції в людський капітал формуються за рахунок

витрат на людину, серед яких можна назвати: навчання, підготовку на виробництві, витрати на охорону здоров'я, міграцію та пошуки інформації про ціни та дохід [1, с. 39].

У свою чергу, Я. Фитц-енц підкреслює, що інвестиції у розвиток працівників – це витрати на всі освітні і кваліфікаційні заходи та програми розвитку персоналу [2, с. 55]. Цю точку зору підтримує І. А. Майбуров, який стверджує, що інвестиції у людський капітал – це «процес отримання освіти і кваліфікації ... з окупністю у майбутньому» [3, с. 5].

Розглядаючи сутність інвестицій у персонал на корпоративному рівні, І. М. Новак визначає цю категорію як «сукупні витрати роботодавця на відтворення робочої сили», результатом яких є «якісно новий людський капітал із високим рівнем кваліфікації, здоров'я та працездатності» [4]. Аналогічне визначення дає В. П. Антонюк, яка стверджує, що інвестиції в людський капітал – це «витрати, здійснені з метою збільшення продуктивних здібностей працівника та майбутніх доходів» [5, с. 48].

На думку О. О. Бородіної, сутність інвестицій у людський капітал становить «усі види вкладень у людину, які можуть бути оцінені в грошовій або іншій формі і носять цілеспрямований характер, тобто створюють умови для зростання продуктивності та підвищення персоніфікованих доходів людини» [6, с. 52].

Найбільш повним та вичерпним уявляється визначення сутності інвестицій у людський капітал на макрорівні надають Т. М. Кір'ян та Ю. М. Кулікова, які стверджують, що інвестиції – це «будь-які дії, що пов'язані з витратами та підвищують кваліфікацію, професіоналізм і, у підсумку, працездатність працівника, що забезпечує більш ефективне використання основного капіталу, зростання продуктивності праці та обумовлює можливості для збільшення доходів працівника та прибутку підприємства» [7, с. 182].

Таким чином, аналіз вище наведених визначень поняття «інвестиції в людський капітал», дає можливість зробити висновок, що більшість авторів вважають що інвестиції в людський капітал це вкладання фінансових коштів у

розвиток людини з ціллю отримання певного результату у майбутньому.

На нашу думку, інвестиції в людський капітал – це вкладання грошових коштів у підвищення інтелектуальних та фізичних здібностей людини задля підвищення продуктивності його праці, що дозволить отримати значний матеріальний та нематеріальний ефект, як для самої людини, для підприємства та країни в цілому.

Література

1. Лазарева А. П. Особливості інвестицій в людський капітал. *Економіка: реалії часу*. 2016. № 3 (25). С. 38-43. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/n3.html> (дата звернення: 20.06.2022).

2. Тимошенко К. В. Інвестування розвитку людського капіталу промислового підприємства. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04. Харків, 2018. 270 с.

3. Майбуров И. А. Эффективность инвестирования и человеческий капитал в США и России. *Мировая экономика и международные отношения*. 2004. № 4. С. 3-13.

4. Новак І. М., Новак Ю. В., Гоменюк М. О. Використання досвіду стратегічного планування при визначенні майбутніх орієнтирів розвитку країни. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2016_12_10 (дата звернення: 10.06.2022).

5. Антонюк В. П. Формування та використання людського капіталу в Україні: соціально-економічна оцінка та забезпечення розвитку: монографія. Донецьк, 2007. 348 с.

6. Бородина Е. Человеческий капитал как основной источник экономического роста. *Экономика Украины*. 2003. № 7. С. 48-53.

7. Кір'ян Т. М. Нові тенденції в теорії, методології та практиці людського капіталу. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць*. 2008. Вип. 32. С. 181-187.

Скриннік О. Я., студентка
Андарак В. С., здобувач ступеню доктора філософії
Науковий керівник: **Акименко О. Ю.**,
д.е.н., доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку,
оподаткування та аудиту,
Національний університет «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів, Україна

ПІДТРИМКА СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ЗМІНИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

24 лютого 2022 року корінним чином змінилося життя суспільства та кожного українця в усіх сферах життя. Велика кількість суб'єктів підприємництва змушена була призупинити свою діяльність або взагалі закритися. Саме через це Верховна Рада України внесла ряд коректив нормативно-правового спрямування задля підтримки суб'єктів малого бізнесу [1], що є вкрай необхідним в умовах військового стану, з урахуванням того факту, що підтримка роботи українського бізнесу є важливою для забезпечення економічної спроможності нашої країни та протистояння викликам війни. Навіть зараз, у надскладних умовах держава здійснює зважені кроки для підтримки підприємств, що опинились у скрутному становищі. Серед кардинальних рішень Уряду виділимо основні:

- фізичні особи-підприємці I та II групи звільняються від сплати ЄСВ на час воєнного стану та протягом року після його завершення;
- підприємства та фізичні особи-підприємці III групи звільняються від сплати ЄСВ за найманих працівників, які були призвані до лав ЗСУ, інших збройних формувань (в тому числі територіальної оборони), збір буде сплачено за рахунок держави;
- відтермінується сплата податків для всіх підприємств, які не спроможні це здійснити;
- відкладається впровадження РРО для всіх фізичних осіб-підприємців;
- у зв'язку з введеним станом скасовуються заходи ринкового та споживчого нагляду з усіх питань, крім регулювання цін та контролю за ціноутворенням, встановлено мораторій на проведення перевірок всіх видів (для бізнесу);

– у відповідності з Програмою Уряду щодо тимчасового переміщення підприємств з постраждалих під час війни регіонів, українські підприємства, які знаходяться в зоні бойових дій, можуть отримати державну допомогу в переміщенні своїх потужностей до західних областей України [2].

Підприємства, які планують переміститись до незагрозливих областей, будуть забезпечені допомогою у підборі місць для їх виробничих потужностей, перевезенні та розселенні персоналу, пошуку нових працівників. Програма спрямована на збереження виробничого та трудового потенціалу України та орієнтована на усі підприємства, тобто учасником може бути не лише виробництво, а також представники малого бізнесу з кількістю штатних працівників 10-20 осіб, які бажають перемістити виробництво на території західних областей України.

Доречно звернути увагу на Програму кредитів до 60 млн. грн. для будь-якого українського підприємства під 0% на час воєнного стану за програмою «5-7-9%» [2]. Будь-яка українська компанія – від мікробізнесу до великого, протягом дії воєнного стану та після його завершення зможе отримати кредит під 0%, після чого розмір кредитної ставки становитиме 5%. Максимальна сума кредиту, на яку зможе претендувати представник бізнесу становить 60 млн. грн., а термін кредитування за цією програмою залежатиме від цільового призначення коштів.

З метою реалізації інвестиційного проекту або для здійснення рефінансування заборгованості, кредит надається щонайбільше на 5 років, для фінансування оборотного капіталу – на 3 роки. Розмір кредитної гарантії становить 50% від суми кредиту для суб'єктів мікро-, малого та середнього підприємництва (крім суб'єктів великого підприємництва).

Відповідно до норм Закону № 2115 передбачено перенесення строків подання звітності [3]. Так, фізичним особам, фізичним особам-підприємцям, юридичним особам подання звітів, як облікових, фінансових, бухгалтерських, так і розрахункових та аудиторських (та будь-яких інших документів у відповідності з нормами чинного законодавства в документальній та в електронній формах) можливе через 90 календарних днів після припинення чи скасування воєнного

стану або стану війни за весь період неподання звітності [4].

У період дії воєнного стану, а також протягом трьох місяців після його завершення, не здійснюється застосування до фізичних осіб, фізичних осіб-підприємців, юридичних осіб адміністративної та кримінальної відповідальність за неподання чи несвоєчасне подання звітності та документів. Питання подання податкової звітності регулюється Законом № 2118, у відповідності з яким у разі відсутності у платника податків можливості подання звітності, він звільняється від встановлених ПКУ штрафів, але має подати дану звітність протягом 3 місяців після припинення або скасування воєнного стану в Україні [5].

Отже, малий бізнес, переживши перші місяці війни, відійшовши від шокового стану, поступово відновлює роботу (принаймні третина з представників малого бізнесу), адаптується та знаходить способи існування в нових умовах.

Література

1. Державна підтримка бізнесу під час війни: що треба знати. *Європейська Бізнес Асоціація*. URL: <https://eba.com.ua/derzhavna-pidtrymka-biznesu-pid-chas-vijny-shho-treba-znaty/> (дата звернення: 20.06.2022).
2. Підтримка бізнесу в умовах війни. *Дія. Бізнес*. URL: <https://business.dia.gov.ua/wartime> (дата звернення: 20.06.2022).
3. ФОП під час війни: поради самозайнятим особам. *«Дебет-Кредит» Український фінансово-бухгалтерський портал*. URL: <https://news.dtkr.ua/simple/common/75251> (дата звернення: 20.06.2022).
4. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни : Закон України від 03.03.2022 р. № 2115-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text> (дата звернення: 20.06.2022).
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану : Закон України від 03.03.2022 р. № 2118-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text> (дата звернення: 20.06.2022).

Стефанович Н. Я.

*старший викладач кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон, Україна*

ВПЛИВ СПОСОБІВ ФОРМУВАННЯ ПЕРСОНАЛУ НА ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ

Людський капітал є основним стратегічним ресурсом та найбільшою цінністю будь-якого суб'єкта господарювання. Від формування людських ресурсів, їх кількісної та якісної збалансованості залежать ефективність використання всіх інших ресурсів, результати діяльності підприємства, його науково-технічний і соціальний розвиток.

В результаті використання підприємствами праці найманих працівників виникають зобов'язання щодо сплати єдиного соціального внеску [1]. ЄСВ є додатковим тягарем для будь-якого суб'єкта господарювання, величина якого напряму залежить від рівня трудових доходів працівників. У зв'язки з цим, кожен суб'єкт господарювання намагається в рамках правового поля оптимізувати рівень виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням.

Сутність оптимізаційного підходу до формування витрат на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, на нашу думку, полягає у пошуку способів формування персоналу, які дадуть змогу знизити базу нарахування ЄСВ.

З точки зору бухгалтерського обліку процес формування персоналу представляє собою господарські операції, пов'язані з пошуком та залученням потенційних кандидатів на вакантні посади та робочі місця в результаті наймання у штат, оренди (лізингу) персоналу, передачі окремих бізнес-функцій в аутсорсинг або розвитку власних працівників (табл. 1).

Залежно від способу формування персоналу виникають відповідні трудові, цивільно-правові відносини між роботодавцем, персоналом та кадровим агентством (лізинговою компанією, аутсорсинговою компанією

тощо), а також чималі витрати, пов'язані з цим процесом.

Таблиця 1

Способи формування персоналу*

Спосіб формування персоналу	Виконавець	Зміст
Наймання в штат	Роботодавець або спеціалізоване кадрове (рекрутингове) агентство	Завдання з пошуку, оцінки та відбору може виконуватись як самим роботодавцем, так і бути передане спеціалізованому кадровому агентству. При цьому роботодавець оформляє підібраних фахівців до себе в штат, виконує всю пов'язану з таким оформленням адміністративну роботу, здійснює управління персоналом, контролює якість виконуваної ними роботи.
Аутстафінг або виведення персоналу за штат	Спеціалізовані кадрові агентства	При аутстафінгу відбувається оформлення в штат спеціалізованого агентства працівників компанії, яка з фінансово-економічних причин не в змозі тримати цей персонал у себе. Таким чином, кадрове агентство виконує функції роботодавця: укладає трудові контракти з персоналом, веде кадрову документацію, здійснює відрахування єдиного соціального внеску, оформляє лікарняні тощо, але фактично люди продовжують працювати на своїх попередніх робочих місцях.
Темпінг персоналу	Спеціалізовані кадрові агентства	Темпінг – короткочасне (від 1-го дня) використання оренди персоналу для вузькоспеціалізованих робіт.
Аутсорсинг	Аутсорсингова компанія	Аутсорсинг - процес передачі існуючих бізнес-функцій зовнішньому виконавцеві. Класичною формулою може виступати наступне визначення: «залишаю собі функції, які я можу робити краще за інших; передаю функції, які зовнішній виконавець робить краще за інших».
Заповнення вакантної посади власними резервами	Роботодавець	Роботодавець самостійно підбирає персонал для заповнення вакантних посад (робочих місць) із внутрішніх резервів людських ресурсів шляхом кадрової ротації, суміщення, переміщення, розвитку і несе, пов'язані з цим витрати.

*Примітка. Складено автором за даними джерела [2, с. 85].

При виборі прийнятної схеми найму підприємство, в першу чергу, керується оптимальним у кожному конкретному випадку співвідношенням вкладених витрат і прогнозованого результату. У недалекому минулому проблема оптимізації витрат з найму персоналу не стояла, тому що не було альтернатив. Однак, поява у вітчизняній практиці найму нових для роботодавців видів послуг на ринку праці, передбачає збільшення варіантів

способу залучення та відбору персоналу.

Ми пропонуємо згрупувати способи формування персоналу за ознакою впливу на розмір зобов'язань з ЄСВ (рис.1).

Рис.1. Класифікація способів найму персоналу*

*Примітка. Розроблено автором.

Використання роботодавцем таких способів залучення найманої праці як аутстафінг, аутсорсинг та темпінг не передбачає виникнення трудових відносин між роботодавцем і працівником. В зв'язку з цим відсутня база нарахування єдиного соціального внеску. Роботодавець сплачує тільки вартість послуги, яку надає працівник, залучений на умовах аутсорсингу, аутстафінгу та темпінгу. Вищезгадані способи найму працівників доцільно використовувати суб'єктам господарювання з високою часткою персоналу пенсійного віку або з високим рівнем оплати праці.

Література

1. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08.07.2010 р. № 2464-VI. Дата оновлення: 30.04.2022. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text> (дата звернення: 10.06.2022).
2. Починок Н. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління персоналом будівельних підприємств: дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.09. Тернопіль, 2012. 227 с.

Хавалджі В. Д., студентка,
Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон, Україна

Бенмерзук Х., студент,
Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя,
м. Марокко, Марокко

Науковий керівник: **Новосолова О. С.**,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ІМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

Зарубіжна практика вже накопила достатній досвід оцінки фінансового стану підприємства та схильності його до банкрутства. Для цього кожному первинному фінансовому показнику приписується деякий фінансовий коефіцієнт. Зазвичай як мінімальний критерій стійкості фінансового стану підприємства використовується ймовірність банкрутства.

Для оцінки та прогнозування ймовірності банкрутства ПП «В і В Мерітайм. Юкреін» було застосовано п'ять моделей: Модель Альтмана; Модель Р. Ліса; Модель Таффлера; Модель Ж. Депаляна (credit-men); Модель О. Терещенка.

Таблиця 1

Оцінка ймовірності банкрутства ПП «В і В Мерітайм. Юкреін»*

Назви моделей			
Модель Альтмана			
1	2	3	4
$A = 1,2 \cdot K1 + 1,4 \cdot K2 + 3,3 \cdot K3 + 0,6 \cdot K4 + 1,0 \cdot K5$	2018 рік	2019 рік	2020 рік
K1 - відношення оборотного капіталу до суми активів	0,673	0,672	0,687
K2 - відношення нерозподіленого прибутку до суми пасивів (рівень рентабельності капіталу)	0,301	0,315	0,319
K3 - відношення операційного прибутку до суми пасивів (рівень прибутковості активів)	0,927	0,954	0,962
K4 - відношення ринкової вартості акцій до заборгованості	0,456	0,485	0,492
K5 - відношення виручки до суми активів	4,610	4,578	4,445
A	9,172	9,267	9,184

1	2	3	4
Модель Р. Ліса			
$L = 0,063 * A + 0,092 * B + 0,057 * C + 0,001 * D$	2018 рік	2019 рік	2020 рік
A - оборотні активи / загальна вартість активів	0,673	0,672	0,687
B - операційний прибуток / загальна вартість активів	0,927	0,954	0,962
C - нерозподілений прибуток / загальна вартість активів	0,301	0,315	0,319
D - власний капітал / позиковий капітал	0,456	0,485	0,492
L	0,145	0,149	0,150
Модель Таффлера			
$T = 0,53 * X1 + 0,13 * X2 + 0,18 * X3 + 0,16 * X4$	2018 рік	2019 рік	2020 рік
X1 - відношення операційного прибутку до короткострокових зобов'язань	1,629	1,593	1,554
X2 - відношення обігових активів до суми зобов'язань підприємства	0,980	0,999	1,024
X3 - відношення короткострокових зобов'язань до суми активів	0,569	0,599	0,619
X4 - відношення виручки від реалізації до суми активів	4,610	4,578	4,445
T	1,831	1,815	1,780
Метод credit-men (Ж. Депалян)			
$N = 25 * R1 + 25 * R2 + 10 * R3 + 20 * R4 + 20 * R5$	2018 рік	2019 рік	2020 рік
R1 - коефіцієнт швидкої ліквідності (високоліквідні активи / поточні зобов'язання);	0,209	0,208	0,218
R2 - коефіцієнт кредитоспроможності (власний капітал / зобов'язання)	0,456	0,485	0,492
R3 - коефіцієнт іммобілізації власного капіталу (високоліквідні активи / баланс)	0,119	0,124	0,135
R4 - коефіцієнт оборотності запасів (собівартість / середньорічна величина запасів)	4,543	4,573	4,437
R5 - коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (виручка / дебіторська заборгованість)	4,522	4,532	4,384
N	199,120	200,664	195,507
Модель О. Терещенка			
$T = 1,5 * X1 + 0,08 * X2 + 10 * X3 + 5 * X4 + 0,3 * X5 + 0,1 * X6$	2018 рік	2019 рік	2020 рік
X1 - відношення грошових надходжень до зобов'язань	6,711	6,801	6,632
X2 - відношення валюти балансу до зобов'язань	1,456	1,485	1,492
X3 - відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів	0,684	0,727	0,710
X4 - відношення прибутку до виручки	0,148	0,159	0,160
X5 - відношення виробничих запасів до виручки	0,110	0,110	0,113
X6 - відношення виручки до основного капіталу	14,108	13,978	14,182
T	19,273	19,887	19,479

*Примітка. Складено автором за даними джерел [1].

Відповідно до результатів розрахунків імовірність банкрутства за різними моделями для ПП «В і В Мерітайм. Юкреін» є низькою.

Таким чином, для визначення фінансового потенціалу підприємства за моделями оцінки ймовірності банкрутства краще скористатися декількома моделями, щоб отриманий результат був якісним та точним. В такому разі може йтися про отримання достовірного результату щодо фактичного рівня фінансового потенціалу підприємства. Наведені вище моделі дають змогу визначити фінансову стійкість підприємства, що є головним фактором під час оцінювання фінансового потенціалу підприємства.

Отже, сучасний стан економіки вимагає створення загального алгоритму прогнозування банкрутства підприємства з урахуванням як вітчизняного, так і закордонного досвіду.

Важливою перевагою проведення аналізу ймовірності банкрутства на підприємствах України є те, що результати проведеного аналізу сприятимуть правильному прийняттю рішень та підвищенню ефективності діяльності, та як наслідок залучення інвестицій для компанії. В свою чергу, застосування методик аналізу прогнозних показників та визначення меж банкрутства дасть можливість визначити можливі зміни, які призведуть до покращення фінансового стану підприємства. Як варіант, шляхом подальшого дослідження може бути визначення механізмів впливу на інвестиційні процеси нових тенденцій формування аналітичної інформації із застосуванням аналізу прогнозних фінансових показників.

Але слід врахувати те, що для того, аби прогноз був більш обґрунтованим, рекомендуємо комплексно використовувати одночасно кілька методів прогнозування ймовірності банкрутства підприємства, що дозволить значно підвищити ступінь вірогідності отриманих результатів.

Література

1. Фінансова звітність ПП «В і В Мерітайм. Юкреін» за 2018-2020 роки.
URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/34457785/ (дата звернення: 01.05.2022).

Шаля Ю. О., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: **Єремян О. М.**,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон, Україна

ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА КРЕДИТАМИ ПІДПРИЄМСТВ

Основним законодавчо-нормативним актом з регулювання організації та ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, зокрема, зобов'язань перед банком, є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1].

Першим кроком до реєстрації зобов'язання за кредитами є питання його визнання. Заборгованість підприємства за кредитами буде визнаною зобов'язаннями за дотримання двох умов, що визначенні у П(С)БО 11 «Зобов'язання» [2]:

- їх оцінка може бути достовірно визначена;
- існує ймовірність зменшення економічних вигод внаслідок їх погашення.

Важливим елементом бухгалтерського обліку зобов'язань за кредитами є їх оцінка, яка забезпечує дотримання таких вимог до балансу, як правдивість і реальність. Саме від правильної оцінки залежить адекватність, надійність даних, які надаються бухгалтерським обліком.

Для визначення балансової вартості зобов'язань використовуються такі види оцінок: історична собівартість; поточна собівартість; вартість погашення (розрахунку, платежу).

Предметом оцінки є різні види зобов'язань за кредитами, які згідно П(С)БО 11 «Зобов'язання» поділяються на довгострокові та поточні (короткострокові). Зобов'язання по сплаті за обслуговування розрахункових рахунків є поточними. Поточні зобов'язання необхідно оцінювати і відображати у звітності за сумою погашення. Суттєвим моментом в оцінці довгострокових зобов'язань є вимога відображати ті з них, на які нараховуються відсотки, за їх теперішньою вартістю.

У загальному вигляді етапи бухгалтерського обліку операцій з кредитами можна представити так (рис. 1).

Власне сама методика обліку отриманих кредитів підприємством включає такі основні складові (рис. 2).

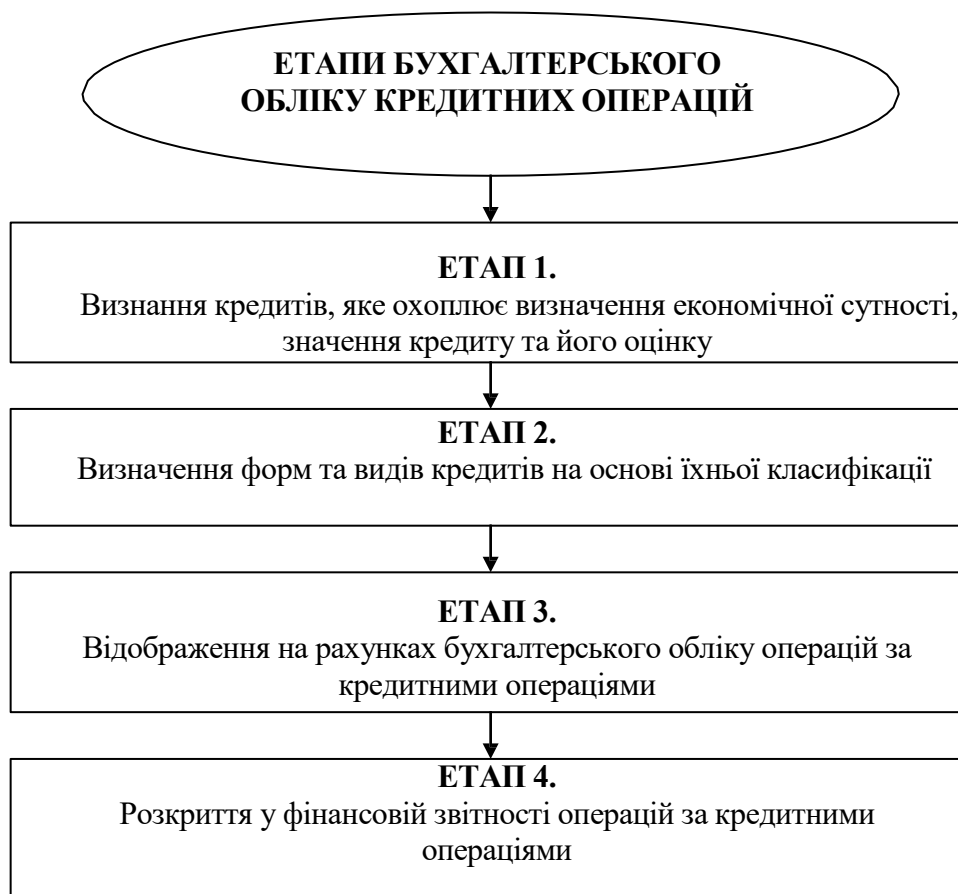

Рис. 1. Етапи бухгалтерського обліку кредитних операцій*

*Примітка. Узагальнено автором.

Це пояснюється тим, що дані елементи бухгалтерського обліку зобов'язань за кредитами відображаються на різних рахунках, а також визнаються та оцінюються за різними принципами. Хоча й заборгованість за відсотками, як і за основною сумою боргу, в обліку підприємства також визнається зобов'язаннями.

Крім відсотків за користування кредитом, у підприємства, як правило, виникають і інші витрати, безпосередньо пов'язані з залученням кредитних ресурсів, а саме:

- комісія банку за відкриття позичкового рахунку та інші послуги, пов'язані з наданням кредиту;
- витрати на нотаріальне посвідчення та/або державну реєстрацію договорів застави;
- оплата консультаційних, бухгалтерських та аудиторських послуг (підготовка документів для банку з техніко-економічного обґрунтування проекту, фінансової звітності, аудиторських висновків (звітів незалежних аудиторів) тощо);

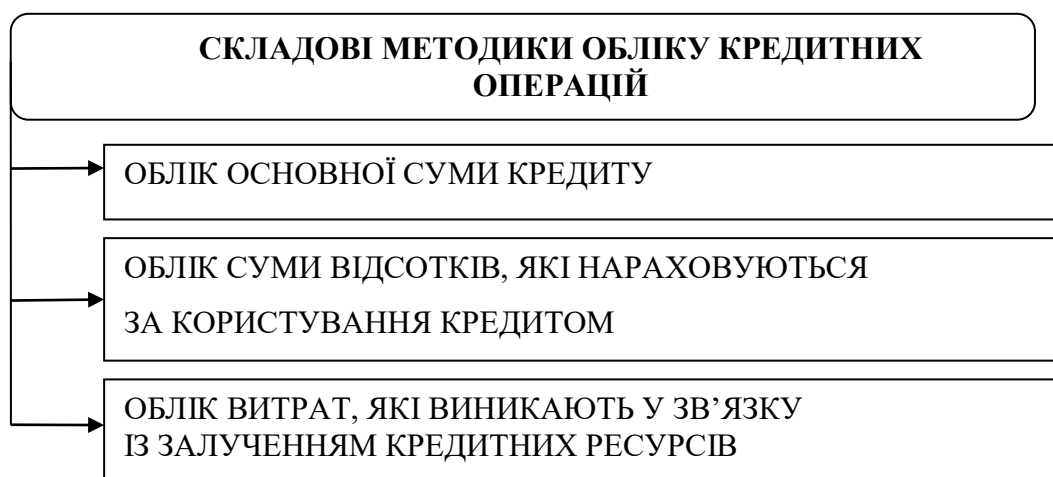

Рис. 2. Складові методики обліку кредитних операцій підприємства*

*Примітка. Узагальнено автором.

- витрати на експертну оцінку (предметів застави, об'єкта інвестування (у випадку, коли банк надає кредит під інвестиційний проект) тощо);
- забезпечення кредиту (виникнення відносин забезпечення зобов'язань – застави, гарантії, поруки);
- страхування предмета застави або відповідальності позичальника).

Але на відміну від суми кредиту і відсотків, усі перераховані вище витрати (операції) мають разовий характер і виникають лише на етапі отримання та оформлення кредиту.

Отже, організація і методика бухгалтерського обліку зобов'язань за кредитами підприємства, має свої особливості та завдання. Облікова інформація повинна відповідати вимогам положень (стандартів) бухгалтерського обліку щодо формування достовірної та об'єктивної фінансової звітності.

Література

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Дата оновлення: 01.07.2021. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14> (дата звернення: 08.06.2022).

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» : Наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. №20. Дата оновлення: 29.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00> (дата звернення: 08.06.2022).

Шандова Н. В.,
д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки,
підприємництва та економічної безпеки,
Кліщевська Н. С., *студентка,*
Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон, Україна

ФОРМУВАННЯ АДАПТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ПІДПРИЄМСТВА

Проектування організаційної структури підприємства є багатокритеріальним завданням і його рішення можливе на основі урахування багатьох факторів. Підприємства машинобудівного комплексу відрізняються високою складністю продукції і застосовуваних технологій, але необхідно відмітити нерозвиненість їх адаптивних організаційних структур управління. Структури подібних підприємств, в основному, залишаються механістичними, лінійними й функціональними. Крім того, на подібних підприємствах сам процес адаптації є досить витратним. Особливо це характерно для адаптації, пов'язаної зі зміною асортименту, зокрема, у виробничо-технологічній сфері, де дотепер є досить великий парк технологічного встаткування з недостатнім рівнем гнучкості. Нестача і старіння кваліфікованих кадрів також обмежують використання адаптивних структур [1, с. 32]. Перераховані особливості машинобудівних підприємств дозволяють зробити висновок про складність формування їх адаптивних структур, тому виникає необхідність аналізу факторів, що впливають на вибір організаційної структури підприємства.

На етапі проектування організації структура впливає на схему взаємодії між елементами й підсистемами, а процеси, що протікають при функціонуванні підприємства, визначають динаміку реалізації взаємодій. Проектування організаційної структури являє собою творчий процес пошуку найбільш ефективної системи взаємодій, який повинен також забезпечити синергетичний принцип, коли надійність і стабільність цілісної складної системи вище, чим надійність і стабільність окремих елементів. Проектування структури здійснюється як при створенні нового підприємства, так і при його частковій

або радикальній модернізації. У ній передбачаються підсистеми й елементи, що забезпечують внутрішні і зовнішні взаємодії. Урахування технології визначає поділ праці, яка, у свою чергу, дозволяє групувати роботи й формувати відповідні підрозділи. Зв'язок технології й структури може бути досить складним, а також може мати максимально прості структури. Високий рівень автоматизації й гнучкості виробництва при відповідній кваліфікації персоналу не вимагає великої кількості керівників.

Важливим фактором, що визначає структуру організації, є її стратегічна мета. Однак вона із часом може перетерплювати певні модифікації, відповідно може змінюватися й структура підприємства. Відмова від такої зміни при зміні мети може привести до порушення стабільності підприємства.

Для кожного підприємства існує свій «образ» зовнішнього середовища, у який входять найбільш значимі фактори, і який буде впливати на організаційну структуру. В образ зовнішнього середовища входять фактори ділового, загального й фактори глобального середовища, які єдині для всіх підприємств країни або для великої групи підприємств [2, с. 318]. Усі вони впливають на організаційну структуру керування підприємством.

Першим етапом формування адаптивних структур є виявлення найбільш значимих факторів, що формують «образ» зовнішнього середовища для даного підприємства, мінливість яких буде обумовлювати необхідність адаптації. Стосовно сучасних машинобудівних підприємств, найбільший вплив на них будуть виявляти фактори ринку матеріалів і комплектуючих, а також ринку капіталів у зв'язку з досить високою вартістю одиниці продукції. Вплив ринку споживачів трохи згладжується тим, що на подібних підприємствах виробництво здійснюється на основі попередньо укладених договорів, які визначають завантаженість підприємства на досить тривалі періоди. Однак укладання нових договорів обумовлюється, як і в інших галузях, кон'юнктурою ринку, тому в організаційній структурі керування підприємством важливе місце займають підрозділи, що займаються збутом продукції.

Певну специфіку має вплив факторів ринку кадрів. Відносно висока складність об'єктів виробництва й застосовуваних технологій вимагає кадрів високої кваліфікації. Тому на підприємствах існує необхідність збереження кваліфікованих кадрів, що сприяє збільшенню середнього віку кадрового складу й утрудняє його переучування в умовах виробництва, що змінюється під впливом факторів зовнішнього середовища. Деяке поліпшення ситуації з кадрами може забезпечити вступ на робочі спеціальності випускників відповідних технічних спеціальностей вищих навчальних закладів. В такий спосіб заповнюються робочі місця по обслуговуванню сучасного комп'ютеризованого технологічного встаткування, однак подібний персонал, що має досить високий освітній рівень і потенціал, також вимагає певної додаткової підготовки. У зв'язку із цим в організаційних структурах керування подібними підприємствами з'являються підрозділи, що займаються підбором, підготовкою й перенавчанням кадрів для підприємства. Ще однією особливістю підприємств машинобудівного комплексу є необхідність наявності сучасної системи керування якістю продукції. Це пов'язане з тим, що вироби таких підприємств практично завжди мають деякий потенціал небезпеки для людини, тому їх якість, що визначає їхнє надійне функціонування й безпеку, здобуває особливу роль і вимагає створення відповідних підрозділів в організаційній структурі керування.

Урахування факторів, що впливають на формування адаптивної організаційної структури підприємства дозволить трансформувати структуру управління і виробництва для запобігання негативного впливу невизначеності і зміни зовнішнього середовища на функціонування підприємства.

Література

1. Яковлев В. І. Тенденції розвитку машинобудівної галузі України. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 31. С. 31-36.
2. Шандова Н. В. Випереджальний аналіз факторів ризику розвитку промислових підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2018. № 1. С. 317-326.

Шибасва Н. В.

*д.е.н., доцент, доцент кафедри глобальної економіки,
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків, Україна*

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: ОСНОВНІ ФОРМИ ТА ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ

Необхідність специфічного регулювання сільського господарства обґрунтована дією сукупності факторів, серед яких визначальне значення мають особливості сільськогосподарського виробництва і умови відтворювального процесу в аграрному секторі.

По-перше, галузь є життєво необхідною в будь-якому суспільстві і розглядається як пріоритетна при обґрунтуванні перспектив соціально-економічного розвитку країни; по-друге, сільськогосподарське виробництво, порівняно з іншими видами діяльності, найбільше залежить від природно-кліматичних умов, що посилює ризикованість бізнесу та залежність від ринкових коливань; по-третє, сільськогосподарське виробництво відчуває нестабільність цін на аграрну продукцію та доходів її виробників, що є наслідком, з одного боку, нееластичного попиту на сільськогосподарську продукцію, а з іншого – коливань обсягів її виробництва. Коефіцієнт еластичності попиту за ціною на сільгосппродукцію знаходиться у діапазоні 0,20-0,25 [1, с. 123]. Коливання обсягів виробництва продукції відбуваються щороку як через рішення товаровиробників, так і через природно-кліматичні зміни. Якщо погодні умови сприятливі, а отриманий урожай достатньо високий, збільшення кількості проданої продукції супроводжуватиметься непропорційно великим зниженням ціни, в результаті сумарний дохід сільгосптоваровиробника знизиться. Низький урожай, викликаний посухою чи морозами, може помітно збільшити дохід аграрника: зменшення обсягу продукції викличе зростання цін.

Обґрунтування необхідності формування особливої державної політики щодо сільського господарства пов'язано із концепцією багатофункціональності сільського господарства, яка використовується багатьма міжнародними організаціями, зокрема Продовольчою і сільськогосподарською організацією ООН (ФАО), і країнами (Японією, Південною Кореєю, Швейцарією, Норвегією, ЄС).

Через специфічні властивості сільського господарства (імобільність землі та інших засобів виробництва, низька оборотність активів, нееластичність цін на продукти харчування, територіальна розосередженість і розрізненість товаровиробників, диспаритет у відносинах села й міста) ринкові механізми господарювання не забезпечують його розвитку і нормального відтворення.

Тому політика держави щодо сільського господарства має бути спрямована на створення умов для економічної ефективності виробництва, соціальної справедливості у винагороді зайнятих, гідних умов життя, екологічної безпеки та збалансованості екосистем.

Основні напрями державної підтримки сільського виробництва в Україні на довгостроковий період представлені у Національній економічній стратегії на період до 2030 року [2].

В Україні основними формами державної підтримки сільгоспвиробників є: 1) податкові пільги, 2) державне втручання в ціноутворення (наприклад, через обмеження експорту або імпорту), 3) пряма бюджетна підтримка (субсидії, дотації). Пряма бюджетна підтримка у вигляді субсидій та дотацій передбачена в Державному бюджеті України.

З 2020 р. державна підтримка, стає більш адресною, спрямовується для залучення фінансових інституцій в процес фінансування виробництва (через більш інтенсивне фінансування програм зі здешевлення та компенсації кредитів, залучення страхових компаній). У 2020-2021 рр. програма з часткової компенсації вартості сільгосптехніки та обладнання вітчизняного виробництва є однією з найбільших програм підтримки. Більшість підприємств, які взяли участь у програмі часткової компенсації сільгосптехніки, виробляють лише

продукцію рослинництва. Основними вигодонабувачами програми за сукупними виплатами є середні сільгоспідприємства розміром 500-10 тис. га, тоді як дрібні виробники (до 500 га) отримали 10% всієї підтримки по програмі, У розрахунку на гектар більшу частку компенсації у вартості техніки отримали дрібні виробники [3].

В умовах посилення дії негативних екзогенних факторів функціонування сільського господарства держава розробила нову економічну стратегію, яка передбачає виділення безповоротних грантів на розвиток переробних підприємств, аграрної переробки тощо.

Література

1. Шиян В. Й., Шарко І. О. Аграрна політика : курс лекцій. Харків : Харк. нац. аграр. ун-т, 2007. 204 с.
2. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : Постанова Кабінету Міністрів України № 179 від 03.03.2021 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179> (дата звернення: 20.06.2022).
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 20.06.2022).

ДЛЯ НОТАТОК

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
І МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ
В УМОВАХ СИСТЕМНОЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ**

ХНТУ, 2022
29016, Україна, м. Хмельницький, вул. Кам'янецька 110/1
Тел. (095) 0987810
kafedrafinansiv.konf@gmail.com